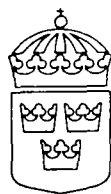


Regeringens proposition

1992/93:230

Valfrihet i skolan



Prop.
1992/93: 230

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokoll den 1 april 1993 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Beatrice Ask

Propositionens huvudsakliga innehåll

Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om valfrihet och fristående skolor (prop. 1991/92:95, bet. 1991/92:UbU22, rskr. 1991/92:346) har fristående skolor på grundskolenivå fått förutsättningar att verka på i stort sett likvärdiga villkor som de kommunala skolorna.

I denna proposition presenteras nästa steg i den samlade reformen i syfte att öka valfriheten inom skolområdet.

Rätten att välja skola även inom det kommunala skolväsendet och en annan kommuns skola stärks. När eleverna bereds plats på de olika skolorna i grundskolan skall utgångspunkten vara elevens val. Kommunernas rätt att ta emot en elev från en annan kommun utvidgas. För särskolan föreslås att i princip samma regler skall gälla som i grundskolan.

För kommuner och landsting införs möjlighet att sluta avtal med enskilda fysiska och juridiska personer om att bedriva undervisning inom ämnesblocken estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnen i gymnasieskolan. Om det finns särskilda skäl kan re-

geringen även besluta att undervisning inom andra ämnen inom gymnasieskolan samt undervisning inom grundskolan och särskolan skall få läggas ut på entreprenad.

Ett nytt bidragssystem för fristående skolor över grundskolenivå införs. Skolorna delas in i två grupper. Den ena gruppen, fristående gymnasieskolor, omfattar skolor med utbildningar som motsvarar gymnasieskolan inom det offentliga skolväsendet. Dessa skolor föreslås – efter prövning av regeringen – kunna få offentligt stöd i form av bidrag från elevernas hemkommuner. Regeringen fastställer en miniminivå för det bidrag elevens hemkommun skall betala till den fristående gymnasieskolan.

Den andra gruppen, skolor vars utbildningar kompletterar gymnasieskolan, kan efter beslut av regeringen ställas under statlig tillsyn varvid normalt följer rätt till studiestöd för eleverna. Skolorna kan också i vissa fall få statsbidrag.

Resurserna till fristående skolor på grundskolenivå beräknas i fortsättningen på innevarande år och inte på föregående år. Nuvarande bidragsprocent bibehålls, dvs. 85 % av kommunens genomsnittskostnad per elev och stadium. Ansökan skall göras senast den 1 augusti året innan det första bidragsåret.

Fristående skolor som får offentligt stöd skall endast få ta ut skäliga elevavgifter.

En viss begränsning görs i kommunernas skyldighet att betala ersättning till elever för dagliga resor mellan skolan och bostaden.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)¹

dels att 9 kap. skall upphöra att gälla,

dels att i 1 kap. 5 och 8 §§, 3 kap. 3 §, 6 kap. 1 och 7 §§, 7 kap. 6 §, 12 kap. 1 och 5 §§, rubriken till 12 kap., punkt 13 övergångsbestämmelserna till lagen (1991:1107) om ändring i skollagen (1985:1100) och punkt 3 övergångsbestämmelserna till lagen (1992:598) om ändring i skollagen (1985:1100) orden "psykiskt utvecklingsstörd" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "utvecklingsstörd" i motsvarande form,

dels att i 10 kap. 5 § och 14 kap. 2-4 §§ ordet "handikapp" skall bytas ut mot "funktionshinder",

dels att 1 kap. 16 §, 4 kap. 6, 7, 9 och 11 §§, 5 kap. 5, 13 och 33 §§, 6 kap. 6 §, 10 kap. 1 och 6 §§ samt 14 kap. 5 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas nya bestämmelser, 4 kap. 8 a §, 6 kap. 6 a § och 9 kap. 1-17 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

16 §

Det som i lagen sägs om *psykiskt* utvecklingsstörda gäller även dem som har fått ett betydande och bestående *begåvningshandikapp* på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med *barndomspsykos*.

I lagen (1985:568) om särskilda omsorger om *psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (omsorgslagen)* finns bestämmelser om vissa andra särskilda insatser än utbildning.

Det som i lagen sägs om *utvecklingsstörda* gäller även dem som har fått ett betydande och bestående *begåvningsmässigt funktionshinder* på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med *autism eller autismliknande tillstånd*.

I lagen (1993:000) om stöd och service till vissa *funktionshindrade* finns bestämmelser om vissa andra särskilda insatser än utbildning.

¹ Lagen omtryckt 1991:1111.

Senaste lydelse av

1 kap. 5 § 1992:598

6 kap. 7 § 1992:598

9 kap. 1 § 1992:598

9 kap. 2 § 1992:710

9 kap. 2 a § 1992:598

9 kap. 3 § 1992:598

9 kap. 4 a § 1992:1431

9 kap. 5 § 1992:710

9 kap. 6 § 1992:710

9 kap. 7 § 1991:1684

9 kap. 8 a § 1992:598

9 kap. 9 § 1992:598

12 kap. 1 § 1992:598

12 kap. 5 § 1992:598

14 kap. 4 § 1992:598.

4 kap.

6 §

Varje kommun är skyldig att vid utformningen av sin grundskoleverksamhet beakta vad som för eleverna är ändamålsenligt ur kommunikationssynpunkt.

Ingen kommun får organisera sin grundskola så att någon elev på grund av skolgången behöver bo utanför det egna hemmet. Avsteg härifrån får dock göras om förhållandena är så speciella att det framstår som orimligt att kommunen anordnar skolgång på sådant sätt att eleven kan bo kvar i hemmet under skolgången. Vid denna bedömning skall särskild vikt fästas vid elevens ålder.

Vid fördelningen av elever på olika skolor skall kommunen *eftersträva att placera eleverna så att de får så kort skolväg som möjligt*. Vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola *inom kommunen skall beaktas* så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts.

Vid fördelningen av elever på olika skolor skall kommunen *beakta* vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts *eller att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen*.

7 §²

² Senaste lydelse 1992: 1431.

Hemkommunen är skyldig att sörja för att det för eleverna i grundskolan anordnas kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, *fysiskt handikapp* hos en elev eller någon annan särskild omständighet.

Hemkommunen är skyldig att sörja för att det för eleverna i grundskolan anordnas kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, *funktionshinder* hos en elev eller någon annan särskild omständighet.

När en elev till följd av skolgången måste bo utanför det egna hemmet, skall hemkommunen svara för att eleven utan extra kostnader får tillfredsställande förhållanden.

Hemkommunens skyldighet enligt första och andra styckena omfattar inte

Hemkommunens skyldighet enligt första och andra styckena omfattar inte

Nuvarande lydelse

1. sådana elever som väljer att gå i en annan grundskola än den som kommunen annars skulle ha placerat dem i *enligt 6 § tredje stycket första meningen*, eller

2. sådana elever som avses i 8 §.

För sådana elever som avses i 8 § skall den mottagande kommunen under samma förutsättningar som gäller för elever som är hemmahö-
rande i kommunen sörja för kostnadsfri skolskjuts inom den kommu-
nen. Kostnaden härför ingår i de utbildningskostnader som avses i 8 §.

Föreslagen lydelse

1. sådana elever som väljer att gå i en annan grundskola än den som kommunen annars skulle ha placerat dem i *om något önskemål om en viss skola inte framsätts*, el-
ler

2. sådana elever som avses i 8
och 8 a §§.

8 a §

*Efter önskemål av vårdnadshava-
re har en kommun rätt att i andra
fall än som avses i 5 § tredje stycket
och 8 § i sin grundskola ta emot en
elev från en annan kommun. I såda-
na fall har kommunen rätt till er-
sättning för elevens utbildning från
elevens hemkommun. Om inte de
berörda kommunerna kommer
överens om annat, skall ersättningen
motsvara den genomsnittliga kost-
naden per elev i hemkommunens
grundskola det pågående kalender-
året på det stadium som eleven till-
hör. Hemkommunen får dock göra
ett avdrag som uppgår till högst 15
procent från den framräknade ge-
nomsnittskostnaden.*

9 §

Den som har tagits emot i en
kommuns grundskola ett visst läs-
år har rätt att gå kvar hela läsåret,
även om de förhållanden som låg
till grund för beslutet ändras
under läsårets gång.

Den som har tagits emot i en
kommuns grundskola ett visst läs-
år har rätt att gå kvar hela läsåret,
även om de förhållanden som låg
till grund för beslutet ändras un-
der läsårets gång. *Om det för eleven
endast återstår en årskurs har eleven
också rätt att gå kvar sista årskur-
sen.*

I fall som avses i första stycket andra meningen har den kommun där eleven går kvar rätt till ersättning för sina kostnader för elevens utbildning från elevens hemkommun.

11 §

Beslut som en kommun fattar i frågor som avses i 7 § andra stycket om åtgärder för elever som inte bor hemma, i 8 § första stycket om mottagande av en elev från en annan kommun samt i 10 § om rätt att fullfölja utbildningen får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd av eleven eller företrädare för denne.

Beslut som en kommun fattar i frågor som avses i 7 § andra stycket om åtgärder för elever som inte bor hemma, i 8 § första stycket första meningen om mottagande av en elev från en annan kommun samt i 10 § om rätt att fullfölja utbildningen får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd av eleven eller företrädare för denne.

5 kap.

5 §³

Varje kommun är skyldig att erbjuda utbildning på nationella program för samtliga de ungdomar i kommunen som avses i 1 § första stycket förutsatt att de

1. har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande och

2. inte tidigare har gått igenom utbildning på ett nationellt program eller likvärdig utbildning eller avlagt International Baccalaureate (IB).

2. inte tidigare har gått igenom utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan eller en i förhållande därtill likvärdig utbildning eller avlagt International Baccalaureate (IB).

Erbjudandet skall omfatta ett allsidigt urval av nationella program. Antalet platser på de olika programmen och deras grenar skall anpassas med hänsyn till elevernas önskemål.

Erbjudandet skall avse utbildning som anordnas inom kommunen eller i en annan kommun eller ett annat landsting i enlighet med samverkansavtal. Två eller flera kommuner som gemensamt erbjuder en utbildning på ett nationellt program bildar ett samverkansområde för den utbildningen. Kommuner som har sluit samverkansavtal med ett landsting om en viss utbildning bildar ett samverkansområde för den utbildningen.

³ Lydelse enligt prop. 1992/93:158.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får bestämma att särskilda krav på förkunskaper skall gälla för lokala grenar eller utbildningar på främmande språk.

13 §⁴

⁴ Lydelse enligt prop. 1992/93:158.

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av specialutformade program eller individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § och som inte har tagits in på något nationellt program eller har avlagt International Baccalaureate (IB). I fråga om elever från särskolan gäller skyldigheten dock endast individuella program och endast om eleven vid prövning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i särskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av specialutformade program eller individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § och som inte har tagits in på något nationellt program i gymnasieskolan eller en likvärdig utbildning eller har avlagt International Baccalaureate (IB). *Detsamma gäller den som har tagits emot på ett nationellt program i gymnasieskolan eller till en likvärdig utbildning, men som har avbrutit utbildningen där.* I fråga om elever från särskolan gäller skyldigheten dock endast individuella program och endast om eleven vid prövning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i särskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.

Ett specialutformat program bör i fråga om utbildningens nivå motsvara ett nationellt program och därmed kunna ligga till grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller för yrkesverksamhet.

Ett individuellt program kan

1. syfta till att stimulera eleven att senare gå över på ett nationellt program eller ett specialutformat program,
2. göra det möjligt för ungdomar att förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan,
3. avse utbildning för udda yrken och
4. möta speciella behov hos eleven.

Utbildningen på ett specialutformat eller ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen. I fråga om sådana individuella program som avses i tredje stycket 2 får regeringen föreskriva att utbildningen i skolan skall omfatta minst vissa av de ämnen som anges i timplanerna i bilaga 2.

33 §⁵

⁵ Senaste lydelse 1992: 232.

Till elever i gymnasieskolan som behöver inackordering till följd av skolgången skall hemkommunen lämna ekonomiskt stöd. Skyldigheten gäller till och med det första kalenderhalvåret det år då ungdomarna fyller tjugo år. Stödet skall avse boende, fördyrat uppehålle och resor till och från hemmet. Stödet skall ges kontant eller på annat lämpligt sätt. Om stödet ges kontant, skall det utgå med lägst 1/30 av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för varje hel kalendermånad under vilken eleven bor inackorderad. Beloppet får avjämnas till närmast lägre hela tiotal kronor.

Till elever i gymnasieskolan som behöver inackordering till följd av skolgången skall hemkommunen lämna ekonomiskt stöd. Skyldigheten gäller till och med det första kalenderhalvåret det år då ungdomarna fyller tjugo år. Stödet skall avse boende, fördyrat uppehålle och resor till och från hemmet. Stödet skall ges kontant eller på annat lämpligt sätt *enligt kommunens bestämmande*. Om stödet ges kontant, skall det utgå med lägst 1/30 av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för varje hel kalendermånad under vilken eleven bor inackorderad. Beloppet får avjämnas till närmast lägre hela tiotal kronor.

6 kap.

6 §⁶

Varje kommun som anordnar särskola är skyldig att så långt det är möjligt organisera särskolan så att ingen elev blir tvungen att bo utanför det egna hemmet på grund av skolgången. Även i övrigt skall vid utformningen av särskoleverksamheten beaktas vad som ur kommunikationssynpunkt är ändamålsenligt för eleverna.

Kommunen skall eftersträva att eleverna vid fördelningen på olika skolor placeras så att de får så kort skolväg som möjligt. Vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola inom kommunen med särskoleutbildning skall beaktas så långt det är möjligt med hänsyn till andra elevers berättigade krav på att få så kort skolväg som möjligt.

Vid fördelningen av elever på olika skolor med särskoleutbildning skall kommunen beakta vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på en så kort skolväg som möjligt åsidosätts eller att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

⁶ Senaste lydelse 1992: 598.

Varje kommun är skyldig att för eleverna i sin särskola anordna kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, elevens *handikapp* eller någon annan särskild omständighet.

I lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. finns föreskrifter om särskilda omsorger i form av boende i familjehem eller *elevhem* för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

Varje kommun är skyldig att för eleverna i sin särskola anordna kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, elevens *funktionshinder* eller någon annan särskild omständighet. *Kommunens skyldighet omfattar dock inte sådana elever som väljer att gå i en annan särskola än den som kommunen annars skulle ha placerat eleven i om något önskemål om en viss skola inte framställs.*

I lagen (1993:000) om stöd och service till vissa funktionshindrade finns föreskrifter om stöd och service i form av boende i familjehem eller *bostad med särskild service* för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

6 a §

Efter önskemål av vårdnadshavare har en kommun rätt att i andra fall än som avses i 5 § andra stycket i sin särskola ta emot en elev från en annan kommun. I sådana fall har kommunen rätt till ersättning för elevens utbildning från elevens hemkommun. Om inte de berörda kommunerna kommer överens om annat, skall hemkommunen utge det belopp som regeringen föreskriver.

9 kap. Fristående skolor

Godkännande m.m.

1 §

Skolplikt får fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd för ändamålet.

Ärenden om godkännande för vanlig skolplikt prövas av Statens skolverk.

Såvitt gäller särskild skolplikt prövas

1. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar särskolan av Statens skolverk och

2. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar specialskolan av styrelsen för den specialskola som ansvarar för utbildning av samma handikappgrupp där skolan är belägen.

2 §

Godkännande för vanlig skolplikt skall meddelas, om skolans utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål. Härvid skall särskilt beaktas de krav som anges i 1 kap. 2 § andra och tredje styckena.

Godkännande för särskild skolplikt skall meddelas, om skolan ger eleverna en utbildning som väsentligen svarar mot den som de skulle få i särskolan eller specialskolan. En ytterligare förutsättning är att eleverna i samband med utbildningen bereds erforderliga omsorger.

I godkännandet för särskild skolplikt skall anges om det avser särskoleutbildning eller specialskoleutbildning eller båda dessa skolformer samt för vilka handikappgrupper utbildningen godkänns.

3 §

Ett barn får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola som är godkänd för särskild skolplikt och som motsvarar särskolan endast om styrelsen för särskolan i barnets hemkommun har bedömt att barnet har särskild skolplikt.

4 §

Om ett barn har funktionshinder som enligt 3 kap. 3 § kan vara grund för särskild skolplikt, får barnet fullgöra sin skolplikt i en godkänd fristående skola som motsvarar särskolan endast om

1. skolan är godkänd för elever som har särskild skolplikt på grund av samma funktionshinder som barnet eller

2. huvudmannen för särskolan bedömer att barnet ändå kan tillgodogöra sig utbildningen vid skolan.

5 §

Den som har vanlig skolplikt men som endast för kortare tid är bosatt i landet eller som har andra skäl att få en utbildning med en annan internationell inriktning än den som får finnas inom grundskolan eller fristående skolor som är godkända för fullgörande av vanlig skolplikt får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola med sådan inriktning (internationell skola), om skolan av Statens skolverk har godkänts för ändamålet.

För godkännande krävs att skolans utbildning som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans. Skolan skall förmedla kunskaper och färdigheter som underlättar fortsatt skolgång utomlands. Undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden skall meddelas i den omfattning som de i landet för kortare tid bosatta eleverna behöver.

Tilldelning av bidrag m.m.

6 §

En fristående skola, som är godkänd för elever som har vanlig skolplikt, skall tilldelas bidrag för verksamheten av elevernas hemkommuner. För varje elev skall lämnas ett belopp som motsvarar den genomsnittliga kostnaden per elev i hemkommunens grundskola det pågående kalenderåret på det stadium som eleven tillhör. Vid tilldelningen får kommunen göra ett avdrag som uppgår till högst 15 procent av den framtänkade genomsnittskostnaden. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får medge ett större avdrag, om det finns särskilda skäl.

Tilldelningen beräknas för ett bidragsår i sänder. Varje bidragsår börjar den 1 juli. Tilldelningen grundas på antalet elever från kommunen i den fristående skolan den 15 september under bidragsåret. Bidragen skall utbetalas med en tolfte del varje månad. Utbetalningarna i juli-september avpassas efter ett beräknat antal elever och reglering görs vid utbetalning i oktober. För en skola som är nystartad, får bidrag, som avser tiden juli-september månad, betalas ut samlat i september. För att en nystartad skola skall ha rätt till bidrag gäller dock att skolan skall ha ansökt om att bli godkänd för vanlig skolplikt före den 1 augusti året innan bidragsåret börjar.

Om en elev slutar i den fristående skolan efter den 15 september bidragsåret är hemkommunen inte skyldig att tilldela skolan bidrag för längre tid än till och med kalendermånaden efter den då eleven slutade.

Utbetalning av bidrag enligt andra stycket får grundas på den kostnad som hemkommunen fastställt i sin budget för respektive kalenderår. Om det slutliga utfallet skulle bli högre än det i budgeten fastställda har den fristående skolan rätt att få ut motsvarande mellanskillnad. Sådan slutreglering skall ske senast två månader efter det att kommunens årsredovisning för det aktuella kalenderåret har lämnats över till fullmäktige.

Vad som sägs i första-fjärde styckena gäller inte de fristående skolor för vilka regeringen har beslutat om statsbidrag genom särskilda föreskrifter eller andra särskilda beslut och inte heller skolor, för vilka huvudmannen skriftligen avstått från medelstilldelning eller sådana skolor som Statens skolverk enligt 7 § förklarat sakna rätt till bidrag.

7 §

Fristående skolor, som har rätt till bidrag enligt 6 §, får för de elever som bidragen avser endast ta ut elevavgifter som är skäligen med hänsyn till de särskilda kostnader som skolan har, förutsatt att kostnaderna kan anses rimliga för verksamheten.

Om Statens skolverk, vid prövning av en ansökan om godkännande som avses i 2 § första stycket, finner att elevavgifterna vid skolan inte kan anses skäligen, skall verket, om skolan godkänns, förklara att den inte skall ha rätt till bidrag enligt 6 §.

Skolverket skall vidare förklara rätten till fortsatt bidrag förverkad, om en skola efter godkännandet tar ut elevavgifter som inte kan anses skäligen. Innan ett sådant beslut fattas skall skolan ges möjlighet att ändra avgiftens storlek.

Beslut om att en skola inte skall få bidrag får upphävas av Skolverket, om elevavgifterna senare bedöms som skäligen.

8 §

Regeringen får i fråga om viss utbildning förklara en fristående skola berättigad till sådant bidrag som avses i andra stycket, om utbildningen ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som gymnasieskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot gymnasieskolans allmänna mål. Härvid skall särskilt beaktas de krav som anges i 1 kap. 2 § andra och tredje styckena. Förklaring skall dock inte lämnas i fråga om utbildning som skulle innebära påtagliga negativa följder för gymnasieskolan inom det offentliga skolväsendet i regionen.

Om en sådan förklaring som avses i första stycket lämnats, skall elevernas hemkommuner lämna bidrag till skolan. Kommunens skyldighet gäller endast utbildning för sådana elever som hemkommunen var skyldig att erbjuda gymnasieutbildning vid den tidpunkt då utbildningen började.

Om den fristående skolan inte kommer överens om annat med elevernas hemkommuner skall dessa erlägga det belopp som regeringen eller den myndighet som regeringen bestämt har föreskrivit.

9 §

Om inte kommunen och skolan har kommit överens om annat skall bidraget enligt 8 § beräknas för ett bidragsår i sänder. Varje bidragsår börjar den 1 juli. Tilldelningen grundas på antalet elever på den bidragsberättigade utbildningen den 15 september under bidragsåret. Bidraget skall utbetalas med en tolfte-del varje månad. Utbetalningarna i juli-september avpassas efter ett beräknat antal elever och reglering görs vid utbetalning i oktober. För en skola som är nystartad, får bidrag, som avser tiden juli-september månad, betalas ut samlat i september.

Om en elev slutar efter den 15 september bidragsåret är hemkommunen inte skyldig att tilldela skolan bidrag för längre tid än till och med kalendermånaden efter den då eleven slutade.

För att en skola skall ha rätt till bidrag gäller dock att skolan har ansökt om att bli förklarad som bidragsberättigad senast den 1 augusti året innan. Ansökan skall lämnas in till länsstyrelsen i det län där skolan är belägen.

10 §

Skolor som har rätt till bidrag enligt 8 § får för de elever som bidragen avser endast ta ut elevavgifter som är skäliga med hänsyn till de särskilda kostnader som skolan har, förutsatt att kostnaderna kan anses rimliga för verksamheten.

Om en skola tar ut elevavgifter för utbildningar som berättigar till bidrag enligt 8 § och avgifterna inte kan anses skäliga, skall förklaringen om rätt till bidrag återkallas. Innan ett sådant beslut fattas skall skolan ges möjlighet att ändra avgiftens storlek.

Tillsyn m.m.

11 §

Fristående skolor som avses i 1 och 5 §§ skall i fråga om sin utbildning för skolpliktiga elever stå under tillsyn av Statens skolverk. Skolorna är skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering av skolväsendet som genomförs av Statens skolverk.

12 §

Om en fristående skola som avses i 1 och 5 §§ inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälpes efter påpekande för huvudmannen, skall godkännandet återkallas. Detsamma gäller om en fristående skola trots påpekande inte iaktar sin skyldighet enligt 11 § att delta i uppföljning och utvärdering.

Återkallande beslutas av den myndighet som beslutar om godkännande.

13 §

Fristående skolor som får bidrag för viss utbildning enligt 8 § skall, i fråga om den utbildningen, stå under tillsyn av Statens skolverk. Skolorna är i fråga om dessa utbildningar skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering av skolväsendet som genomförs av Statens skolverk.

14 §

Om en fristående skola som har rätt till bidrag enligt 8 § inte längre uppfyller kraven för att få bidrag och bristerna inte avhjälpas efter påpekande för huvudmannen, skall förklaringen om rätt till bidrag återkallas. Detsamma gäller om en fristående skola trots påpekande inte iakttar sin skyldighet enligt 13 § att delta i uppföljning och utvärdering.

Övriga föreskrifter

15 §

När en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en fristående skola, skall huvudmannen för skolan snarast lämna uppgift om detta till styrelsen för utbildningen i elevens hemkommun.

I 3 kap. 14 § finns föreskrifter om uppgiftsskyldighet vid vissa fall av frånvaro.

16 §

Ungdomar kan tas emot i en fristående skola som motsvarar den frivilliga särskolan, om styrelsen för särskolan i hemkommunen har bedömt att de är utvecklingsstörda.

17 §

Beslut av Statens skolverk i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande för en fristående skola enligt 1, 5 eller 12 § samt beslut i ärenden om elevavgifter enligt 7 § får överklagas hos kammarrätten.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande för en fristående skola för särskild skolplikt enligt 1 § tredje stycket 2 eller 12 § får överklagas hos kammarrätten.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden som avses i 3, 4 och 16 §§ får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd. Beslut som avses i 3 § får överklagas endast av barnets vårdnadshavare. Beslut som avses i 16 § får överklagas endast av eleven eller företrädare för denne.

10 kap.

1 §

En internatskola kan på framställning från huvudmannen ges ställning av riksinternatskola genom beslut av *Statens skolverk*. Kommuner och enskilda kan vara huvudmän för riksinternatskolor.

En internatskola kan på framställning från huvudmannen ges ställning av riksinternatskola genom beslut av *regeringen*. Kommuner och enskilda kan vara huvudmän för riksinternatskolor.

En riksinternatskola skall ha till uppgift att anordna utbildning, som motsvarar grundskolan och gymnasieskolan eller endera av dessa skolformer, för i första hand barn och ungdomar som har utlandssvenska föräldrar eller har behov av miljöombyte eller som är från glesbygd och inte kan beredas tillfredsställande inackordering.

I den del en riksinternatskola motsvarar grundskolan skall den i fråga om rätten att fullgöra skolplikt där anses vara en enligt 9 kap. 1 § första och andra styckena godkänd fristående skola. I fråga om riksinternatskolornas organisation och tillsynen över dem meddelas föreskrifter av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

För fristående skolor som har getts ställning av riksinternatskola gäller inte bestämmelserna i 9 kap.

6 §

Beslut i ärenden enligt 1 § om att ge en skola ställning av riksinternatskola och om återkallande av sådant beslut samt enligt 4 § om att fullgöra skolplikten på annat sätt än som anges i denna lag får överklagas hos kammarrätten.

Beslut i ärenden enligt 4 § om att fullgöra skolplikten på annat sätt än som anges i denna lag får överklagas hos kammarrätten.

14 kap.

5 §

Elever som avses i 1 § första och andra styckena har rätt att vid behov anlita skolhälsovården utöver vad som följer av 3 och 4 §§.

Elever som avses i 1 § har rätt att vid behov anlita skolhälsovården utöver vad som följer av 3 och 4 §§.

1. Denna lag träder i kraft i fråga om 5 kap. 5, 13 och 33 §§, 9 kap. samt 10 kap. 1 och 6 §§ den 1 juli 1993 och i övrigt den 1 januari 1994.

2. Bestämmelserna i 4 kap. 6, 7, 8 a och 9 §§, 6 kap. 6 § andra och tredje styckena och 6 a § tillämpas på undervisning som äger rum efter den 1 juli 1994.

3. Fristående skolor som före den 1 juli 1993 godkänts för fullgörande av vanlig skolplikt är berättigade till bidrag fr.o.m. den 1 juli 1993 utan hinder av bestämmelsen om ansökningstid i 9 kap. 6 §.

4. Ersättning som avses i 9 kap. 8 § från elevernas hemkommuner till fristående skolor skall utgå först fr.o.m. bidragsåret 1994/95.

5. I samband med ikraftträdandet av denna lag får regeringen, utan hinder av de föreskrifter om förfarandet som annars gäller, förklara fristående skolor över grundskolenivå, som vid ikraftträdandet är ställda under statlig tillsyn, berättigade till bidrag enligt 8 § om de enligt regeringens bedömande uppfyller kraven där.

Lag om ändring i lagen (1991:1110) om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1991:1110) om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

För en elev som har rätt till studiehjälp enligt studiestödslagen (1973:349), skall den kommun som enligt 1 kap. 15 § skollagen är elevens hemkommun, ansvara för elevens kostnader för dagliga resor mellan bostaden och skolan. Ansvaret gäller för sådana resor där färdvägen är minst sex kilometer.

För en elev som har rätt till studiehjälp enligt studiestödslagen (1973:349), skall den kommun som enligt 1 kap. 15 § skollagen (1985:1100) är elevens hemkommun, ansvara för elevens kostnader för dagliga resor mellan bostaden och skolan. Ansvaret gäller för sådana resor där färdvägen är minst sex kilometer. *Stödet skall ges kontant eller på annat lämpligt sätt enligt kommunens bestämmande. Om stödet ges kontant är kommunen inte skyldig att utge högre ersättning än vad som motsvarar 1/30 av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för varje hel kalendermånad som eleven har kostnader för resor mellan bostaden och skolan.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

Lag om entreprenadförhållanden inom skolan

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Kommuner och landsting får sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att denne skall bedriva viss undervisning inom gymnasieskolan. Avtalet får endast avse undervisning i sådana ämnen som ingår i de ämnesblock som i bilaga 2 till skollagen (1985:1100) betecknas som estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnena.

2 § Om det finns särskilda skäl får regeringen på ansökan av en kommun eller ett landsting i andra fall än som anges i 1 § medge att kommunen eller landstinget får sluta avtal med någon annan om att bedriva undervisning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

3 § Om en kommun eller ett landsting med stöd av denna lag överlämnar uppgiften att bedriva undervisning till en enskild fysisk eller juridisk person, får kommunen eller landstinget till denne överlämna också den myndighetsutövning som hör till uppgiften.

4 § För undervisning som bedrivs med stöd av 1 eller 2 § gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 3 § skollagen (1985:1100). I stället gäller att för undervisningen skall användas lärare som har kompetens för den undervisning de skall bedriva.

5 § Den som är eller har varit verksam inom enskild verksamhet som bedrivs med stöd av 1 eller 2 § får inte obehörigen röja vad han i den elevvårdande verksamheten har fått veta om någons personliga förhållanden. Han får inte heller obehörigen röja uppgift i ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier.

6 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om undervisning som bedrivs enligt 1 och 2 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 april 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hells-vik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Lundgren, Unckel, P. Wester-berg, Ask

Föredragande: statsrådet Ask

Proposition om valfrihet i skolan

1 Ärendet och dess beredning

Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om valfrihet och fristående skolor (prop. 1991/92:95, bet. 1991/92:UbU22, rskr. 1991/92:346) har fristående skolor på grundskolenivå fått förutsättningar att verka på i stort sett likvärdiga villkor som de kommunala skolorna. I propositionen om skolskjuts m.m. (prop. 1992/93:14, bet. 1992/93:UbU4, rskr. 1992/93:88) har regeringen bl.a. lämnat förslag som begränsar en kommuns skyldigheter i fråga om skolskjuts och inackordering om en elev har valt att gå i en annan grundskola än den som kommunen skulle ha anvisat eleven.

I min anmälan till propositionen om valfrihet och fristående skolor uttalade jag min avsikt att under riksmötet 1992/93 återkomma till regeringen med ytterligare förslag i syfte att öka valfriheten på skolområdet. I den första propositionen lades vissa principiella utgångspunkter fast. Där framhölls bl.a. att ambitionen inte bara bör vara att elever och föräldrar skall kunna välja mellan kommunala och fristående skolor, utan också att de principer om valfrihet och ekonomiska medel som följer elevens val och som beskrevs i propositionen, i största möjliga utsträckning även skall gälla inom det kommunala skolväsendet.

En arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet har haft i uppdrag att redovisa förslag för att öka möjligheterna för barn och ungdomar och deras föräldrar att välja skola inom det kommunala skolväsendet. I gruppens uppdrag har också ingått att överväga om principerna för valfrihet och ekonomiska medel för fristående skolor på grundskolenivå också kan tillämpas för fristående skolor över grundskolenivån. Vidare har ingått att redovisa möjligheter att etablera olika mellanformer mellan kommunala skolor och fristående skolor, där ansvaret och skyldigheterna är kommunens, men produktionen av själva utbildningen sker i samverkan med ett enskilt subjekt (entreprenadlösningar).

Arbetsgruppen har presenterat sina förslag i en departementspromemoria Valfrihet i skolan (Ds 1992:115). Promemorian har remissbehandlats. En sammanfattning av promemorian och en remissammanställning bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

I den del av promemorian som avser förslag till entreprenad på skolområdet – kapitel 4 Utbildning på uppdrag av kommuner och landsting – har Lagrådets yttrande inhämtats. Lagrådet lämnade förslaget utan erinran. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet som *bilaga 2*. Lagradsremissens lagförslag bör fogas till protokollet som *bilaga 3*. En del ändringar av språklig och redaktionell natur bör göras i förhållande till det remitterade förslaget.

En särskild utredare har tidigare haft i uppdrag att utreda vissa frågor om bl.a. elevavgifter vid fristående skolor. Utredarens förslag har redovisats i betänkandet *Fristående skolor – Bidrag och elevavgifter* (SOU 1992:38). Betänkandet har remissbehandlats. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet som *bilaga 4* och en remissammanställning som *bilaga 5*.

2 Principiella utgångspunkter

Stat och kommun har det övergripande ansvaret för barns och ungdomars skolgång och utbildning. Det ansvaret innebär för statens del att lägga fast kvalitetskrav, rättigheter och skyldigheter, definiera likvärdighet samt att till en del finansiera skolväsendet. För kommunerna innebär ansvaret att tillse att invånarna har tillgång till utbildning av god kvalitet och att i stor utsträckning genomföra och finansiera utbildningen.

Kraven på ett nationellt utbildningsväsende som uppfyller samma krav på kvalitet och på likvärdighet – allas lika rätt till en god utbildning – innebär dock inte ett strömlinjeformat och konformt skolväsende. Tvärtom ökar behovet av ett varierat utbud av utbildningsvägar och pedagogiska metoder.

Skälen för behovet av mångfald inom skolväsendet är flera. De växande kunskapskraven ökar behoven av pedagogisk förnyelse och kreativitet. Detta åstadkoms bäst i skolor som kan fungera efter egna idéer. Ett uniformt system kan inte erbjuda den variation och flexibilitet som krävs i framtiden. Inom det offentliga skolväsendet skall det därför finnas utrymme för olika profileringar vid skolorna. De fristående skolorna kommer att utgöra viktiga komplement till det offentliga skolväsendet. Ambitionen att åstadkomma ett ökat engagemang i skolan från elever, föräldrar och utbildningarnas avnämare förutsätter att elever och föräldrar har såväl inflytande som valmöjligheter och att nya samverkansformer mellan skolan och det övriga samhället kan uppstå.

Valfrihetsreformerna inom skolväsendet syftar till att bryta upp det offentliga skolmonopolet, för att därigenom kunna ge en större variation, större mångfald och för att skapa verkliga förutsättningar för ele-

ver och föräldrar att välja skola. Reformerna syftar inte till att gynna den ena eller den andra formen för huvudmannaskap utan i stället att göra huvudmannaskapet – liksom familjernas ekonomiska styrka – mindre betydelsefull för familjernas möjligheter att välja skola.

En viktig dimension av skolans likvärdighet måste också vara att skapa förutsättningar för likvärdiga spelregler mellan såväl olika kommuners skolor som mellan kommunala och fristående skolor och att skapa bättre möjligheter att välja skola.

Det är min övertygelse att en stimulerande konkurrens mellan olika skolor, med olika inriktningar och olika ägandeformer, på sikt också kan bidra till högre kvalitet och produktivitet inom skolväsendet.

Att välja skola innebär att föräldrar kan och måste göra aktiva ställningstaganden. Det kan de göra genom att välja en viss skola eller genom att välja bort den. Den lilla sektorn fristående skolor som funnits hittills, framför allt i storstäderna, har till viss del haft sin rekrytering av elever genom negativa val, dvs. hemmen har av ett eller annat skäl valt bort den skola kommunen har anvisat dem. Den möjligheten är, framför allt i den obligatoriska skolan, viktig. Men i takt med att de fristående skolorna blir fler och att rätten och skyldigheten till aktiva skolval också omfattar kommunala skolor uppstår positiva val – hemmen väljer den skola som de tycker bäst motsvarar deras önskemål och förväntningar. Därmed kan valfriheten också bidra till ett mer aktivt deltagande och engagemang från hemmens sida i skolans arbete.

Betydelsen av rätten att välja skola är dock större än vad som kan mätas i antalet familjer som gör aktiva skolval. Blotta existensen av en rätt att välja innebär att elever och föräldrar får större inflytande i utformningen av kommunernas skolväsende och i skolans inre arbete. Samtidigt markerar valfriheten också elevernas och hemmens ansvar. Även om det är kommunens skyldighet att erbjuda alla en god utbildning, så är inte utbildningen bara det offentligas ansvar. Det är elevernas och hemmens ansvar att delta och bidra till en god utbildning och att göra egna aktiva ställningstaganden.

I den obligatoriska skolan har rätten att välja en skola som man trivs i och som stämmer överens med de egna önskemålen ett stort egenvärde. I gymnasieskolan är möjligheten att välja en utbildningsväg som passar de egna intressena och ambitionerna det viktigaste. När det gäller gymnasieskolan är mina förslag i denna proposition därför framför allt inriktade på att underlätta en mångfald av utbildningsvägar, kombinationer och samverkansformer med avnämarna, utan att undergräva elevunderlaget för det kommunala utbudet av gymnasieutbildningar.

De reella möjligheterna för föräldrar och elever att välja skola har givetvis sina begränsningar. I glesbygd finns det ofta inga alternativ inom rimliga avstånd. Möjligheterna att ta emot alla som söker en attraktiv skola kan vara begränsade. Även om valmöjligheterna i en del fall också med mina förslag kommer att vara begränsade och praktiska hinder kommer att finnas, visar erfarenheten att alternativ kan uppstå även i glesbygd och för små elevgrupper med speciella önskemål. Flera små,

fristående glesbygdsskolor liksom de fristående skolorna för finskspråkiga elever är exempel på detta.

Jag ser det därför som viktigt att valfriheten vidgas inom det kommunala skolväsendet. Även inom det kommunala skolväsendet, kan rätten att välja skola i kommunen eller en skola i en annan kommun betyda mycket för den enskilde eleven. Möjligheten att välja grundskola har funnits även tidigare. Redan i dag kräver skollagen att föräldrars önskemål om barns placering skall beaktas så långt det är möjligt, om detta inte inkräktar på andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet. Jag ser det dock som principiellt viktigt att rätten att välja, utan att behöva redovisa särskilda skäl, vidgas och klargörs. De förslag som jag lägger fram i denna proposition har detta syfte.

Jag ser det också som angeläget att rätten att välja omfattar även de elever som går i särskolan. Jag föreslår därför att samma regler och rättigheter i princip skall gälla för dem som går i särskolan.

Inte ens ett år har förflutit sedan riksdagens beslut med anledning av propositionen om valfrihet och fristående skolor. Trots att så kort tid har förflutit har antalet fristående skolor under den tiden fördubblats och antalet elever i fristående skolor har ökat med cirka 20 procent. Andelen fristående skolor är fortfarande, i förhållande till i många andra länder, marginell och det uppdämda behovet av alternativ är stort. Det finns därför skäl att tro att den snabba tillväxten kommer att fortsätta.

Den snabba tillväxten kan skapa vissa planeringsproblem i kommunerna. Samtidigt har reformen också stimulerat en utveckling i många kommuner. En fortsatt decentralisering av beslut och ansvar från kommunerna till de enskilda skolorna har stimulerats och de kommunala redovisningssystemen har blivit mer sofistikerade, när kommunerna tvingats ta fram olika kostnadslag och genomsnittskostnader för skolväsendet.

Det är önskvärt med stabila och förutsägbara spelregler för såväl de fristående skolorna som för kommunerna. Samtidigt är valfrihetsreformerna exempel på reformer i en snabbt föränderlig omgivning. Redan genom sitt införande kan denna reform sägas ha förändrat den verklighet, i vilken den har utformats. Jag ser det därför som viktigt och oundvikligt att utvecklingen för valfriheten i skolan noga följs, att erfarenheter samlas in och att slutsatser ses som processer och utveckling, snarare än som förhoppningar om ett enda och slutgiltigt steg.

Under senare år har det varit ett viktigt mål att vidga det kommunala självstyret och samtidigt skapa en klarare roll- och ansvarsfördelning mellan staten och kommunerna. Det innebär att statens uppgift, på skolområdet är att lägga fast mål och riktlinjer för utbildningen, kommunernas och enskildas skyldigheter och rättigheter, medan kommunerna ges större frihet att välja lösningar och metoder. Det ger kommunerna helt nya möjligheter att åstadkomma samordnings- och synergifördelar och att ta tillvara specifika lokala fördelar och förhållanden.

Avskaffandet av regelstyrningen och införandet av ett kommunalt utjämningsbidrag stimulerar ett nytänkande och nya lösningar inom skolväsendet. Det handlar dels om samordning inom den kommunala sektorn, mellan exempelvis barnomsorg och skola eller mellan skolan och fritidssektorn. Men det handlar också om samordning och samverkan mellan den kommunala skolan och andra som har kompetens och intresse för utbildning.

Det viktigaste området för den senare utvecklingen är gymnasieskolans yrkesutbildningar. Allt högre krav på dyrbar utrustning med kort teknisk livslängd och på aktuell kompetens ökar vikten av att skolan samverkar med och drar nytta av näringsliv och arbetsmarknad. Den nya gymnasieskolan ger en bra grund för sådant samarbete. Samtidigt har regelsystemet hindrat entreprenadlösningar inom skolan och därmed lagt hinder i vägen för kostnadseffektiva samordnings- och samverkansformer mellan den kommunala skolan, andra utbildningsanordnare och näringsliv.

Jag ser det som angeläget att kommunerna får frihet att åstadkomma de kvalitativt bästa och mest kostnadseffektiva lösningarna. Det är bakgrunden till mina förslag för att i vissa fall möjliggöra entreprenadlösningar.

3 Entreprenad på skolområdet

3.1 Inledning

Enligt skollagen (1985:1100) anordnar det allmänna utbildning för barn och ungdomar i form av grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer, nämligen särskola, specialskola och sameskola. För vuxna anordnar det allmänna utbildning i form av kommunal vuxenutbildning (komvux), vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux) och svenskundervisning för invandrare (sfi).

Kommunerna är huvudmän för grundskolan, särskolan, särvux och sfi. För särskolan och särvux gäller dock att landstingen fram till och med utgången av år 1995 kan vara huvudmän. Kommuner och landsting är huvudmän för gymnasieskolan och komvux. För specialskolan och sameskolan är staten huvudman.

Vid sidan av de skolformer som anordnas av det allmänna kan det finnas skolor som anordnas av enskilda fysiska eller juridiska personer (*fristående skolor*).

För utbildningen inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom får regeringen meddela föreskrifter om möjlighet att låta enskilda och andra utomstående svara för enstaka inslag i verksamheten. När det gäller utbildning i gymnasieskolan i form av individuella program får regeringen föreskriva att enskilda och andra utomstående får anordna mer av utbildningen än enstaka inslag (15 kap. 2 § skollagen).

Inom det offentliga skolväsendet för vuxna får huvudmännen uppdra åt andra att anordna komvux, särvux och sfi (11 kap. 6 §, 12 kap. 9 §

och 13 kap. 9 § skollagen). Regeringen får meddela föreskrifter om vem som får ges sådana uppdrag och om villkor för dem. För sådan vuxenutbildning som anordnas av någon annan än en kommun eller ett landsting gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 4-7 §§ skollagen.

I 2 kap. 8 § förordningen (1992:403) om kommunal vuxenutbildning anges att kommuner och landsting får ge uppdrag att anordna komvux endast till

1. en lokal avdelning av ett studieförbund som får statsbidrag för sin verksamhet,

2. en statsunderstödd folkhögskola, eller

3. en annan anordnare, om regeringen medger det.

För sådan komvux gäller, utöver vad som följer av skollagen, bestämmelserna i förordningen om kommunal vuxenutbildning. Bestämmelser om rektor avser alltid den rektor inom det offentliga skolväsendet som är ansvarig för ledningen av utbildningen.

I förordningarna om särvox och sfi finns motsvarande bestämmelser. Vad som skiljer dem åt är den krets till vilken uppdrag att anordna utbildning får ges.

Under senare år har strävandena varit att minska detaljregleringen av olika kommunala verksamheter och att öka kommunernas och landstingens frihet att välja rationella produktionsmetoder. Skolan skall ge alla barn och ungdomar en likvärdig utbildning varhelst den anordnas i landet. Skolan skall också hushålla med sina resurser. För ett effektivt resursutnyttjande bör det finnas möjligheter att ha tillgång till olika lösningar. Med den utgångspunkten är det rimligt att verkställandet av kommunernas ansvar kan ske i konkurrens mellan olika aktörer. Det kan vara aktörer i form av enheter inom kommunen eller utomstående personer eller företag. Samtidigt får möjligheter att anlita utomstående aktörer inte leda till en kvalitetsförsämring. Självklart måste kravet på en för alla barn och ungdomar likvärdig utbildning upprätthållas.

Jag anser det vara angeläget att öka möjligheterna till entreprenadlösningar inom det offentliga skolväsendet. Flera remissinstanser har framhållit att denna fråga är av stor principiell betydelse och rymmer ett flertal praktiska problem. Jag delar denna uppfattning och är därför inte beredd att nu föreslå en generell regel som gör det möjligt att låta annan än kommuner och landsting anordna utbildning inom alla skolformer. Enligt min mening är det dock värdefullt att som ett första steg införa en möjlighet till entreprenadlösningar inom gymnasieskolan. Jag anser det också angeläget att öppna en möjlighet för regeringen att efter ansökan medge entreprenadlösningar även inom grundskolan och särskolan. Jag återkommer till de konkreta förslagen i det följande.

Jag vill redan nu slå fast att de övergripande frågorna för det offentliga skolväsendet i en kommun eller i ett landsting alltså skall handhas av den nämnd eller de nämnder som utgör styrelse för det offentliga skolväsendet i kommunen eller landstinget.

Mitt förslag: Kommuner och landsting ges möjlighet att sluta avtal med enskilda fysiska och juridiska personer om att bedriva undervisning i kommunens respektive landstingets gymnasieskola inom ämnesblocken estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnena.

Kommuner och landsting ges även möjlighet att i andra fall genom beslut av regeringen få tillstånd att sluta avtal om undervisning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom, om det finns särskilda skäl.

För undervisning som lagts ut på entreprenad gäller i stället för kravet på reguljär lärarutbildning att lärarna skall ha kompetens för den undervisning de skall bedriva.

Bestämmelser om entreprenadförhållanden inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom tas in i en särskild lag. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer bemyndigas att meddela ytterligare föreskrifter om undervisning som lagts ut på entreprenad.

Arbetsgruppens förslag: Kommuner och landsting får sluta avtal med enskilda juridiska personer om att utföra vissa av de uppgifter som kommunerna och landstingen ansvarar för enligt skollagen. Möjligheten till entreprenad skall gälla alla skolformer inom det offentliga skolväsendet för vilka kommunerna och landstingen är huvudmän. Uppgifter som ankommer på styrelsen för utbildningen får dock inte överlämnas till annan.

Om rektor inte är anställd hos en kommun eller ett landsting skall det finnas en hos kommunen eller landstinget anställd tjänsteman, en "inspektör", som svarar för tillsynen över utbildningen och som dessutom svarar för vissa uppgifter som innefattar myndighetsutövning.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrat sig om förslaget om ökade möjligheter att lägga ut utbildning på entreprenad har de flesta varit positiva till entreprenadlösningar på skolområdet. Många av dem har dock avstyrkt vissa delar av förslaget, främst lösningen med en kommunal "inspektör" som de flesta anser vara alltför komplicerad och resurskrävande. Några remissinstanser menar att utbildning som bedrivs av flera anordnare kan leda till att helhetssynen på utbildningen försvinner.

Många remissinstanser anser också att innebörden av begreppet myndighetsutövning behöver belysas ytterligare.

Landstingsförbundet och flera landsting anser att det även skall vara möjligt för en kommun att sluta entreprenadavtal med ett landsting. *Riksrevisionsverket* anser att förslaget om entreprenadlösningar borde analyseras ytterligare. *Skolverket* anser att starka skäl talar för att rektor alltid skall vara anställd av kommunen eller landstinget.

Skälen för mitt förslag: Som jag redovisat finner jag det angeläget att öka möjligheterna till entreprenad inom det offentliga skolväsendet. Förutom vuxenutbildningen, där detta redan i dag är möjligt, anser jag att det största behovet av att anlita utomstående finns inom gymnasieskolan. Det område i gymnasieskolan som jag framför allt tänker på är yrkesutbildningsområdet. Inom detta område kan en del företag erbjuda mer kvalificerade och moderna resurser i form av teknisk utrustning och kompetens än skolan har möjlighet att göra. I en del fall kan skolan helt sakna modern utrustning och också adekvat lärarkompetens. Att en kommun i ett sådant fall genom ett entreprenadavtal kan förlägga en del av gymnasieutbildningen till ett företag ger enligt min mening en möjlighet till en bättre utbildning för eleverna. Att på detta sätt mer aktivt få en samverkan mellan skolan och arbetslivet kan innebära en vitalisering av utbildningen i gymnasieskolan även på andra områden än inom det område entreprenaden omfattar. Det kan också vara mer ekonomiskt fördelaktigt för en kommun eller ett landsting att lägga ut viss undervisning på en entreprenör än att själv bedriva den.

Förutom inom ämnesblocket yrkesämnena finns det yrkesinriktade inslag även inom ämnesblocken estetiska ämnen, ekonomiska ämnen och tekniska ämnen. Inom nämnda ämnesområden bör det finnas ett generellt medgivande att lägga ut undervisning på entreprenad. Jag förutsätter dock att endast sådana delar av undervisningen som har yrkesinriktad karaktär läggs ut på entreprenad. Undervisning inom andra områden än de nu nämnda bör inte generellt få läggas ut på entreprenad. För sådan undervisning bör det däremot finnas en möjlighet för regeringen att om särskilda skäl finns i det enskilda fallet medge entreprenad drift. Särskilda skäl kan finnas om en entreprenör – utöver att undervisa i sådana ämnen som generellt får läggas ut på entreprenad – har kompetens att bedriva viss undervisning i ett ämne som har nära anknytning till exempelvis ett yrkesämne.

Jag är inte beredd att nu föreslå någon generell möjlighet till entreprenad inom grundskolan och särskolan. Däremot bör det finnas en möjlighet för regeringen att på ansökan ge en kommun eller i förekommande fall ett landsting rätt att inom dessa skolformer lägga ut undervisning på entreprenad. Ett sådant beslut bör bara meddelas om det finns särskilda skäl. Det jag här framför allt tänker på är att det i vissa fall kan finnas önskemål från ett föräldrakooperativ att bedriva t.ex. undervisning i ett hemspråk i egen regi. Det kan även finnas andra sådana fall där någon annan än en kommun har kompetens att bedriva en del av undervisningen i grundskolan eller särskolan. Jag är inte beredd att nu i detalj redovisa *vilka* delar av undervisningen och *hur* stora delar som kan tänkas bedrivas av annan än kommunen. Det bör få ankomma på regeringen att bedöma detta i det enskilda fallet. Självklart måste kvaliteten i undervisningen garanteras. Det är viktigt att säkerställa likvärdigheten och en helhetssyn på utbildningen.

Det är viktigt att huvudmannen, kommunen eller landstinget, har det övergripande och sammanhållande ansvaret för eleverna och för utbild-

ningen. Rektors uppgifter bör därför inte få läggas ut på entreprenad. Det som skall få läggas ut på entreprenad är själva undervisningen och vad som direkt hör ihop med den, exempelvis betygsättning.

Den undervisning som läggs ut på entreprenad skall ingå i det offentliga skolväsendet. Elevernas rättigheter och kommunernas och landstingens skyldigheter skall vara desamma som om undervisningen bedrivs av kommunen eller landstinget i egen regi. Kommunen eller landstinget skall ansvara för att undervisningen bedrivs enligt de bestämmelser som följer av skollagen och andra författningar på skolområdet, exempelvis läroplaner och kursplaner.

Bestämmelser om entreprenadlösningar inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom kräver lagreglering. Det bör ske genom en särskild lag. De olika former av entreprenadlösningar som kan komma att anordnas bör nog följas och utvärderas på såväl lokal som nationell nivå i syfte att utveckla denna verksamhet vidare.

För vuxenutbildningens del finns bestämmelser om att låta annan anordna utbildning i skollagen. Regeringen får meddela föreskrifter om vem som får ges ett sådant uppdrag och om villkor för det. Jag finner inte skäl att ändra dessa bestämmelser.

Lärare

Det finns enligt min mening skäl för att göra undantag från skollagens bestämmelser om lärare. Enligt 2 kap. 3 § skollagen är skolhuvudmannen skyldig att använda lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning som de i huvudsak skall bedriva. Vissa möjligheter till undantag finns.

Inom framför allt yrkesämnena, men också inom ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och estetiska ämnen ställs speciella krav på kompetens inom fackområdet. Det är inte realistiskt att tro att företag inom t.ex. yrkesutbildningsområdet kan tillhandahålla personal som till alla delar förutom ett aktuellt, adekvat yrkeskunnande också har en fullständig formell lärarutbildning. Självklart menar jag att den personal som anlitas genom ett entreprenadavtal skall kunna styrka att de har en relevant utbildning och pedagogisk insikt. Det är dock inte nödvändigt att all personal som kan tänkas komma att undervisa hos en entreprenör har en fullständig lärarutbildning. Mot denna bakgrund anser jag att lärares kompetens bör regleras särskilt, så att man kan ta tillvara en god kunskap inom ämnesområdet. Det måste dock understrykas att även om man gör avkall på kravet om reguljär lärarutbildning, måste kompetensen hos entreprenörens lärare alltid vara sådan att kvaliteten i undervisningen håller samma nivå som annars krävs inom det offentliga skolväsendet. Ett sådant krav kan i lagtexten uttryckas med att lärare hos en entreprenör skall ha kompetens för den undervisning de skall bedriva.

Som jag tidigare anfört skall rektor alltid vara anställd hos kommunen eller landstinget och ha samma uppgifter oavsett om undervisningen bedrivs i sin helhet av kommunen eller landstinget eller till en del är utlagd på en entreprenör. Detta innebär framför allt att rektor har det pedagogiska ledningsansvaret men också att rektor ansvarar för bl.a. schema och för den övergripande planeringen av läsåret, vilket innefattar exempelvis utläggning av lovdagar för eleverna.

I viss utsträckning kommer, som jag tidigare nämnt, entreprenadutbildningarna sannolikt att ha färre formellt lärarutbildade lärare än vad som är vanligt i skolan i övrigt. Detta ställer speciella krav på skolledningen, rektorn. Det gäller för denne att faktiskt förvissa sig om att undervisningen håller en godtagbar standard från pedagogisk utgångspunkt. Rektor måste i högre grad än vanligt engagera sig i den direkta pedagogiska ledningen av lärarens praktiska arbete. Låt mig dock understryka att det här är fråga om en gradskillnad – inte en artskillnad. De flesta rektorer måste, om än i mindre utsträckning, ta på sig de här arbetsuppgifterna gentemot skolans lärare.

Mot bakgrund av det anförda anser jag att det ligger i sakens natur att en kommun eller ett landsting som ingår avtal med entreprenörer förvisar sig om att de berörda rektorerna har de resurser som behövs för tillsynen av verksamheten.

Mitt förslag innebär att en inte oväsentlig del av elevens undervisning även fortsättningsvis kommer att bedrivas av kommunen eller landstinget. På detta sätt ges rektor en reell möjlighet till en kontinuerlig helhetsyn på varje elevs utbildning. Inte annat än undantagsvis bör en elevs utbildning splittras på flera entreprenörer.

Myndighetsutövning

Det saknas en legaldefinition av begreppet myndighetsutövning. Beträffande innebörden av uttrycket myndighetsutövning i 11 kap. 6 § regeringsformen har i förarbetena hänvisats till den definition som fanns i den tidigare förvaltningslagen (1971:290). Enligt denna lag avsågs med myndighetsutövning "utövning av befogenhet att för enskilda bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande" (jfr prop. 1971:30 del 2 s. 330 ff.). Begreppet myndighetsutövning förekommer också i 20 kap. brottsbalken (jfr prop. 1975:78 s. 180). Exempel på åtgärder inom skolväsendet som utgör myndighetsutövning är examination, betygsättning, utfärdande av avgångsbetyg och andra betygsdokument samt disciplinära åtgärder.

De lärare, som är verksamma hos en entreprenör, bör ha samma uppgifter som lärare anställda hos kommunen eller landstinget. I lärarnas uppgifter ingår att sätta betyg. Som jag nämnt är betygsättningen ett exempel på en åtgärd som innefattar myndighetsutövning. Även åtgärder som innefattar myndighetsutövning bör kunna överlämnas till en entre-

prenör. De åtgärder som kan bli aktuella är sådana som vidtas av lärare inom det offentliga skolväsendet.

Frågor om betyg regleras i förordningarna för de olika skolformerna. Enligt bestämmelserna i dem sätts betyg av läraren i ämnet. Endast i vissa fall sätter rektor betyget. Terminsbetyg, avgångsbetyg och andra betygsdokument utfärdas däremot av rektor eller den rektor bestämmer. Eftersom rektor alltid skall vara anställd hos kommunen eller landstinget kommer betygsdokumenten att utfärdas i kommunens eller landstingets namn. Rektor kan inte bestämma att en företrädare för entreprenören skall utfärda t.ex. ett avgångsbetyg.

För att överlämna myndighetsuppgifter till en enskild krävs lagstöd. En uttrycklig bestämmelse om rätt att överlämna den myndighetsutövning som hör till undervisningen bör därför tas in i lagen.

Vissa andra frågor

Entreprenader enligt de nu föreslagna principerna torde i första hand vara intressanta för enskilda fysiska och juridiska personer. Genom dessas inträde i undervisningen ges ökade möjligheter till förnyelse. Det kan emellertid inte uteslutas att statliga myndigheter eller landsting i vissa fall skulle kunna vara intressanta som entreprenörer. Entreprenörskap för dessa reser dock en del grannliga frågor med hänsyn bl.a. till deras uppgifter och ansvar. I lagen bör därför rätten att direkt lägga ut entreprenader begränsas till att avse entreprenader för enskilda fysiska och juridiska personer. Regeringen bör därtill få ett bemyndigande att medge entreprenad även för andra om det finns särskilda skäl. Regeringen får då i det enskilda fallet pröva de rättsliga förutsättningarna för och lämpligheten av ett entreprenörskap. Lokaldemokratikommittén har presenterat ett delbetänkande (SOU 1992:128) rörande kommunal uppdragsverksamhet. Betänkandet är för närvarande på remiss. Frågan kommer därefter att beredas vidare. I vart fall såvitt gäller landstingens roll bör den beredningen avvaktas innan ytterligare steg tas i entreprenadfrågan.

Huvudmannen måste försäkra sig om att entreprenören inte bara har kompetens utan också den stabilitet som måste krävas med hänsyn till eleverna. Det är viktigt att huvudmannen i avtalen tillförsäkras insyn och kontrollmöjlighet och möjligheter att ingripa vid eventuella brister hos entreprenören.

De flesta frågor som rör entreprenader skall lösas i avtalen mellan huvudmannen och entreprenören. Dit hör bl.a. eventuella anspråk från kommunen på ansvarsförsäkringar hos entreprenören. Det kommer ändå att finnas visst behov av närmare föreskrifter för sådan verksamhet. Det bör ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att ge de ytterligare föreskrifter som kan behövas.

I propositionen (prop. 1990/91:85) Växa med kunskaper har frågan om skadeståndsansvaret vid arbetsplatsförlagd utbildning behandlats. Bl.a. anfördes att det råder en betydande oklarhet om hur långt skolans och företagets ansvar går när elever vållar skador på arbetsplatser. I pro-

positionen hänvisas till att frågan om skadeståndsansvar för elever i arbetsplatsförlagd utbildning bör lösas genom en frivillig försäkringsordning. Även när det gäller undervisning som kommer att bedrivas av en entreprenör kan komplicerade frågor om ersättning för skador uppkomma. Det är därför viktigt att kommunerna och landstingen, i likhet med vad som gäller annan utbildning som kommunerna och landstingen ansvarar för, ser till att frågor av denna art löses på ett tillfredsställande sätt.

Jag vill erinra om lagen (1992:1528) om offentlig upphandling som riksdagen har antagit med anledning av de krav som EES-avtalet ställer. Lagen - som träder i kraft den dag regeringen bestämmer - reglerar bl.a. kommunernas och landstingens upphandling av tjänster som avser utbildning.

3.3 Tystnadsplikt

Mitt förslag: Den som är eller har varit verksam inom enskild verksamhet som bedrivs med stöd av lagen skall inte obehörigen få röja vad han i den elevvårdande verksamheten har fått veta om någons personliga förhållanden. Han skall inte heller obehörigen få röja uppgift i ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier.

Arbetsgruppens förslag: De regler som gäller i fråga om handlingars offentlighet och sekretess inom det kommunala skolväsendet skall också gälla utbildning som bedrivs på entreprenad.

Remissinstanserna: De remissinstanser som berört sekretessfrågor har i huvudsak ansett att samma regler bör gälla oavsett vem som bedriver undervisningen.

Skälen för mitt förslag: I tryckfrihetsförordningen finns bestämmelser om allmänna handlingar och om allmänhetens rätt att ta del av sådana hos bl.a. kommunala myndigheter, däribland kommunala skolor. Vidare gäller enligt 7 kap. 9 § sekretesslagen (1980:100) sekretess inom det offentliga skolväsendet för vissa uppgifter om i huvudsak enskildas personliga förhållanden.

Med den modell som jag nu föreslår kommer alla övergripande beslut att fattas av kommunala förtroendemän eller anställda hos kommunen eller landstinget, främst av rektor. Vidare kommer ansvaret för elevvårdsfrågor alltjämt att ligga kvar hos kommunen eller landstinget. Alla viktigare handlingar kommer att inges till en kommunal myndighet och förvaras där. De betygskataloger, som sätta betyg skall införas i, kommer inte heller att förvaras hos en entreprenör. Det finns således enligt min mening inte något behov av att reglera frågan om handlingars offentlighet hos en entreprenör.

Däremot bör det i lagen finnas en bestämmelse om tystnadsplikt. Den bör i allt väsentligt motsvara vad som gäller i det allmännas verksamhet

i detta avseende. Den som är eller har varit verksam inom enskild verksamhet som bedriver undervisning på entreprenad bör därför inte obehörigen få röja vad han i den elevvårdande verksamheten har fått veta om någons personliga förhållanden. Han bör inte heller obehörigen få röja uppgift i ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier.

4 Fristående skolor på grundskolenivå

4.1 Bakgrund

Genom riksdagsbeslutet med anledning av regeringens proposition (prop. 1991/92:95, bet. 1991/92:UbU22, rskr. 1991/92:346) om valfrihet och fristående skolor har fristående skolor på grundskolenivå fått möjlighet att verka på i stort sett samma villkor som de kommunala skolorna.

Efter riksdagsbeslutet har antalet fristående skolor ökat kraftigt. Hösten 1992 startade 24 nya skolor. Sedan reformens införande har antalet fristående skolor fördubblats.

Denna snabba tillväxt visar, att det finns ett stort intresse för alternativa skolformer och pedagogiska metoder, som tidigare inte haft tillräckliga möjligheter att utvecklas. Även om tillväxten är notabel är dock de fristående skolornas andel av skolväsendet fortfarande ytterst liten i Sverige jämfört med de flesta andra europeiska länder. Därför finns det skäl att tro att den snabba tillväxten kommer att fortsätta under en tid, innan de fristående skolornas andel av skolväsendet nått en mer stabil nivå. Under denna tid kan säkerligen den snabba tillväxten i enskilda fall vålla administrativa, organisatoriska och ekonomiska problem för kommunerna, samtidigt som det för föräldrar och elever skapas nya och större möjligheter. På sikt kan dock det ökade inslaget av fristående skolor verka berikande, kvalitetshöjande och bidra till kostnadseffektivisering inom hela skolväsendet.

Enligt min mening måste kostnadsutvecklingen i det nya systemet ägnas stor uppmärksamhet. De ekonomiska konsekvenserna för kommuner och fristående skolor av den ökade valfriheten måste noggrant följas upp.

Frågan om elevavgifter m.m. vid fristående skolor, har som jag redan anfört, utretts av en särskild utredare. Jag kommer i det följande att redovisa mina förslag med anledning av utredningen.

Mitt förslag: Nuvarande bidragsprocent bibehålls, dvs. 85 % av kommunens genomsnittskostnad per elev och stadium.

För att en nystartad fristående skola skall ha rätt till bidrag, skall skolan ha ansökt om att bli godkänd för vanlig skolplikt före den 1 augusti året innan bidragsåret börjar.

Beräkningsår för tilldelning av medel skall vara innevarande år och inte föregående år.

Utredarens förslag: Den lagfästa bidragsprocenten bör inte överstiga 75 % av kommunens genomsnittskostnad.

Remissinstanserna: Flertalet stöder utredarens förslag och anser att den beslutade nivån, 85 %, är för hög. Flera instanser pekar vidare på de konkurrenssnackdelar som blir följden av att besparingar inom det kommunala skolväsendet inte slår igenom i bidragen till de fristående skolorna förrän kommande år.

Skolverket föreslår att en bestämmelse införs med innebörden att huvudmannens ansökan om godkännande av en fristående skola skall göras i god tid före beräknad start. Även *Norrtälje kommun* påpekar att en tidsfaktor bör införas, så att en kommun ges möjlighet att planera sin budget efter de nya förutsättningarna.

Skälen för mitt förslag: Målet med ökade bidrag till de fristående skolorna var att åstadkomma likvärdiga ekonomiska förutsättningar med de kommunala skolorna och därmed en konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat verksamhet.

Enligt min mening är det för tidigt att dra några alldeles säkra slutsatser av den nuvarande bidragsnivån. Erfarenheterna hittills ger inte tillräckligt stöd för en förändring. Bestämmelserna om ersättning till fristående skolor har ännu inte verkat ett år. Det innebär att varken kommuner eller fristående skolor har hunnit arbeta ett fullt verksamhetsår med dessa nya förutsättningar. Jag vill också erinra om vad jag framhållit i inledningen; i såväl kommuner som fristående skolor sker nu en snabb utveckling av ekonomiska redovisningsmetoder, styr- och informations-system och samarbetsformer. Jag anser att det är önskvärt att detta arbete får fortsätta med rimligt stabila förutsättningar ett tag, innan några definitiva slutsatser dras. Det är dock viktigt att följa utvecklingen med stor uppmärksamhet för att åstadkomma ett säkert underlag för senare bedömningar härvidlag.

Skolverket skall i den fördjupade anslagsframställningen för budgetåren 1994/95–1996/97, som skall lämnas den 1 september 1993, bl.a. redovisa effekterna av det nya bidragssystemet och skolornas avgiftsuttag. Verket skall vidare göra en bedömning av de samhällsekonomiska konsekvenserna på kort och lång sikt. I avvaktan på Skolverkets redovisning är jag inte beredd att nu föreslå en ändring av den lagfästa bidragsnivån.

I flera remissvar har också påpekats, att de fristående skolorna inte, i motsats till de kommunala skolorna, är momsbefriade. Detta ger konkurrensnackdelar för den fristående skolan, vilket också framhållits av några remissinstanser. Frågan om momsbeläggning för fristående skolor får beaktas vid beredningen av delbetänkandet angående vissa mervärdesskattefrågor (SOU 1992:121).

Många remissinstanser har menat att kostnaderna under pågående läsår borde vara utgångspunkten för fördelning av resurser till en fristående skola. I annat fall kan bidraget bli för högt, eftersom kommunens rationaliseringar under pågående läsår inte får effekt på bidraget till den fristående skolan förrän året efter. Det omvända förhållandet gäller när en kommun ökar resurserna för kommunens skolor. Då får den fristående skolan del av detta först året därpå. Enligt min mening är det rimligt att beräkningsåret för fördelning av resurser är detsamma för såväl kommunala skolor som fristående skolor. Många kommuner har redan infört eller planerar att införa ett system med s.k. skolpeng. Ett sådant system underlättas om beräkningsåret är detsamma för kommunala och fristående skolor. Jag förordar därför att kostnaderna under pågående läsår skall utgöra underlaget för fördelningen av resurser till den fristående skolan. Eftersom dessa inte är slutligt fastställda under pågående år, får utbetalning ske på budgeterad genomsnittskostnad. Om det slutliga utfallet skulle bli högre än det i budgeten fastställda, bör skolan ha rätt att få mellanskillnaden. Jag finner det däremot inte rimligt att en fristående skola skall betala tillbaka om det erhållna bidraget blivit för högt i förhållande till utfallet.

Några remissinstanser påpekar att det råder stor oklarhet om vad som ingår i begreppet "genomsnittlig kostnad" och efterlyser en precisering. Enligt vad jag erfarit har det i många fall varit svårt för den fristående skolan att få veta vad som ingår i kommunens beräkningar. Enligt min mening skall kommunens samtliga kostnader för grundskolan ingå i beräkningunderlaget för genomsnittskostnaden. Inga skolkostnader skall således uteslutas.

Vidare anser jag i likhet med några remissinstanser att det är angeläget att kommunen får en rimlig planeringsperiod när fristående skolor inrättas. Jag föreslår därför att ansökan om godkännande av en fristående skola skall lämnas senast den 1 augusti året innan bidragsåret börjar för att skolan skall ha rätt till bidrag. En skola, som efter detta datum kommer in med ansökan, kan givetvis starta utan bidrag påföljande år, om beslut om godkännande föreligger.

Den angivna tidpunkten bör gälla generellt. Om en kommun har för avsikt att lägga ned en grundskola, bör den i god tid informera om detta så att andra har möjlighet att – med god planering – i stället starta en fristående skola. Självklart bör i sådana fall en kortare ansökningstid kunna accepteras av kommunerna. Jag ser det som naturligt att en kommun ger sina invånare lika goda planeringsförutsättningar som kommunen själv har, varför jag inte finner anledning att särskilt lagreglera detta.

Mitt förslag: Fristående skolor, som får bidrag av kommunerna enligt lag, skall endast få ta ut elevavgifter som är skäliga med hänsyn till de särskilda kostnader som skolan har förutsatt att kostnaderna kan anses rimliga för verksamheten.

Om en skola tar ut oskäligt höga elevavgifter, skall Statens skolverk besluta att skolan inte skall få rätt till bidrag enligt 9 kap. 6 § skollagen.

Utredarens förslag: De fristående skolor, som inte får vissa nödvändiga kostnader helt täckta med skattemedel, skall ha möjlighet att ta ut en skälig avgift med bibehållet offentligt bidrag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker utredarens förslag.

Skälen för mitt förslag: I min anmälan till propositionen (1991/92:95) om valfrihet och fristående skolor anförde jag att fristående skolor, som uppbär offentliga bidrag, inte skall ta ut avgifter för tjänster som motsvarar dem som erbjuds i det offentliga skolväsendet. Även de avgifter som därutöver kan bli aktuella måste vara skäliga. Vidare anförde jag att jag, sedan utredningen om fristående skolor slutförts, avsåg att återkomma med förslag om hur denna fråga skulle regleras i skollagen. Jag anförde därvid att min utgångspunkt var att det i lagen skulle tas in stadganden av innebörd att fristående skolor för skolpliktiga elever inte får verka ekonomiskt och socialt segregande, då de uppbär allmänna bidrag i likhet med det offentliga skolväsendet. Jag framhöll också, att avgifter inte får uppgå till en nivå som i praktiken stänger ute elever från dessa fristående skolor.

I detta sammanhang påpekade jag, att förekomsten av avgifter bör ingå i Skolverkets tillsynsuppgifter och att Skolverket därvid borde granska eventuella avgifters storlek, skälighet och risk för segregande effekt. Om en sådan granskning skulle leda till påpekanden som inte efterföljs, borde detta enligt min mening vara skäl för att återkalla tillstånd.

Jag uttryckte därvid, att det enligt min uppfattning fanns skäl att anta, att segregande elevavgifter inte skulle förekomma i de fristående skolorna när kostnadsstrukturen förändrades.

Utredaren har visat att de flesta fristående skolor, som får bidrag enligt bidragsreglerna, inte kommer att behöva eller vilja ta ut elevavgifter. Om avgifter tas ut, blir de troligen enligt utredaren mycket måttliga. Detta bekräftas också av utvecklingen. Sedan riksdagen fattat beslut med anledning av propositionen 1991/92:95 har de fristående skolorna i stort sett i samtliga fall sänkt sina avgifter och förklarat sin ambition att sänka dem ytterligare.

För utbildning som i allt väsentligt motsvarar sådan utbildning som förekommer vid kommunala grundskolor bör som regel inte några

elevavgifter tas ut. Avgifter måste vara motiverade av särskilda kostnader för verksamheten. De avgifter som tas ut bör vara skäligen med hänsyn till vad som kan vara rimliga kostnader för verksamheten.

Ett exempel då elevavgifter kan få tas ut för extra kostnad är då skolan har en speciell profil, t.ex. dyrare undervisningsmateriel i en Montessoriskola, musikinstrument i en musikskola, kostnader för kulturaktiviteter i en skola med kulturprofil m.m.

Vad som sagts om elevavgifter bör gälla de elever, för vilka skolan har rätt att få bidrag av kommunen, dvs. de elever som är skolpliktiga i Sverige och som börjat i skolan före den 15 september bidragsåret.

Enligt min mening skall Skolverket bedöma skäligheten av elevavgiftens storlek i samband med beslut om godkännande av skolan och dessutom även beakta avgiften vid sin tillsyn. Den fristående skolan bör alltså vid ansökan om godkännande lämna uppgifter om eventuella elevavgifter. En för hög avgift, något som kan verka segregrande, skall leda till att Skolverket beslutar att skolan inte har rätt till bidrag enligt 9 kap. 6 § skollagen. Givetvis bör en skola, som tar ut oskäligen avgifter, innan ett sådant beslut fattas, ges möjlighet att ändra avgiften så att den blir skälig. Om Skolverket beslutat att en fristående skola inte har rätt till bidrag och skolan sedan sänker sina avgifter så att dessa blir skäligen, bör Skolverket kunna upphäva sitt tidigare beslut. Ett beslut om att inte få rätt till bidrag är i allmänhet avgörande för om den fristående skolan skall kunna driva sin verksamhet. Beslut i sådana ärenden bör därför, på samma sätt som beslut i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande, kunna överklagas hos kammarrätten.

Utredaren föreslår att kommunen skall ansvara för den kontinuerliga skälighetsbedömningen vid eventuellt ändrade förhållanden i skolverksamheten, som kan påverka elevavgiften. Jag delar inte utredarens bedömning i denna del. Jag anser att Skolverket skall stå för den kontinuerliga skälighetsbedömningen. Skolverket har överblick över fristående skolor i hela landet och det är enligt min uppfattning viktigt med en enhetlig bedömning.

4.4 Internationella skolor

Min bedömning: De internationella skolorna bör som hittills få bidrag i särskild ordning.

Mitt förslag: Definitionen av vad som betecknas som internationella skolor görs tydligare.

Utredarens bedömning: De internationella skolorna bör omfattas av det nya bidragssystemet för fristående skolor.

Remissinstanserna: Skolverket delar utredarens bedömning bl.a. med hänsyn till svårigheterna att avgöra skillnaden mellan en internationell skola enligt 9 kap. 5 § skollagen och en annan fristående skola med internationell inriktning enligt 9 kap. 2 § skollagen.

Skälen för min bedömning: I Sverige finns för närvarande sju s.k. internationella skolor.

Dessa skolor är avsedda för barn till utländska medborgare som vistas här i landet under en kortare tid, men även för sådana svenska barn som under en stor del av sin uppväxttid är bosatta utomlands och vistas i hemlandet endast under någon kortare period. För dessa barn passar en undervisning utformad med hänsyn till svenska förhållanden mindre väl.

I de internationella skolorna sker undervisningen på annat språk än svenska. Undervisningen bedrivs normalt efter en annan läroplan än den svenska.

Undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden skall enligt skollagen meddelas i den omfattning som de här tillfälligt bosatta eleverna behöver. Av betydelse är vistelsens varaktighet, vilka kontakter eleven har med svenskspråkig miljö och vilka möjligheter eleven har att inhämta nödvändiga kunskaper utanför skolan.

Enligt min mening finns det för vissa elever ett behov av att få fullgöra skolplikten genom en skolgång av det slag som de internationella skolorna erbjuder. Den ökade internationaliseringen av det svenska samhället gör det än viktigare att Sverige kan erbjuda en internationellt anpassad skolgång för de barn till föräldrar från andra länder som under en period bor och arbetar i Sverige.

Många grundskolor arbetar i dag med någon form av internationell inriktning. Bakom detta begrepp döljer sig allt från vänortskontakter till en profilerad undervisning inriktad mot språk eller internationella förhållanden. Intresset för en ökad satsning på undervisning i främmande språk märks också bland de nya fristående skolorna, av vilka flera valt att profilera sig mot språk.

I Läroplanskommitténs förslag till ny läroplan för grundskolan (SOU 1992:94) ingår bl.a. förslag om förstärkt språkundervisning och ett ökat utrymme för lokal profilering. Kommittén har också föreslagit en förstärkning av undervisningen i svenska.

Även om gränserna mellan internationella skolor och skolor med internationell profil kan vara flytande, är det, enligt min mening, viktigt att göra en klar åtskillnad mellan internationella skolor och fristående skolor med språklig eller internationell inriktning. I likhet med vanliga grundskolor måste de senare skolorna ge en god grund för vidare studier och framtida boende i Sverige. Det innebär att de bör ge goda kunskaper i svenska språket, svensk historia, kultur m.m. Det kan dock finnas skäl att klarare definiera dessa krav. Jag avser att återkomma i denna fråga inför den proposition om ny läroplan och nytt betygssystem för grundskolan som regeringen planerar att lägga fram senare i vår. Jag föreslår dock redan nu att definitionen av en internationell skola förtydligas i skollagen.

De internationella skolorna omfattas inte av det nya bidragssystemet för fristående skolor, som riksdagen beslutade våren 1992, utan de skall även fortsättningsvis få statsbidrag i särskild ordning. I propositionen

(prop. 1991/92:95 s. 18) anfördes emellertid att en internationell skola, som uppfyller de krav som ställs på en vanlig fristående skola, kan bli godkänd som en sådan och därmed erhålla bidrag enligt den nya bidragsordningen. Detta innebär att en sådan skola, bl.a. vad gäller undervisning i svenska språket, måste ge kunskaper och färdigheter som motsvarar grundskolans.

Den särskilde utredaren har visat att en majoritet av barnen i internationella skolor är stadigvarande bosatta i Sverige. Bl.a. mot den bakgrunden anser utredaren, att även de internationella skolorna bör omfattas av det nya bidragssystemet.

Jag delar inte utredarens uppfattning. Anledningen härtill är att det aldrig varit lagstiftarens avsikt att internationella skolor, i så stor utsträckning som blivit fallet, skulle ta emot barn som stadigvarande vistas i Sverige. Enligt min mening bör inte barn som stadigvarande bor i Sverige fullgöra sin skolplikt i en internationell skola. Det är viktigt att barn, som bor permanent i Sverige, får tillräckliga kunskaper i svenska språket. Däremot har jag full förståelse för önskemål om en skolgång som ger stort utrymme åt språkundervisning.

Sammanfattningsvis anser jag att det även fortsättningsvis i skollagens bestämmelser om godkännande av fristående skolor skall finnas utrymme för internationella skolor för barn som är tillfälligt bosatta i landet eller har andra särskilda skäl att få en undervisning med internationell inriktning, som går utöver den som grundskolan och en vanlig fristående skola får erbjuda. Bidrag till dessa skolor bör som hittills ges i särskild ordning.

5 Fristående skolor över grundskolenivån

5.1 Bakgrund

Vid sidan av den kommunala gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen finns ett antal fristående skolor. Många av dem får statsbidrag och är därmed ställda under statlig tillsyn. En del av skolorna eller utbildningarna är enbart ställda under statlig tillsyn. I varierande omfattning gäller som villkor för statsbidrag och statlig tillsyn att skolorna följer av staten uppställda regler för verksamheten. Vid de skolor som står under statlig tillsyn har eleverna rätt till studiestöd.

Innevarande läsår finns det 46 skolor med statsbidrag och 13 skolor som endast är ställda under statlig tillsyn (avser endast skolor under avdelning A i bilagan till studiestödsförordningen [1973:418]).

I gruppen skolor som har statsbidrag finns 18 skolor med teoretisk utbildning, varav två är riksinternatskolor och två är internationella skolor. Bland övriga skolor med teoretiska utbildningar finns såväl sådana med allmänna gymnasieutbildningar som skolor med waldorffprofil, språklig profil eller kristen profil. Vidare finns det 28 skolor med yrkesinriktad utbildning eller någon form av konstnärlig utbildning, t.ex.

skolor med hantverksutbildningar, skolor med dans- och teaterutbildningar, skolor inom reklam/marknadsföring/mode, konstskolor m.m.

Av de 13 skolor som enbart står under statlig tillsyn har fyra teoretisk utbildning och nio någon form av yrkesinriktad eller konstnärlig utbildning.

Om man ser till den geografiska spridningen finner man att koncentrationen till storstäderna, framför allt till Stockholmsområdet, är påfallande. Endast två skolor finns norr om Värmland och Dalarna.

Statsbidrag ges inom en ram av ett visst antal årselevplatser vid en skola och med ett belopp per årselevplats, vilket årligen fastställs av regeringen. Ramarna för skolorna varierar mellan 15 och 450 platser.

5.2 Indelning av skolorna i två grupper

Min bedömning: För prövning av frågor om offentligt stöd till sådana fristående skolor som är över grundskolenivå men under högskolenivå bör skolorna delas in i två grupper. Den ena gruppen, som betecknas som fristående gymnasieskolor, omfattar skolor med utbildningar som motsvarar gymnasieskolan inom det offentliga skolväsendet. Den andra gruppen, som betecknas som kompletterande skolor, omfattar utbildningar som kompletterar gymnasieskolan och är av nationellt intresse.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med min bedömning. Arbetsgruppen har kallat de skolor vilkas utbildning motsvarar den kommunala gymnasieskolans för motsvarande skolor.

Remissinstanserna: Har i huvudsak inget att erinra.

Skälen för min bedömning: Med hänsyn till att fristående skolor över grundskolenivån kan ha väsentligt olika utbildningsinnehåll och också vända sig till olika elevgrupper bör det statliga erkännandet av sådana skolor ske genom uppdelning i två skilda kategorier. Till den ena gruppen bör föras skolor, vars utbildningar motsvarar de nationella och specialutformade programmen i gymnasieskolan. Sådana skolor kan lämpligen kallas fristående gymnasieskolor. Den andra gruppen bör bestå av sådana, vars utbildningar utgör ett komplement till gymnasieskolan. Dessa skolor kan betecknas som kompletterande skolor. Denna gruppindelning bör gälla också för internatskolor och s.k. internationella skolor. För den första gruppen bör det offentliga stödet ges via elevens hemkommun, medan ett direkt riktat statligt stöd bör lämnas till den andra gruppen skolor. Jag kommer att närmare utveckla min syn på denna fråga. Riksimernatskolorna kommer att behandlas särskilt.

Mitt förslag: En fristående gymnasieskola, kan av regeringen förklaras berättigad till offentligt stöd. Stödet skall i sådant fall bestå dels av bidrag från elevernas hemkommuner för utbildningen, dels av statlig tillsyn med vilken i regel följer rätt till studiestöd för eleverna.

Ansökan om offentligt stöd skall göras före den 1 augusti året innan bidragsåret och inlämnas till länsstyrelsen i det län där skolan är belägen.

Regeringen fastställer en miniminivå för det bidrag elevens hemkommun skall betala till den fristående gymnasieskolan.

Skyldigheten för elevernas hemkommuner att tilldela en fristående gymnasieskola medel skall gälla utbildning för de elever som hemkommunen skulle varit skyldig att erbjuda gymnasieutbildning vid den tidpunkt då utbildningen började.

Om huvudmannen inte fullgör sina skyldigheter kan regeringen återkalla beslutet om offentligt stöd.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i stort med mitt förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är allmänt positiva till arbetsgruppens förslag. Vissa invändningar har dock framförts. *Skolverket* förordar beträffande beräkningsmodell ett system som liknar det för skolor på grundskolenivån, dvs. den fristående skolan garanteras en andel av hemkommunens kostnader. Om elevens hemkommun har egen gymnasieskola med aktuell utbildning får hemkommunens kostnad utgöra underlag för ersättning. Om utbildningen saknas i elevens hemkommun får kommunens kostnader enligt samverkansavtal vara grunden. Skulle även samverkansavtal saknas bör den fristående skolans kostnader vara grunden. Några remissinstanser, däribland *Uppsala kommun* har ansett att tidpunkten den 1 augusti för ansökan är otillräcklig ur kommunal planeringssynpunkt. Ett par kommuner bl.a. *Sollentuna* poängterar vikten av att bidraget inte får en nivå som ger den fristående skolan bättre förutsättningar än den egna gymnasieskolan. *SAF* hälsar förslaget med tillfredsställelse. Enligt *SAF*'s bedömning ger innebörden av förslaget en möjlighet för företagen och dess branscher att erbjuda elever bra utbildning i företagsskolor eller branschskolor. *Stockholms kommun* varnar för överetablering av fristående skolor vilket leder till minskade resurser till den kommunala gymnasieutbildningen, som kommunerna är skyldiga att erbjuda. Detta bör undvikas genom att etableringskontroll upprätthålls av regeringen.

Skälen för mitt förslag: Fristående skolor med utbildningar som till innehållet kan anses motsvara gymnasieskolans utbildning på nationella eller specialutformade program, vilka jag kallar fristående gymnasieskolor, är enligt min mening av värde för samhället. Genomgången utbildning i dessa skolor ger samma möjligheter till yrkesliv eller högskolestudier som avslutad utbildning i den kommunala gymnasieskolan.

För dessa fristående gymnasieskolor bör det offentliga stödet ges i två former. Dels bör skolan få ett driftbidrag från elevernas hemkommuner, dels bör den ställas under statlig tillsyn. Med den statliga tillsynen följer i regel rätt för eleverna att få studiestöd.

Enligt skollagen har alla barn och ungdomar rätt till en likvärdig utbildning var man än bor i Sverige. Mot bl.a. denna bakgrund är det viktigt att endast utbildningar av god kvalitet får offentligt stöd och därmed ett officiellt erkännande. I likhet med arbetsgruppen anser jag därför att vissa krav och villkor bör ställas på skolorna.

Utbildningen i en sådan skola skall ge kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper som gymnasieskolan ger. Således fordras att skolans utbildning är av god kvalitet och undervisningen ges av kompetenta lärare. Den skall också i övrigt väsentligen svara mot gymnasieskolans allmänna mål. Det är därvid särskilt viktigt att de allmänna mål som anges i 1 kap. 2 § andra och tredje styckena skollagen beaktas vilket innebär att skolans verksamhet skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Skolan skall vidare vara öppen för alla och inte medges offentligt stöd om den brister i öppenhet och insyn. Undervisningen måste vara saklig och allsidig.

Ett villkor är att intagningsbestämmelserna är godtagbara. I samband med att en skola ansöker om offentligt stöd skall skolan redovisa efter vilka grunder som intagning kommer att ske. I princip skall det inte vara tillåtet att uppställa särskilda behörighetsvillkor för inträde till utbildningen. Exempelvis bör krav på en viss trosuppfattning inte erkännas som en förutsättning för intagning. De regler för intagning till gymnasieskolan som anges i gymnasieförordningen skall i princip gälla. Det kan dock finnas skäl att vid en viss profilskola endast ta emot de elever som har möjlighet att tillägna sig just den utbildning som erbjuds vid skolan. Exempelvis bör det vara möjligt för en fristående gymnasieskola med inriktning mot musik att testa eleverna för inträde. Sådana undantag skall dock redovisas i samband med ansökan.

Elevernas studieresultat bör redovisas i ett betyg eller intyg som är jämförbart med gymnasieskolans betyg. Jag avser att återkomma senare i denna fråga i samband med förslag till en proposition om den gymnasiala utbildningens läroplaner och betyg.

Skolan måste också delta i Skolverkets reguljära uppföljning och utvärdering samt stå under verkets tillsyn. Jag återkommer i det följande (avsnitt 8.2) till frågan om Skolverkets tillsyn över fristående skolor. Skolorna skall alltid vara skyldiga att för uppföljning och utvärdering lämna de statistiska uppgifter och den verksamhetsredovisning som Skolverket föreskriver. Om elevavgifter tas ut måste de vara skäligen hänsyn till de särskilda kostnader som skolan har, under förutsättning att kostnaderna för verksamheten är rimliga.

Ett ytterligare villkor för att en fristående gymnasieskola skall ges offentligt stöd i denna form bör vara att den inte har en påtagligt negativ

inverkan på möjligheterna att upprätthålla bredden i det offentliga skolväsendet.

Prop. 1992/93:230

Nyetableringar av fristående gymnasieskolor har naturligtvis effekter på det redan befintliga skolväsendet i kommunen och regionen. På gymnasienivå är det viktigt att det finns ett allsidigt utbud av utbildningar över hela landet. Om underlaget blir för litet hotas utbildets bredd. Det finns således anledning att pröva varje nyetablering av fristående gymnasieskolor från denna utgångspunkt. Denna prövning bör i första hand respektive länsstyrelse svara för. Länsstyrelsen i berört län bör därför yttra sig över ansökan. Länsstyrelsens yttrande bör innehålla styrelsens egen bedömning samt den bedömning som gjorts av den kommun, där skolan skall ligga samt i förekommande fall närliggande kommuners uppfattning om den nya skolans inverkan på det offentliga skolväsendet. Länsstyrelsen skall därefter vidarebefordra ansökan till Skolverket för yttrande.

Om utbildningarna uppfyller de olika krav som jag här angivit, skall regeringen kunna förklara skolorna berättigade till offentligt stöd. Det offentliga stödet skall dock omfatta endast de elever som en kommun enligt 5 kap. skollagen är skyldig erbjuda gymnasieutbildning. Däremot finns det inget som hindrar att andra elever går i skolan, exempelvis sådana som börjar där efter att ha fyllt 20 år.

Som tidigare nämnts anser jag att det offentliga stödet till fristående gymnasieskolor med utbildning som vänder sig till ungdomar bör finansieras via hemkommunen i likhet med vad som gäller beträffande fristående grundskolor. De ungdomar som går i fristående gymnasieskolor genererar visserligen kommunalt utjämningsbidrag i sina hemkommuner. Däremot ingick de inte i beräkningsunderlaget när storleken på det kommunala utjämningsbidraget fastställdes, eftersom de inte genererade bidrag till kommunerna i det tidigare statsbidraget till skolsektorn. Genom mina förslag här blir kommunerna skyldiga att betala ut ersättningar som de tidigare inte behövt betala. Jag anser därför att det kommunala utjämningsbidraget bör räknas upp med anledning av detta. Jag har i denna fråga samrått med chefen för Finansdepartementet som avser att senare återkomma till frågan.

Mitt förslag påverkar medlen under anslaget Bidrag till driften av fristående skolor m.m. för budgetåret 1994/95. Jag avser att återkomma i denna del i samband med förslaget till 1994 års budgetproposition.

En skola skall naturligtvis även kunna välja att avstå från att få bidrag från elevernas hemkommuner. Om skolan uppfyller kraven att få bidrag kan den välja att enbart bli ställd under statlig tillsyn, vilket som regel innebär att eleverna kan få studiestöd.

Om skolan uppvisar brister i viktiga avseenden skall regeringen kunna återkalla beslutet om offentligt stöd. Återkallandet bör kunna gälla både bidraget och tillsynen eller endast bidraget. Huvudmannen skall dock först få ett påpekande om att bristerna bör avhjälpas inom en viss tid. Denna tid får inte vara så kort att skolan inte har en rimlig chans

att rätta till förhållandena. Om huvudmannen trots detta inte rättar sig skall ett återkallande bli aktuellt.

Regeringen skall vidare kunna besluta att skolan inte har rätt till bidrag om skolan tar ut oskäliga elevavgifter. Vad jag anför i det föregående (avsnitt 4.3) om skäligen elevavgifter i fristående grundskolor, bör kunna tjäna till ledning för bedömningen av vad som kan vara skäligen avgifter för en utbildning i en fristående gymnasieskola. Vid bedömningen måste självfallet hänsyn tas till storleken på det bidrag som skolan får.

Om en elev har gått igenom en utbildning vid en fristående skola, vare sig skolan får bidrag från elevens hemkommun eller inte, innebär detta naturligtvis att hemkommunen därefter inte är skyldig att erbjuda eleven ytterligare utbildning i gymnasieskolan. Detta bör framgå av bestämmelserna i 5 kap. skollagen.

Hittills har i princip gällt att en skola först ställts under statlig tillsyn varigenom eleverna kunnat få studiestöd. När som regel minst en undervisningsgrupp genomgått hela utbildningstiden har skolan, efter ansökan, beviljats statsbidrag. Jag anser en ändring befogad så att offentligt bidrag bör kunna beviljas redan från skolans start. I dessa fall kan en bedömning av skolans verksamhet inte göras. Skolverket bör därför genom bl.a. sin tillsyn under de första tre åren ägna särskild uppmärksamhet åt skolans verksamhet.

Kommunerna bör enligt min mening ha en rimlig planeringsperiod. En komplett ansökan om bidrag av offentliga medel bör därför inlämnas före den 1 augusti året innan bidragsåret. Detta stämmer också överens med vad jag föreslagit i det föregående för fristående skolor på grundskolenivå.

Några kommuner har ansett att ansökan bör lämnas in tidigare än vad arbetsgruppen förordat och jag nu föreslår. Enligt min mening ökar emellertid osäkerheten i både förväntat elevantal och möjlighet till start av skola ju längre tiden är mellan ansökningstidpunkt och planerad igångsättning.

Några har också påpekat vikten av att kommunen så snart som möjligt får kännedom om ansökningen. Jag anser därför att ansökningen skall inges till länsstyrelsen i berört län. Länsstyrelsen skall, som jag tidigare berört, yttra sig om konsekvenserna för det offentliga skolväsendet i länet om den fristående skolan ges offentligt stöd.

Jag förutsätter att skolan och elevernas hemkommuner kan komma överens om ersättningen. Regeringen kommer att fastställa schablonbelopp för ersättning, som skall gälla i de fall parterna inte är överens.

Den genomsnittliga kostnaden för kommunens egen gymnasieskola kan inte ligga till grund för beräkningen av bidraget till en fristående gymnasieskola. Ett skäl är att alla kommuner inte har någon gymnasieskola. Ett annat är att kommunen inte ens alltid har kostnader för elever på alla förekommande studievägar, vilket annars skulle kunna vara en beräkningsgrund. Kostnaderna för gymnasieutbildning varierar mellan studievägar men också mellan olika utbildningsanordnare.

Framräkningen av bidragsunderlaget för gymnasieskolans del i det tidigare sektorsbidraget skedde bl.a. med hjälp av kostnadsklasser som dock huvudsakligen innehöll lönekostnader för lärare och skolledare. Arbetsgruppen redovisade två olika alternativ för underlag för regeringens beslut. Den ena modellen var ett utbyggt system med kostnadsklasser, dvs. med alla skolans kostnader inkluderade, den andra utgick från den ersättning per elev och studieväg som kommunerna kommit överens om genom samverkansavtal.

En uppföljning av kostnaderna ingår i Skolverkets nationella uppföljningssystem men kostnadsuppföljningen är inte relaterad till studieväg. För att ett system med kostnadsklasser skall vara relevant fordras en riksomfattande insamling av ytterligare uppgifter. Skolverket har i sitt yttrande angett att insamling av sådant underlag är resurskrävande för såväl stat som kommun.

Mitt förslag är att de offentliga bidragen till fristående gymnasieskolor bör lämnas fr.o.m. den 1 juli 1994. I avvaktan på ett mer preciserat underlag för att bestämma kostnadsklasser bör dock en enklare schablon kunna tillämpas, nämligen belopp som väsentligen bygger på det belopp per elev och studieväg som kommunerna kommit överens om genom samverkansavtal.

Det bör ankomma på regeringen att utfärda närmare bestämmelser om bidragsnivån. En bestämmelse med bemyndigande för regeringen att meddela sådana föreskrifter bör därför tas in i skollagen.

Bidragsnivån måste naturligtvis fastställas med samma utgångspunkter som när det gäller fristående grundskolor. Det innebär att bidragsnivån rimligen måste bli lägre än den genomsnittliga kostnaden för motsvarande utbildningar i den kommunala gymnasieskolan. Kommunerna har ju bl.a. ett ansvar för att *alla* elever erbjuds gymnasieutbildning. Det innefattar också ett ansvar även för de elever som går i de fristående gymnasieskolorna. Det förefaller sannolikt att fristående gymnasieskolor i första hand kommer att hämta sina elever från orter med ett relativt stort elevunderlag och där de kommunala skolkostnaderna till följd därav är lägre än genomsnittet. Också det bör påverka bidragsnivån i skäligen utsträckning.

I första hand bör kommunen och den fristående skolan komma överens om hur bidraget skall betalas ut. För det fall de inte kommer överens bör regler om hur utbetalningen skall ske finnas i skollagen. Bidrag bör beräknas för ett bidragsår i sänder och att bidragsåret bör löpa fr.o.m. juli det ena året t.o.m. juni påföljande år. Bidraget bör grundas på antalet elever i den fristående gymnasieskolan den 15 september under bidragsåret. Utbetalningarna i juli-september får göras från ett beräknat elevantal. Reglering kan smidigt ske i samband med utbetalningen i oktober. Beträffande skolor som är nystartade bör utbetalning, som avser juli-september, få ske först i samband med utbetalning i september.

Eftersom hemkommunen kommer att utbetala bidrag direkt till den fristående skolan är det rimligt att begränsa kommunens skyldighet om

en elev slutar under bidragsåret. Skyldigheten bör i princip upphöra i och med att eleven slutar. En fristående skola kan emellertid ha vissa kostnader som inte påverkas av att eleven slutar. Därför bör skolan ha rätt till bidrag under en kortare tid även sedan eleven har slutat. För att undvika tvister mellan kommun och skola om hur lång denna tid skall vara bör kommunens minimiskyldighet regleras i lagen. Ersättning bör utgå till och med kalendermånaden efter den då eleven har slutat. Jag anser det inte nödvändigt att reglera ersättningsfrågan vid det omvända förhållandet, dvs. om en elev börjar i den fristående gymnasieskolan efter den 15 september. I sådant fall bör den fristående skolan innan den beslutar att ta emot en elev, kunna komma överens med hemkommunen om ersättning.

5.4 Skolor vars utbildningar kompletterar det offentliga skolväsendet

5.4.1 Inledning

Rätten att starta och driva en fristående skola över grundskolenivå är en del av den allmänna näringsfriheten i Sverige. Kostnaderna för en helt privat finansierad utbildning är betydande för eleverna. Vid skolor som inte får statligt stöd sker därför studierna ofta på deltid (kvällskurser) vid sidan av ett ordinarie arbete. Först när en skola vill ha offentligt stöd ställs vissa krav. Beslut om statsbidrag eller statlig tillsyn sker efter ansökan av huvudmannen.

5.4.2 Statligt stöd

Mitt förslag: Regeringen skall på ansökan från en kompletterande skola kunna ställa utbildningen där under statlig tillsyn, om utbildningen kan anses vara ett från nationell synpunkt värdefullt komplement till gymnasieskolan. Med tillsynen skall normalt följa rätt till studiestöd för eleverna på utbildningen.

Kompletterande skolor, vilkas utbildning kan anses särskilt värdefull från nationell synpunkt, skall av regeringen, utöver tillsynen, kunna ges statsbidrag.

Ansökan om statligt stöd, tillsyn såväl som eventuellt statsbidrag, skall lämnas senast den 1 augusti året innan bidragsåret.

Om huvudmannen för utbildningen inte fullgör sina skyldigheter kan regeringen återkalla beslutet om statligt stöd.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i stort sett med mitt förslag.

Remissinstanserna: *Stockholms kommun* anser att vissa smala, udda utbildningar som inte ryms inom de nationella eller specialutformade programmen bör bevaras. Annars kan en utarmning ske av utbildningsmöjligheter inom landet. Det är därför angeläget att statliga bidrag får

utgå även till sådana utbildningar. *Skara kommun* anför att statsbidraget per elev till "kompletterande skolor" bör ha en nivå som motsvarar den totala kostnaden vid skolan vilket eliminerar problemet med interkommunala ersättningar. *Nyckelviksskolan* menar att det är väsentligt att regeringen kraftfullt rekommenderar kommuner att ge berörda elever tillräckligt ekonomiskt stöd. *Skara skolscen* föreslår att regeringen lagstadgar att statsbidragsberättigade fristående skolor medges debitera elevernas hemkommuner en kostnad motsvarande skolans verkliga kostnad, minskad med det beviljade statsbidraget alternativt att statsbidraget läggs på en nivå, som täcker undervisningskostnaden.

Skälen för mitt förslag: De kompletterande utbildningarna på gymnasial nivå skiljer sig från den kommunala gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen bl.a. genom att de helt saknar kärnämnen eller har sådana i mindre omfattning än som krävs i gymnasieskolan. Utbildningarna ställer också i vissa fall upp förkunskapskrav, krav på viss arbetslivserfarenhet eller på en genomgången gymnasieutbildning.

Jag delar arbetsgruppens förslag att samhällsnyttan måste väga tungt vid bedömningen av om en utbildning skall få offentligt stöd. Om utbildningen således bidrar till att öka tillgången på värdefull yrkesskicklighet inom ett bristyrke eller tillför värdefull kompetens i annat avseende bör den kunna påräkna statligt stöd. Exempel är skolor vars utbildningar utgör en förutsättning för att gamla hantverkstraditioner bevaras och förs vidare till kommande generationer. Vid bedömningen måste naturligtvis också samhällsekonomi vara en betydelsefull faktor.

Det offentliga stödet till de kompletterande skolorna bör i första hand ha formen av statlig tillsyn och en med denna tillsyn normalt förenad rätt för eleverna att få studiestöd. För en del av de utbildningar som ställs under statlig tillsyn bör också statsbidrag till driften kunna komma ifråga. Det bör ankomma på regeringen att pröva frågor om offentligt stöd till de kompletterande skolorna.

I princip skall det offentliga skolväsendet tillhandahålla all utbildning som är nödvändig från individuella och samhälleliga utgångspunkter. Stöd till utbildning, utöver den som erbjuds inom det offentliga skolväsendet, bör endast kunna komma ifråga utifrån en klart konstaterad samhällsnytta. Min restriktiva inställning till bidrag till kompletterande utbildning är således inte enbart motiverad av statsfinansiella skäl.

Samhällsnyttan av en viss utbildning visas bäst av den verksamhet eleverna ägnar sig åt efter genomgången utbildning. En grundläggande konstnärlig utbildning som t.ex. inte leder till att eleverna kan försörja sig som konstnärer eller gå vidare till högre konstnärlig utbildning har med detta synsätt inte någon påtaglig samhällsnytta. Även om utbildningen i och för sig kan uppfylla högt ställda kvalitetskrav är nyttan för samhället relativt begränsad.

Mot denna bakgrund kan det finnas skäl att granska de nuvarande kompletterande utbildningarna. Jag avser därför att i annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag att se över de kompletterande skolor som för närvarande är berättigade till statligt stöd.

Bedömningen av samhällsnyttan bör göras med hänsyn till de resultat som har presterats. Nystartade utbildningar bör således enligt min mening i princip inte kunna berättiga till statligt stöd utan minst ett par tre års verksamhet bör regelmässigt krävas. Jag anser vidare att det i första hand är den enskilda skolans uppgift att påvisa samhällsnyttan av sin utbildning. Därav följer att det inte är rimligt att på förhand närmare ange vilka kriterier som bör uppfyllas. Detta är beroende av respektive utbildnings särart. Utöver elevernas verksamhet efter studierna är naturligtvis också utbildningens interna produktivitet när det gäller t.ex. andelen studerande som slutför utbildningen av intresse.

Efterfrågan på utbildningen – sökandeintresset – liksom vad genomgången utbildning väntas leda till, vidare studier eller yrkesliv, kan enligt min mening vara mätare på behovet av utbildningen ifråga. Även lokaliseringen av skolan kan ha viss betydelse.

En ytterligare förutsättning är att utbildningen har god kvalitet. Utbildningen skall därför följa en läroplan som godkänts av Skolverket och stå under Skolverkets tillsyn. Inträdesvillkor och grunder för urval av elever måste ha godkänts av Skolverket och undervisningen skall ges av kompetenta lärare. Eleverna skall ges intyg över genomförda studier. Om elevavgifter tas ut måste de vara skäliga med hänsyn till de särskilda kostnaderna som skolan har och vidare skall kostnaderna vara rimliga för verksamheten.

Om Skolverket bedömer det möjligt och meningsfullt att göra jämförelser med befintlig kommunal utbildning, anser jag att skolan skall delta i Skolverkets nationella utvärdering. Den skall alltid vara skyldiga att för uppföljning och utvärdering lämna de statistiska uppgifter och den verksamhetsredovisning som Skolverket föreskriver.

Dessa krav bör gälla för alla kompletterande skolor för att över huvud taget få statligt stöd, dvs. både för det fall skolan endast blir ställd under statlig tillsyn och då skolan dessutom får statsbidrag till verksamheten.

Om skolan skall komma ifråga för statligt bidrag bör kraven vara hårdare än om det endast är fråga om statlig tillsyn. Större krav kan t.ex. ställas på att skolan är samhällsnyttig. Vissa krav angående utbildningens längd skall också vara uppfyllda. Endast utbildningar om minst ett års heltidsstudier (32 veckor effektiv undervisning under minst 30 timmar per vecka) bör berättiga till statsbidrag. För enbart statlig tillsyn bör kravet kunna vara lägre, nämligen minst en termin (16 veckor effektiv undervisning, under minst 20 timmar per vecka).

Till skillnad från arbetsgruppen anser jag att en kompletterande skola normalt bör ha varit verksam några år innan statligt stöd medges. Vidare bör stödet kunna ges successivt, dvs. först statlig tillsyn och, efter förnyad prövning, statsbidrag. Något hinder för regeringen att medge statsbidrag redan från skolans start föreligger dock inte.

Statligt stöd bör ges för en bestämd tidsperiod, normalt fem år. Regeringen bör kunna återkalla beslutet om statligt stöd om det visar sig att skolan uppvisar brister i viktiga hänseenden. Huvudmannen skall dock först få ett påpekande om att bristerna bör avhjälpas inom en viss tid.

Denna tid får inte vara så kort att skolan inte har en rimlig chans att rätta till förhållandena. Det statliga bidraget skall också kunna dras in om skolan tar ut oskäliga elevavgifter.

Av planeringsskäl bör ansökan om statsbidrag eller statlig tillsyn inlämnas till Statens skolverk senast den 1 augusti året innan bidrag eller statlig tillsyn skall börja gälla. Vid ansökan såväl om bidrag första gången som om fortsatt stöd, bör skolan styrka behovet av den utbildning skolan ger. Skolverket bör, senast den 1 september två år före det att tiden för en skolas medgivna statsbidrag eller statlig tillsyn löper ut, till regeringen komma in med en egen bedömning av skolans betydelse ur samhällsnyttessynpunkt.

Jag föreslår att statsbidrag till en skola som förklarats bidragsberättigad utbetalas på samma sätt som i dag, dvs. direkt till skolans huvudman. Bidraget bör beräknas med ett belopp per årselevplats. Beloppet per årselevplats fastställs av regeringen för varje redovisningsår.

En del remissinstanser har anfört att statsbidraget bör täcka kostnaden vid skolan eller att kommuner ges skyldighet att betala interkommunal ersättning. För egen del anser jag att det samhällsekonomiska läget bör avgöra nivån för statsbidraget. Jag anser inte att det bör införas en skyldighet för kommunen att betala ersättning för dessa elever bl.a. med tanke på att de i allmänhet lämnat gymnasieåldern och därmed inte omfattas av kommunens skyldighet att erbjuda utbildning.

I enlighet med nuvarande regler bör det totala antalet årselevplatser för statsbidrag till dessa skolor anges som en ram av årselevplatser vilken årligen fastställs av riksdagen.

5.5 Riksimternatskolor

Mitt förslag: Regeringen beslutar om en skola skall ges ställning som riksimternatskola. En bestämmelse om detta införs i skollagen.

Arbetsgruppens förslag: En samlösning föreslås för riksimternatskolorna (Grännaskolan och Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket) med utbildningar vars innehåll egentligen hänför skolorna till gruppen motsvarande skolor. Dessa föreslås få ett direkt riktat statsbidrag för barn till i utlandet bosatta svenska föräldrar. För elever med hemkommun i Sverige skall hemkommunen bli skyldig att fördela resurser på samma sätt som till annan fristående skola vad gäller utbildningskostnaderna. Statsbidrag föreslås ges för hela internatverksamheten.

Remissinstanserna: *Riksimternatskolorna* förordar i första hand oförändrat system, i andra hand att åtminstone statsbidraget omfattar en dimensionering motsvarande den kapacitet som finns vid elevhemmen. *Intagningsnämndens vid riksimternatskolor* yttrande har motsvarande innebörd. *Jönköpings kommun*, som konstaterar att kommunens sektorsbidrag är lägre med förklaringen att de ca 100 av kommunens elever som

studerar i Grännaskolan frånräknats, tillstyrker förslaget vad gäller resurstilldelning under förutsättning att kommunen tillförs resurser. Å andra sidan menar kommunen att dagens system bör behållas med tanke på riksinternatens särställning och det nationella intresset av dessa skolor. *Sigtuna kommuns* yttrande är av samma innebörd. *Lundsbergs skola* anser i sitt yttrande att skolan bör bli förklarad som riksinternat-skola.

Skälen för mitt förslag: Riksinternatskolorna tillkom i första hand mot bakgrund av den ökade internationaliseringen och det därav följande behovet av att ordna undervisningen på högstadie- och gymnasienivån för utlandssvenskarnas barn. Eftersom det blir allt vanligare att svenska familjer för längre eller kortare tid är utomlands på grund av anställning, har det motivet snarast förstärkts. Riksinternatskolorna fyller emellertid också en funktion för elever från glesbygd och elever med behov av att byta miljö av sociala eller andra skäl.

Riksinternatskolorna skall ge undervisning som motsvarar grundskolans resp. gymnasieskolans. En förutsättning är också att de skall kunna erbjuda ett brett urval av gymnasieskolans studievägar antingen vid skolan eller i samarbete med någon annan skolhuvudman. För att motverka isolering och främja elevernas sociala utveckling bör skolorna också stå öppna för externatelever från t.ex. den kommun där skolan är belägen.

I det tidigare sektorsbidraget till den kommunala skolverksamheten lämnades i stort sett inga bidrag till kommunerna för elever i riksinternatskolor. Det nya kommunala utjämningsbidraget, som ersatt bl.a. sektorsbidraget tar bl.a. hänsyn till åldersstrukturen i kommunen. Skillnader i kostnader som föreligger i ett kommunalt perspektiv mellan människor i olika åldrar, t.ex. skolkostnader, vägs på så sätt in i utjämningsbidraget.

Inom ramen för det kommunala utjämningsbidraget utgår således statsbidrag beräknat även för elever i riksinternatskolor om eleverna har någon hemkommun, vilket de normalt har, och kommunen ifråga får något bidrag via utjämningsbidraget, vilket den normalt får. Enligt min mening vore det naturligt att inordna riksinternaten i det bidragssystem som finns för fristående grundskolor och som här föreslås för fristående gymnasieskolor. Detta kompliceras emellertid av att riksinternaten under alla förhållanden behöver ett resurstillskott utöver vad de som fristående skolor skulle få från kommunerna. Orsaken är naturligtvis att de är internat, vilket drar särskilda kostnader för internaten, men möjligen också för viss kringverksamhet betingad av internatformen. Frågan är också om undervisningen vid skolorna fördyras av det skälet.

Dessutom återstår frågan om *Lundsbergs skola* i sammanhanget. Den fyller i mångt och mycket samma funktion som riksinternaten, dock utan att ha deras formella status.

Frågan är också hur långt statens engagemang skall sträcka sig. Att staten har ett definitivt egenintresse i sin egenskap av arbetsgivare för en del utlandsstationerade är uppenbart. Statens ansvar därutöver är inte

lika självklart. Det normala vid utlandsstationeringar inom näringslivet torde t.ex. vara att företagen bidrar till utbildningskostnaderna för medföljande barn.

En lösning på frågan om bidrag till riksinternaten och Lundsbergs skola skulle kunna sökas i linje med vad jag nyss sagt, nämligen att ifrågavarande skolor inordnas bland övriga fristående skolor och att sådana merkostnader som betingas av internatformen finansieras på annat sätt. Detta kan ske antingen genom direkta bidrag eller genom någon form av upphandling. Enligt min mening finns det anledning att överväga dessa frågor ytterligare. Samtidigt har jag förståelse för riksinternatens och Lundsbergs skolas behov av stabila förhållanden. För riksinternatens del har ju dessutom bidragssystemet ändrats relativt nyligen.

Jag är därför inte beredd att nu föreslå några ändrade bidragsregler.

I dag är det Skolverket som godkänner riksinternatskolor. Sådana beslut har en direkt påverkan på statsfinanserna. I denna proposition föreslår jag att regeringen i framtiden skall godkänna fristående gymnasieskolor. Gymnasiedelen är också den större i riksinternaten. Av dessa skäl förordar jag att det i fortsättningen skall vara en uppgift för regeringen att pröva om en skola skall godkännas som riksinternatskola.

5.6 Internationella skolor

Mitt förslag: Offentligt stöd till internationella skolor skall kunna ges enligt reglerna för kompletterande skolor.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Har inte kommenterat förslaget.

Skälen för mitt förslag: Undervisningen i en internationell skola baseras i väsentliga delar på ett annat lands läroplan, utifrån ett annat samhällsperspektiv och kulturell bakgrund och sker i allmänhet på ett annat språk än svenska. Resursfrågan får i detta fall prövas enligt det system jag beskrivit i det föregående (avsnitt 5.4.2).

Fristående gymnasieskolor med internationell inriktning där undervisningen bygger på den svenska läroplanen för gymnasieskolan bör hänföras till gruppen fristående gymnasieskolor. I sådant fall skall resurser tilldelas skolan enligt det system jag beskrivit för dessa skolor (avsnitt 5.3), dvs. via elevens hemkommun.

6 Fristående särskolor

6.1 Bakgrund

Utvecklingsstörda barn får enligt 9 kap. 1 § jämfört med 3 kap. 3 § skollagen fullgöra sin skolplikt i en fristående särskola, om skolan är

godkänd för ändamålet. Skolverket prövar om en fristående särskola skall godkännas.

Prop. 1992/93:230

I likhet med vad som för närvarande gäller för fristående gymnasieskolor krävs inget godkännande för att starta och driva en fristående yrkessärskola.

Regeringen får enligt 6 § förordningen (1988:740) om statsbidrag till fristående särskolor förklara huvudmannen för en fristående särskola berättigad till statsbidrag om skolan kompletterar de landstingskommunala särskolorna i något allmännyttigt avseende. Om inte särskilda skäl föranleder något annat, krävs att skolan har bedrivit sin verksamhet i minst tre år.

För närvarande har tio fristående särskolor förklarats berättigade till statsbidrag för verksamheten. I underlaget för bidraget ingår endast de elever som är berättigade till särskilda omsorger enligt lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (omsorgslagen).

6.2 Resurstilldelning

Min bedömning: Statsbidraget till fristående särskolor bör avvecklas med utgången av år 1995. Elevens hemkommun bör därefter vara skyldig att utge ersättning för elever i fristående särskolor.

I min anmälan till propositionen (1991/92:94) om ändrat huvudmannaskap för särskolan och särvux m.m. uttalade jag att statsbidragen till fristående särskolor på sikt borde avvecklas. Jag anmälde också, att jag skulle återkomma med förslag till bestämmelser om kommuners skyldighet att utge ersättning till fristående särskolor.

Riksdagen beslöt våren 1992 att lagreglera kommunernas skyldighet att ge bidrag till fristående skolor som godkänts för fullgörande av vanlig skolplikt (prop. 1991/92:95, bet. 1991/92:UbU22, rskr. 1991/92:346). Jag har tidigare (avsnitt 5.3) föreslagit att liknande regler skall införas för fristående gymnasieskolor.

Enligt min mening bör kommunerna fr.o.m. den 1 januari 1996 - dvs. vid den tidpunkt då kommunerna senast skall ha tagit över ansvaret för särskolan från landstingen - vara skyldiga att även utge ersättning för elever i fristående särskolor. Det särskilda bidraget till fristående särskolor bör därför avvecklas med utgången av år 1995. Jag avser att senare återkomma med förslag till lagbestämmelser om kommuns skyldighet att utge ersättning till fristående särskolor.

Fram till den tidpunkt då det särskilda bidraget för fristående särskolor avvecklas, bör sådana särskolor få bidrag i särskild ordning.

Statsbidrag till fristående särskolor regleras i förordningen (1988:740) om statsbidrag till fristående särskolor. I förordningen hänvisas till den numera upphävida förordningen (1986:188) om statsbidrag till driftkost-

nader för särskolan m.m. Med anledning härav anmälde jag i 1993 års budgetproposition (prop. 1992/93:100 bil. 9 s. 75) att förordningen om statsbidrag för fristående särskolor skall ändras fr.o.m. den 1 juli 1993. Enligt min mening bör nuvarande statsbidragsberättigade fristående särskolor t.o.m. utgången av år 1995 få statsbidrag i ungefär oförändrad omfattning för de elever vid skolorna som omfattas av omsorgslagen. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till bestämmelser i denna del.

7 Val inom det offentliga skolväsendet

7.1 Grundskolan

7.1.1 Val av skola inom den egna kommunen

Mitt förslag: När grundskoleeleverna skall fördelas på olika skolor skall utgångspunkten vara elevens val av skola. Önskemål om placering vid en viss skola skall beaktas så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts.

En kommun skall dock inte vara skyldig att tillgodose elevers och vårdnadshavares önskemål, om dessa är förenade med betydande ekonomiska och organisatoriska svårigheter.

Arbetsgruppens förslag: Valet av skola bör få ökat genomslag när eleverna bereds plats på olika skolor. Eleverna skall beredas plats i huvudsak enligt deras val av skola.

Kommunens skyldighet att informera om valmöjligheterna inom kommunens grundskola bör lagfästas.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget vad gäller val av skola.

Den övervägande majoriteten är även positiv till förslaget vad gäller kommunens skyldighet att informera. Några kommuner påpekar att förslaget innebär en onödig detaljreglering och att det ligger i kommunens intresse att lämna fullödlig information.

Skälen för mitt förslag: Rätten och möjligheten att välja skola är ett viktigt instrument för att vitalisera skolan. Valet kan stimulera ett engagemang för skolan hos eleverna och deras familjer samt bidra till en större lyhördhet för deras önskemål hos skolor och kommuner. Jag anser det därför vara viktigt att i skollagen ytterligare markera att valet av skola bör få genomslag när eleverna bereds plats på olika skolor. Grunden för placeringen skall i första hand vara familjernas och elevernas val, inte kommunens val.

Det normala bör vara att elever och hem gör ett aktivt val. Det kan dock inte uteslutas att det kommer att finnas familjer, som av något skäl inte väljer skola för sitt barn. För dessa elever och i situationer då fler

valt en skola än vad som kan tas emot bör kommunen med hänsyn till berörda elevers skolväg finna den bästa samlade lösningen.

Jag anser emellertid att en kommun inte skall vara skyldig att ta hänsyn till sådana önskemål som är förenade med väsentliga organisatoriska, praktiska eller ekonomiska svårigheter att tillgodose.

Enligt min mening bör staten inte med detaljreglering försöka precisera hur dessa svårigheter skall vara beskaffade för att få beaktas. Det måste ankomma på kommunen att pröva detta från fall till fall. Liknande synpunkter framfördes för övrigt av min företrädare i propositionen om vissa skollagsfrågor m.m. (se prop. 1990/91:115 s.59).

Flera remissinstanser, framför allt handikapporganisationer, har påpekat att valfriheten måste gälla alla elever, även dem med funktionshinder. Det får inte bli så, anför man, att det i realiteten blir just dessa elever som inte får välja skola. Jag vill med några ord särskilt beröra dessa synpunkter.

Jag ser det som principiellt viktigt att eftersträva samma regler och rättigheter för barn med funktionshinder som för andra. Det särskilda stöd som en enskild elev kan behöva bör enligt min mening i de flesta fall kunna lämnas i den skola som eleven valt. Med stöd avser jag här såväl tekniska hjälpmedel som olika specialpedagogiska insatser. Skulle detta dock inte vara möjligt måste kommunen kunna placera eleven vid en skola som har sådana resurser. Självfallet är det viktigt att sådana beslut fattas i samförstånd med elevens vårdnadshavare. Eftersom det är kommunens oavvisliga skyldighet att ge särskilt stöd till alla elever som behöver det, måste kommunen ytterst ha möjlighet att även mot vårdnadshavarens vilja placera eleven i en skola där sådant stöd kan lämnas.

En förutsättning för att elever och föräldrar skall kunna välja mellan olika skolor är att de får information om det utbildningsutbud som finns inom kommunen. Jag är dock inte beredd att lagstiftningsvägen ålägga en kommun skyldighet att informera. Inför man en möjlighet till val av skola följer av detta att det är naturligt för kommunen att informera om sin grundskola. Att lagfästa en informationsskyldighet blir därmed överflödigt. Jag instämmer därmed i de remissinstanser som påpekat att arbetsgruppens förslag innebär en onödig detaljreglering.

Riksdagen har nyligen med anledning av regeringens proposition om skolskjuts m.m. (prop. 1992/93:14, bet. 1992/93:UbU4, rskr. 1992/93:88) fattat beslut som begränsar kommunens skyldighet i fråga om skolskjuts och inackordering. Beslutet innebär att en kommun inte skall vara skyldig att anordna kostnadsfri skolskjuts för en elev som valt att gå i en annan grundskola än den som kommunen har anvisat. Kommunen är inte heller skyldig att svara för sådana inackorderingskostnader och andra kostnader som kan uppkomma till följd av att en elev – på grund av valet av skola – måste bo utanför det egna hemmet.

Självklart skall kommunen även informera om vilken skyldighet kommunen har vad gäller skolskjuts m.m. Utan sådan information kan inte föräldrar bedöma effekten av ett visst val. Kommunen måste också

göra klart för hemmen var barnen kommer att beredas plats om några särskilda önskemål inte uttalas.

Prop. 1992/93:230

I promemorian framförde arbetsgruppen att det var naturligt att kommunen i samband med informationen till hemmen och eleverna också informerar om de fristående skolorna i kommunen. Några remissinstanser påpekar att det knappast kan vara självklart att kommunen också skall informera om andra skolalternativ än dem som har kommunen som huvudman. För egen del delar jag arbetsgruppens uppfattning och anser det vara både naturligt och önskvärt att kommunen även talar om vilka fristående skolor som finns.

7.1.2 Val av skola i en annan kommun

Mitt förslag: För kommunerna bibehålls en skyldighet att i sin grundskola, utöver elever från den egna kommunen, ta emot dem som med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i en annan kommuns grundskola.

En bestämmelse införs som innebär att en kommun har rätt att även i andra fall ta emot en elev från en annan kommun och att hemkommunen, om kommunerna inte kommer överens om ersättningen, skall vara skyldig att betala det belopp som utgår för elever i fristående skolor.

Vidare ges en elev, som flyttat och som bara har en årskurs kvar i grundskolan, en obetingad rätt att gå igenom även den årskursen i den gamla hemkommunen. I sådant fall skall hemkommunen vara skyldig att utge ersättning för elevens utbildning.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt. Arbetsgruppen talar dock om mottagande av elever i första och andra hand. För att markera skillnaden i tyngd mellan intagning i första hand respektive i andra hand bör begreppet särskilda skäl för förstahandselever ersättas med synnerliga skäl.

Remissinstanserna: Remissbilden är splittrad. Åtskilliga remissinstanser är positiva till förslaget om andrahandselever, men anser den föreslagna ersättningen för hög. *Skolverket* anser inte att den föreslagna ändringen från särskilda skäl till synnerliga skäl är motiverad eftersom den i allt väsentligt överensstämmer med den praxis som Skolväsendets överklagandenämnd tillämpar vid prövning av om särskilda skäl föreligger för skolgång i annan kommun än hemkommunen. Flera kommuner, bl.a. *Sundsvall*, anser att förslaget gynnar stora kommuner på små kommuners bekostnad. *Lunds kommun* anser att den nuvarande rätten att på grund av särskilda skäl få gå i en annan kommuns grundskola och rätten att slippa byta skola inför sista läsåret är tillräcklig och avstyrker förslaget om andrahandselever.

Skälen för mitt förslag: Hittills har en kommun varit skyldig att i viss omfattning i sin grundskola ta emot även andra elever än de som hör

hemma i kommunen. Det gäller elever, som med hänsyn till sina personliga förhållanden, har särskilda skäl att få gå i en annan kommuns grundskola. Till sådana särskilda skäl räknas bl.a. mobbning och andra allvarliga konfliktsituationer. Den mottagande kommunen avgör om det föreligger särskilda skäl eller inte. Om kommunen beslutar att inte ta emot en elev från en annan kommun, får beslutet överklagas av eleven eller företrädare för denne hos Skolväsendets överklagandenämnd. Däremot kan inte den mottagande kommunens beslut om vid vilken skola eleven skall placeras överklagas till nämnden. Vidare har den mottagande kommunen rätt till full ersättning för sina kostnader från elevens hemkommun.

Någon ändring av dessa bestämmelser föreslås inte.

Jag anser emellertid att även elever som inte kan åberopa särskilda skäl för skolgång i annan kommun skall ha möjlighet att fullgöra skolplikten i en annan kommun än hemkommunen. Det är också principiellt viktigt att hemmen har denna rätt för barn i grundskolan, utan att behöva redovisa eller bevisa särskilda skäl vare sig till avlämnande eller mottagande skola. Jag föreslår därför att en kommun, som i mån av plats, har möjlighet att ta emot elever från en annan kommun, skall ha rätt till ersättning från dessa elevers hemkommuner. Den garanterade ersättningen bör dock sättas lägre än den som utgår för elever som kommunen är skyldig att ta emot. Enligt min mening bör ersättningen, om kommunerna inte kan enas om annat, vara densamma som utgår för elever i fristående skolor. Detta ser jag som en reglering i de fall man inte kan enas. I normalfallet utgår jag från att kommunerna kommer överens om ersättningen.

Styrelsen för utbildningen i den mottagande kommunen bestämmer vilka regler som skall gälla för mottagande av elever i andra hand. Beslut om mottagande av sådana elever skall inte kunna överklagas.

Jag är medveten om att det i de flesta fall endast kommer att röra sig om ett begränsat antal elever som har intresse av eller kan komma ifråga för andrahandsantagning. I de allra flesta fall när det handlar om t.ex. boende nära kommungränsen, torde dessutom dessa lösas genom samverkan. Men även om de återstående fallen är ytterst få, torde rätten att välja vara viktig för de enskilda elever som t.ex. kommit på kant med sin lärare eller av något annat skäl önskar byta skola. Grundskolan är dessutom en obligatorisk skolform och det är rimligt att obligatoriet kopplas till en ökad frihet för elever och hem att välja skola. Förslaget om mottagande av elever i andra hand innebär en möjlighet till skolgång i en annan kommun och för den mottagande kommunen rätt till en reducerad ersättning.

Enligt nuvarande lagstiftning har en elev som flyttat från kommunen rätt att gå kvar i den gamla hemkommunen återstående del av läsåret.

Att byta skola inför det sista året i grundskolan kan i många fall vara mycket olämpligt för eleven. Jag anser därför att skollagen bör ändras så att en elev, som efter det läsar då han flyttat bara har en årskurs kvar i grundskolan, har en obetingad rätt att gå igenom även den årskursen i

den gamla hemkommunen. Kommunen har därvid rätt till ersättning för sina faktiska kostnader för elevens utbildning. En sådan utvidgad rätt att gå kvar står också i bättre samklang med bestämmelserna för gymnasieskolan. Enligt dessa får en elev alltid fullfölja gymnasieutbildningen där han börjat (5 kap. 16 § skollagen).

7.2 Särskolan

7.2.1 Nuvarande bestämmelser

Bestämmelser om särskolan finns i huvudsak i 6 kap. skollagen.

Utbildningen i särskolan syftar till att ge utvecklingsstörda barn och ungdomar en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan och gymnasieskolan.

Kommunerna är huvudmän för särskolan. Landsting kan emellertid t.o.m. utgången av år 1995 också vara huvudmän.

Särskolan omfattar obligatorisk särskola och frivillig särskola. Den obligatoriska särskolan är indelad i grundsärskola och träningskola. Den frivilliga särskolan är indelad i yrkesutbildning, yrkesträning och verksamhetsträning. Styrelsen för särskolan i elevens hemkommun beslutar om en elev skall tas emot i särskola.

Den obligatoriska särskolan är nioårig med rätt för eleverna till ett frivilligt tionde skolår. Övergångsvis gäller dock tioårig skolplikt för de elever som läsåret 1993/94 börjar i årskurs 8 eller högre årskurs. Den frivilliga särskolan är fyraårig.

För var och en som enligt skollagen har rätt att gå i särskola skall hemkommunen sörja för att sådan utbildning kommer till stånd. Med hemkommun avses hemlandstingen intill dess att kommunen tagit över ansvaret för särskolan. Sådan skyldighet skall fullgöras genom att hemkommunen anordnar särskola eller kommer överens med någon annan kommun genom samverkansavtal att denna tar emot elever vars särskoleutbildning hemkommunen har att sörja för. Någon reglering i skollagen om ersättning mellan samverkande kommuner har inte ansetts nödvändig.

Kommunerna skall eftersträva att erbjuda eleverna plats i skolor så att de får så kort skolväg som möjligt. Vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola inom kommunen med särskoleutbildning skall beaktas så långt det är möjligt med hänsyn till andra elevers berättigade krav på kort skolväg.

Elevens hemkommun är skyldig att anordna kostnadsfri skolskjuts för elever i sin särskola om det behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, elevens handikapp eller någon annan särskild omständighet. Motsvarande skyldighet gäller för en kommun som genom samverkansavtal i sin särskola tar emot elever från annan kommun. Den mottagande kommunens rätt till ersättning för skolskjutskostnader

regleras inte i skollagen. Detta förutsätts kommunerna komma överens om i samverkansavtal.

Prop. 1992/93:230

Varje kommun, som anordnar särskola, är skyldig att så långt det är möjligt organisera särskolan så att ingen elev blir tvungen att bo utanför det egna hemmet på grund av skolgången. Hänsyn skall också tas till att det finns för eleven ändamålsenliga kommunikationer.

I omsorgslagen finns föreskrifter om särskilda omsorger i form av boende i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

Regeringen har nyligen i propositionen (1992/93:159) om stöd och service till vissa funktionshindrade föreslagit att en ny rättighetslag för personer med svåra funktionshinder införs. Den nya lagen, som föreslås träda i kraft den 1 januari 1994, skall bl.a. ersätta omsorgslagen. Enligt förslaget skall kommunerna vara huvudmän för samtliga former av stöd och service med undantag för rådgivning och annat personligt stöd, vilket blir en uppgift för landstinget.

7.2.2 Val av särskola

Mitt förslag: När särskoleeleverna skall fördelas på olika skolor skall utgångspunkten vara elevernas val av skola. Önskemål om placering vid en viss skola skall beaktas så långt det är möjligt med hänsyn till andra elevers berättigade krav på att få så kort skolväg som möjligt. En kommun skall dock inte vara skyldig att tillgodose elevers och vårdnadshavares önskemål, om dessa är förenade med betydande ekonomiska och organisatoriska svårigheter.

En kommun som utan samverkansavtal tar emot en elev från en annan kommun har rätt till ersättning från elevens hemkommun. Om kommunerna inte kommer överens om ersättningens storlek, skall hemkommunen utge en minimiersättning som bestäms av regeringen.

Kommunens skyldighet att sörja för kostnadsfri skolskjuts skall inte omfatta sådana elever som väljer att gå i en annan kommunal särskola än den som kommunen eller samverkanskommunen har erbjudit.

Arbetsgruppens förslag: Föreslår ingen rätt för särskoleelever att välja särskola utanför hemkommunen eller samverkanskommunen. Överensstämmer i övrigt i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrat sig över dessa förslag tillstyrker flertalet kommuner. Däremot avstyrker *Barnmiljörådet*, *Riksförbundet Hem och Skola (RHS)*, *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB)*, *Riksföreningen Autism*, *Synskadades riksförbund (SRF)*, *Handikappförbunden (HCK)* samt *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)*. De anser att särskolans elever skall ges samma möjligheter att välja särskola som grundskolans elever. I stort sett

samma remissinstanser är kritiska till förslaget att slopa kommunernas skyldighet att svara för skolskjutskostnaderna, om eleven väljer en annan skola än den som eleven normalt skulle ha placerats vid.

Skälen för mitt förslag: Riksdagen beslöt våren 1992 dels att särskolan som skolform skall behållas, dels att kommunerna senast den 1 januari 1996 skall ta över ansvaret för särskolan från landstingen (prop. 1991/92:94, bet. 1991/92:UbU21 och 28, rskr. 1991/92:285). Beslutet att behålla särskolan som skolform innebär att barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan på grund av sin utvecklingsstörning skall tas emot i särskolan. I det här sammanhanget tar jag således inte upp frågan om elevens och vårdnadshavares rätt att välja skolform, t.ex. grundskola eller särskola. Jag har däremot – i enlighet med riksdagens uttalande i nyss nämnda proposition – tillsatt en arbetsgrupp hösten 1992 med uppgift att följa utvecklingen vad gäller föräldrars och skolans samverkan vid val av skolform. I arbetsgruppen ingår företrädare för såväl särskolan som för föräldra- och handikapporganisationer.

Som tidigare redovisats (avsnitt 7.2.1) syftar utbildningen i särskolan till att ge utvecklingsstörda barn och ungdomar en utbildning anpassad till varje elevs förutsättningar och behov.

Särskolans elever utgör en mycket heterogen grupp. Graden av utvecklingsstörning varierar kraftigt mellan eleverna. De uppvisar också mycket stora variationer i begåvning, förutsättningar och behov. Många elever har förutom sin utvecklingsstörning ett eller flera tilläggshandikapp. Antalet elever med likartade funktionshinder är vanligtvis så små att flertalet kommuner, med undantag för de allra största, knappast kan anordna särskola för samtliga elevgrupper. I många små kommuner anordnas dessutom bara en särskoleklass. Vidare vänder sig många särskolor till en avgränsad elevgrupp (t.ex. barn och ungdomar med autism eller autismliknande tillstånd) eller också anordnar de endast en viss typ av utbildning, t.ex. grundsärskola, träningsskola eller yrkesutbildning av något slag. För att eleverna skall ha tillgång till ett differentierat utbud krävs således att kommunerna samarbetar om särskoleutbildning.

Enligt min mening bör särskolans elever i så stor utsträckning som möjligt – i likhet med vad som föreslås gälla för grundskolans elever – ges möjlighet att välja särskola. Som en förutsättning för att elever och vårdnadshavare skall kunna välja särskola gäller att de fått information om det utbildningsutbud som finns i kommunen, dvs. vid vilka skolor särskoleutbildning anordnas samt vilken eller vilka elevkategorier respektive skola vänder sig till.

Som jag har anfört i det föregående (avsnitt 7.1.1) är jag emellertid inte beredd att förorda att lagstiftningsvägen ålägga en kommun skyldighet att informera om sitt skolväsende. I stället utgår jag från att det kommer att bli naturligt för alla kommuner att informera om olika utbildningsalternativ. Om en kommun inte själv anordnar särskola eller visst slag av särskoleutbildning, bör det givetvis av informationen framgå med vilken kommun samverkansavtal slutits om sådan utbildning.

Utgångspunkten för placering vid särskola i hemkommunen eller – om hemkommunen inte själv anordnar särskola – i samverkanskommunen bör således vara valet av skola. De elever som inte aktivt väljer någon särskild skola skall placeras så att de får så kort skolväg som möjligt. Om fler väljer en viss skola än vad som kan tas emot i den, bör kommunen söka finna den bästa samlade lösningen för alla elever. Självklart måste hänsyn härvid tas till elevens förutsättningar och behov. Eleven kan därför komma att placeras i en särskola som inte är den närmast belägna särskolan, men den närmast belägna som kan tillgodose elevens behov.

Jag är väl medveten om att mina förslag vad gäller rätten att välja särskola endast kommer ett begränsat antal elever tillgodo. Det finns flera anledningar härtill. Bl.a. finns särskola i knappt hälften av landets kommuner. Dessutom anordnar många små kommuner särskoleundervisning endast vid *en* skola. Vidare vänder sig många särskolor till en begränsad elevgrupp, dvs. elever med likartade funktionshinder. En särskola som specialiserat sig på en viss elevgrupp, t.ex. grundsärskolans elever, bör därför inte vara skyldig att ta emot en elev som – enligt skolans uppfattning – inte kan tillgodogöra sig den undervisningen. Många elever kommer således inte att få någon reell möjlighet att välja särskola.

Som jag tidigare redovisat är särskolans elevgrupp mycket heterogen. En kommun bör därför inte ha skyldighet att tillgodose elevers och vårdnadshavares önskemål, om dessa är förenade med betydande organisatoriska, praktiska och ekonomiska svårigheter. Enligt min mening är det t.ex. inte rimligt att föreskriva att en kommun skall anordna särskoleundervisning vid samtliga skolenheter i kommunen. En sådan åtgärd skulle medföra dels orimligt höga kostnader för kommunen, dels att särskolepersonalen splittras på ett antal skolor med risk för att kvaliteten i särskoleundervisningen försämras. Enligt min mening bör kvalitetsaspekten alltid väga tungt vid beslut om placering av elev vid viss skola med särskoleundervisning.

För att en kommun inte skall kunna vägra att tillgodose vårdnadshavares önskemål enbart på grund av höga skolskjutskostnader, föreslår jag att bestämmelsen i skollagen om kostnadsfri skolskjuts ändras. I likhet med vad riksdagen nyligen har beslutat (prop. 1992/93:14, bet. 1992/93:UbU4, rskr. 1992/93:88) om skolskjuts för grundskolans elever, bör det inte finnas någon tvingande skyldighet för kommunen att svara för skolskjutskostnaderna om vårdnadshavaren väljer en annan särskola än den som kommunen eller samverkanskommunen normalt skulle ha erbjudit. För att åstadkomma så stor valfrihet som möjligt, vill jag dock understryka vikten av att kommunerna har en generös syn på frågan om skolskjutsersättning även då vårdnadshavarna väljer en annan särskola än den kommunen erbjuder. Självfallet måste den skola som kommunen erbjuder kunna ge utbildning som är anpassad till elevens förutsättningar och behov. Kommunen skall t.ex. inte kunna erbjuda en

elev som bedöms kunna tillgodogöra sig grundsärskolans undervisning en plats i en närbelägen träningsskola.

Prop. 1992/93:230

För närvarande regleras inte en samverkanskommuns rätt till ersättning från elevens hemkommun. Jag finner inte skäl att nu föreslå en sådan reglering. Kommunerna förutsätts komma överens om ersättnings storlek i samverkansavtal.

På samma sätt som jag föreslår för grundskoleelever bör en elev i vissa fall kunna tas emot i en särskola i annan kommun än hemkommunen respektive samverkanskommunen och den mottagande kommunen bör få ersättning från elevens hemkommun. Det är den mottagande kommunen som beslutar om eleven skall tas emot. Om kommunerna inte kommer överens om ersättningen, bör hemkommunen vara skyldig att betala ett schablonbelopp som bestäms av regeringen.

7.3 Gymnasieskolan

Elevernas möjlighet att välja studieväg i en annan kommun

Min bedömning: Något skäl att ändra gällande bestämmelser avseende möjligheterna att välja studieväg i annan kommun finns för närvarande inte.

Arbetsgruppens förslag: Rätten att bli behandlad som jämställd med sökande från den kommun som erbjuder utbildningen bibehålls för den som saknar studievägen i hemkommunen och för dem som har starka personliga skäl att få gå i gymnasieskolan i den kommun dit de sökt. Därutöver skall en elev kunna välja att gå i en annan kommuns gymnasieskola, även om studievägen erbjuds av hemkommunen. Eleven får då tas emot i mån av plats i den andra kommunen. Denna elev tas emot i andra hand. Den mottagande kommunen har rätt till ersättning från elevens hemkommun. Ersättningen skall, om kommunerna inte kommer överens om annat, utgå med samma belopp som skulle utgått om eleven gått motsvarande utbildning i en fristående skola.

Motsvarande gäller för utbildningar som anordnas av ett landsting.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är emot förslaget. *Kommunförbundet* anför att förslaget medför risk för hårt sökandetryck på de större kommunernas mer centralt belägna skolor. Förortskommunerna kan då komma att få en betydande elevkostnadsökning genom att det dels uppstår vakanser i egna skolor, dels medför ett ökat antal interkommunala ersättningar. Vissa mindre kommuners satsningar på att erbjuda gymnasieutbildning kan helt komma att äventyras. Några kommuner samt *Länssstyrelsen i Västerbottens län* framhåller att förslaget kan för små kommuner och kommuner i Norrlands inland innebära att de får mycket svårt att bygga upp en gymnasieskola, eftersom eleverna söker sig till den stora grannkommunen eller till kusttrakterna i Norrland.

Skolverket, Landstingsförbundet och några kommuner har godtagit förslaget. Landstingsförbundet har dock påpekat att den ökade friheten för eleverna kan inkräkta på kommunernas möjlighet att styra sina utbildningskostnader.

Skälen för min bedömning: Jag anser för närvarande att det inte finns skäl att göra någon ändring i gällande bestämmelser såvitt gäller kommunernas skyldigheter att ta emot elever i gymnasieskolan. Jag har härvid beaktat att ett flertal kommuner befarar att det skulle innebära svårigheter vid uppbyggnaden av den nya gymnasieskolan, om eleverna kan välja en annan kommuns gymnasieskola trots att hemkommunen erbjuder utbildningen. Det finns inte heller något i nuvarande bestämmelser som hindrar en kommun att, vid sidan av sådana ungdomar som kommunen är skyldig att ta emot, i andra hand ta emot även andra elever från andra kommuner. Anordnarkommunen har dock i sådant fall inte någon rätt att få ersättning för sina kostnader utan kommunerna får här komma överens om ersättningen.

Gällande regler medför en tämligen vidsträckt rätt att bli mottagen i en annan kommun som förstahandselev. Eleverna har idag möjlighet att söka till alla typer av utbildningar. När det gäller utbildningar som hemkommunen inte erbjuder kan eleven dessutom söka den på alla ställen i landet där den anordnas. Inför en successiv övergång till en kursutformad gymnasieskola anser jag det mindre lämpligt att nu införa ett system där kommunerna blir skyldiga att ta emot andra elever i gymnasieskolan än de som skall tas emot i första hand.

Jag ser också, som påpekats i inledningen, en viss skillnad mellan behovet av valfrihet inom grundskolan respektive gymnasieskolan. I den obligatoriska skolan, där såväl rättigheter som skyldigheter och utformning är relativt sett mer reglerade, har rätten att välja en annan skola – även om den erbjuder motsvarande utbildning – ett stort värde. I gymnasieskolan handlar behovet av valfrihet och mångfald snarare om att kunna erbjuda ett brett och varierat utbud av utbildningsvägar och studiekombinationer.

8 Övriga frågor

8.1 Skola – Fristående skola

Min bedömning: Någon lagreglering med krav på ett minsta antal elever för godkännande av en fristående skola på grundskolenivå bör inte införas.

En allsidig bedömning av kvalitetskrav såväl i fråga om sociala som andra aspekter på skolverksamhet bör utgöra grunderna för ett beslut om godkännande. I en sådan bedömning kan också skolans storlek vägas in.

Arbetsgruppens bedömning: Överensstämmer med min.

Remissinstanserna: Har inte haft något att erinra.

Skälen för min bedömning: Enligt 9 kap. 2 § skollagen skall en fristående skola godkännas som skola där vanlig skolplikt får fullgöras, "om skolans utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål. Härvid skall särskilt beaktas de krav som anges i 1 kap. 2 § andra och tredje styckena." I 1 kap. 2 § skollagen anges att utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever med särskilda behov. Vidare skall verksamheten i skolan utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Vad som menas med en fristående skola har betydelse när det gäller att ta ställning till om en sådan skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande. Det finns anledning att i detta sammanhang något beröra vilka förutsättningar som skall vara uppfyllda för att ett godkännande inte skall vägras redan på den grunden att det inte rör sig om en skola.

I propositionen om ny skollag m.m. (prop. 1985/86:10 del A s. 29) erinrades om att bestämmelser om fristående skolor hade införts i den dåvarande skollagen den 1 juli 1983. I skollagspropositionen återgavs därvid följande uttalande beträffande betydelsen av ordet skola i begreppet fristående skola:

"I själva ordet skola ligger att det är fråga om verksamhet för undervisning av elever i grupp. Verksamheten måste vara inställd på viss varaktighet och får inte vara av bara tillfällig karaktär. Den måste vara inriktad på gruppundervisning men behöver inte nödvändigtvis genomgående och vid varje tidpunkt bedrivas på detta sätt.

Undervisning som någon anordnar enbart för barn som står under hans eller hennes vårdnad kan inte räknas som skola. Det måste vara fråga om verksamhet som innebär att anordnaren gentemot utomstående åtar sig att tillhandahålla undervisning.

Kraven för att en fristående skola skall kunna godkännas för skolpliktens fullgörande är så pass stora, att frågan om gränsdragningen mellan skola och icke-skola knappast behöver ställas på sin spets. Det som inte är skola torde inte uppfylla de andra krav som ställs för godkännande."

Det finns således idag inte någon absolut lägsta gräns för hur många elever det måste vara i en skola för att den skall kunna godkännas som fristående skola. Nyss redovisade, i propositioner gjorda uttalanden kring frågor om gränsdragningen enskild undervisning-fristående skola samt de uttalanden som gjordes i propositionen (prop.1991/92:95) om valfrihet och fristående skolor, ger dock en viss vägledning vid bedömningen.

I samband med remissbehandlingen av betänkandet *Fristående skolor - Bidrag och elevavgifter* (SOU 1992:38) har synpunkter dock framkommit att ett lägsta elevantal för att få kallas skola bör fastslås.

Det är naturligtvis möjligt att ange att ett visst elevunderlag krävs för att en skola skall godkännas och därmed medges offentligt bidrag. Det medför dock vissa svårigheter. Om ett lägsta antal elever anges för god-

kännande måste det alltid finnas möjligheter till avvikelser, t.ex. för anordnandet av en skola i glesbygd, i ett uppbyggnadsskede av en skola, vid tillfällig nedgång av elevantalet. Till detta kommer att en skola kan bestå av t.ex. endast årskurserna 1-3 i grundskolan medan en annan kan omfatta alla årskurserna. Det är då inte rimligt att samma minsta elevantal skall krävas för att skolan skall godkännas och därmed erhålla offentligt bidrag.

Enligt min mening talar övervägande skäl för att ett "minsta antal elever" inte skall anges i lagtexten för godkännande av en fristående skola. Jag anser att en allsidig bedömning av kvalitetskrav såväl i fråga om undervisning som i fråga om sociala och andra aspekter på skolverksamhet bör utgöra grunderna för ett beslut om godkännande. Därtill kommer en bedömning av skolverksamhetens "varaktighet" och förmåga att överleva på sikt. Detta innebär t.ex. att det inte kan vara fråga om en "skola" när undervisning ges i huvudsak till egna barn och där skolverksamheten upphör när de egna barnen inte längre har behov av undervisning. Vid en ansökan om godkännande är det självklart att en ekonomisk planering redovisas. En skola med alltför få elever torde inte ge underlag för en ekonomisk stabilitet i verksamheten.

När det gäller fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever har det inte ansetts nödvändigt med ett formellt krav på godkännande. Rätten att starta och driva en sådan skola är en del av näringsfriheten. Först när en skola vill ha ekonomiskt stöd av staten ställs vissa krav. Jag har i det föregående (avsnitt 5) redovisat vilka krav som jag anser bör ställas på en skola för att den skall kunna få offentligt stöd.

8.2 Tillsyn

Mitt förslag: Utbildningen i fristående skolor godkända för elever med skolplikt skall enbart stå under tillsyn av Statens skolverk. Bestämmelsen om att kommunen svarar för den omedelbara tillsynen över sådan utbildning upphävs.

Utbildningen i fristående gymnasieskolor som får offentligt stöd skall stå under tillsyn av Statens skolverk. Fristående gymnasieskolor som får statligt stöd skall vara skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering av skolväsendet som genomförs av Skolverket.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen har endast behandlat tillsynen över fristående skolor över grundskolenivån. Arbetsgruppen föreslår att Skolverket skall ansvara för uppföljning och utvärdering av själva utbildningen. Kommunernas tillsynsansvar bör däremot endast gälla sådana fysiska förhållanden, som inte ingår i andra myndigheters ansvarsområde.

Remissinstanserna: *Skolverket* anser att kommunerna skall ha den omedelbara tillsynen över utbildningen i de skolor som arbetsgruppen kallade "motsvarande skolor" (fristående gymnasieskolor).

Skälen för mitt förslag: En kommun skall se till att elever i dess grundskola och särskola fullgör sin skolgång. Kommunen skall också se till att skolpliktiga barn, som är bosatta i kommunen men inte går i dess grundskola eller särskola, på något sätt får föreskriven utbildning.

När en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en fristående skola skall huvudmannen för skolan snarast lämna uppgift om detta till elevens hemkommun. Om en skolpliktig elev som går i en fristående skola är frånvarande i stor utsträckning utan giltig orsak skall huvudmannen för skolan anmäla förhållandet till barnets hemkommun. Kommunen skall då pröva om barnet skall åläggas skolgång i det offentliga skolväsendet. Uppgifter om eleverna måste också lämnas av den fristående skolan till hemkommunen för att kommunen skall kunna tilldela skolan medel enligt 9 kap. 6 § skollagen.

Fristående skolor står i fråga om sin utbildning för skolpliktiga elever under tillsyn av Skolverket och skolorna är skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering av skolväsendet som genomförs av Skolverket. Den omedelbara tillsynen över utbildningen ankommer på den styrelse som finns för grundskolan, samt i vissa fall den styrelse som ansvarar för särskolan eller specialskolan för den kommun där skolan är belägen.

Enligt vad jag erfarit råder det delade meningar om vad kommunens tillsyn över de fristående skolornas utbildning innebär. Tillsynen över att utbildningen i en fristående skola uppfyller de krav som skollagen anger för att en skola skall kunna godkännas för elever som har skolplikt bör, enligt min mening, helt och hållet ankomma på Skolverket. Verksamheten i en fristående skola bedrivs ofta utifrån andra pedagogiska eller konfessionella utgångspunkter än i den kommunala skolan. Bedömningen bör ske på ett likartat sätt i hela landet. Kommunen bör inte heller ha någon tillsyn över fristående skolors ekonomiska förhållanden. Bestämmelsen i skollagen om kommunens omedelbara tillsyn över utbildningen i en fristående skola bör därför upphävas.

Detta innebär inte att kommunerna inte kommer att ha någon tillsyn över verksamheten i fristående skolor. Kommunen har på grund av olika bestämmelser att utöva tillsyn över den verksamhet som bedrivs i kommunen.

Skyldigheten för kommunen att se till att alla som har skolplikt fullgör den antingen inom det offentliga skolväsendet eller i någon godkänd fristående skola bör däremot bibehållas.

Den kontinuerliga tillsynen över skolorna torde främst komma att utövas genom Skolverkets fältorganisation. Även om kommunerna inte längre har något tillsynsansvar för utbildningen är det självklart att en kommun som får reda på missförhållanden i en fristående skola påtalar detta för Skolverket.

Utbildningen i fristående gymnasieskolor som får offentligt stöd bör på motsvarande sätt stå under Skolverkets tillsyn. Vidare bör dessa skolor, i likhet med vad som gäller fristående skolor godkända för vanlig skolplikt, vara skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering som genomförs av Skolverket. Bestämmelser om detta bör tas in i skollagen.

8.3 Ersättning för dagliga resor för elever som har rätt till studiehjälp

Mitt förslag: Kommunernas skyldighet att betala ersättning för dagliga resor mellan skolan och bostaden begränsas, om ersättningen ges kontant, till högst 1/30 av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för varje hel kalendermånad som eleven har behov av resor. Detta medför en ändring i lagen (1991:1110) om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget är flertalet positiva. Några instanser anser dock att frågan är en kommunal angelägenhet och att den inte skall regleras i lag.

Skälen för mitt förslag: Kommunerna har i dag ansvaret för dagliga resor mellan bostaden och skolan för elever som har rätt till studiehjälp under förutsättning att färdvägen är minst sex kilometer. Jag anser inte att det finns någon anledning att ändra denna gräns för rätt till ersättning. Det finns, med undantag för resor med flyg, inte några begränsningar när det gäller kommunernas skyldigheter att betala ersättning för dagliga resor mellan bostaden och skolan. Jag anser att det bör införas en begränsning härvidlag. Hemkommunens skyldighet att betala bör begränsas till ett rimligt belopp. Härvid har jag stannat för ett belopp som, om ersättning ges kontant, korresponderar med det lägsta beloppet som kommunen är skyldig att betala till stöd till elever som har behov av inackordering. Detta belopp utgör 1/30 av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för varje hel kalendermånad som eleven har behov av resor mellan bostaden och skolan. Denna begränsning bör således införas i lagen om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor. Det finns dock inget som hindrar en kommun att betala högre ersättning. Kommunen skall även kunna välja att ge stödet på annat sätt, t.ex. i form av busskort.

8.4 Övriga skollagsändringar

I propositionen (prop. 1992/93:159) om stöd och service till vissa funktionshindrade har regeringen lagt fram förslag till en rättighetslag för personer med svåra funktionshinder. Med anledning av förslaget före-

slår jag vissa ändringar i 1 kap. 5, 8 och 16 §§, 3 kap. 3 §, 4 kap. 7 §, 6 kap. 1, 6 och 7 §§, 7 kap. 6 §, 9 kap. 3 och 8 a §, 10 kap. 5 §, 12 kap. 1 och 5 §§, 14 kap. 2-4 §§ och rubriken till 12 kap. skollagen (1985:1100) samt i punkt 13 övergångsbestämmelserna till lagen (1991:1107) om ändring i skollagen och punkt 3 övergångsbestämmelserna till lagen (1992:598) om ändring i skollagen. Ändringarna innebär i huvudsak att skollagens terminologi anpassas till förslaget till lag om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Jag föreslår också ett förtydligande i 4 kap. 11 § skollagen av vilka beslut enligt 4 kap. 8 § som får överklagas samt en redaktionell ändring i 14 kap. 5 § skollagen.

Jag föreslår vidare att 5 kap. 33 § skollagen skall ändras så att det framgår att det är kommunen som bestämmer om stödet till elever som behöver inackorderas till följd av skolgången skall ges kontant eller på annat lämpligt sätt.

9 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Jag föreslår när det gäller skollagen (1985:1100) att ändringarna i 5, 9 och 10 kap. skall, med de undantag som jag skall redovisa, träda i kraft den 1 juli 1993. I övrigt skall ändringarna träda i kraft den 1 januari 1994 och tillämpas på undervisning som äger rum efter den 1 juli 1994.

För fristående skolor som före ikraftträdandet ansökt om att bli godkända för vanlig skolplikt bör de nya bestämmelserna inte gälla i sin helhet från den 1 juli 1993. Vissa undantag bör göras från bestämmelsen om att ansökan skall ha gjorts senast den 1 augusti året innan bidragsåret börjar. Det är rimligt att skolor som blivit godkända före ikraftträdandet får rätt till bidrag för det bidragsår som börjar den 1 juli 1993.

När det gäller förändringarna för fristående skolor över grundskolenivå bör regelsystemet tillämpas fr.o.m. den 1 juli 1993. En fristående skola som efter den 1 juli 1993 ansöker om att bli förklarad berättigad till offentligt stöd skall ha kommit in med ansökan före den 1 augusti 1993 för att komma ifråga som bidragsberättigad för bidragsåret 1994/95. En fristående skola som idag är ställd under statlig tillsyn behöver inte ansöka på nytt om att bli förklarad som bidragsberättigad. Dessa skolor föreslår jag att regeringen, efter förslag av Skolverket, skall få bedöma om skolan skall tillhöra kategorin fristående gymnasieskolor eller kompletterande skolor. De skolor som då bedöms uppfylla kraven för att bli förklarade som bidragsberättigade fristående gymnasieskolor skall regeringen avge en sådan förklaring för. Bidrag från elevernas hemkommuner skall inte utgå förrän från och med budgetåret 1994/95. Detta bör framgå av övergångsbestämmelserna till lagen. Detta innebär att det nuvarande bidragssystemet behålls under budgetåret 1993/94. De fristående skolor som idag har statsbidrag eller enbart är ställda under statlig tillsyn och som inte bedöms uppfylla förutsättningarna för bidrag

enligt de förslag jag har redovisat (avsnitt 5) bör, under en övergångsperiod, få behålla det statliga stödet. Övergångsperioden bör vara tre år.

Jag föreslår att ändringen i lagen (1991:1110) om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor skall träda i kraft den 1 juli 1993.

Vidare föreslår jag att lagen om entreprenadförhållanden inom skolan skall träda i kraft den 1 januari 1994.

10 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört har inom Utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen om ändring i skollagen (1985:1100),
 2. lag om ändring i lagen (1991:1110) om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor,
 3. lag om entreprenadförhållanden inom skolan.
- Lagförslaget under 3 har granskats av Lagrådet.

11 Specialmotivering

11.1 Förslaget till lag om ändring i lagen om ändring i skollagen (1985:1100)

Förslaget har betecknats lag om ändring i lagen om ändring i skollagen på grund av att ett förslag om ändring i skollagen redan har lämnats till riksdagen i propositionen (1992/93:158) om skolans internationalisering. I den propositionen föreslås ändringar i 5 kap. 5 och 13 §§.

I den allmänna motiveringen, avsnitt 8.4, har behandlats vissa förslag till terminologiska ändringar i skollagen som är föranledda av regeringens förslag i propositionen (1992/93:159) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Dessa bestämmelser kommenteras inte i specialmotiveringen.

4 kap. Grundskolan

6 §

Varje kommun är skyldig att vid utformningen av sin grundskoleverksamhet beakta vad som för eleverna är ändamålsenligt ur kommunikationssynpunkt.

Ingen kommun får organisera sin grundskola så att någon elev på grund av skolgången behöver bo utanför det egna hemmet. Avsteg härifrån får dock göras om förhållandena är så speciella att det framstår som orimligt att kommunen anordnar skolgång på sådant sätt att eleven kan bo kvar i hemmet under skolgången. Vid denna bedömning skall särskild vikt fästas vid elevens ålder.

Vid fördelningen av elever på olika skolor skall kommunen beakta vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss

skola så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts eller att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Prop. 1992/93:230

Ändringen i tredje stycket innebär att kommunerna vid fördelningen av elever på olika skolor i första hand skall utgå från vårdnadshavares önskemål. Ett önskemål om placering i en viss skola får emellertid inte gå ut över ett annat barns berättigade krav på placering i en skola nära hemmet. Detta blir aktuellt i situationer när något önskemål om placering vid en viss skola inte uttryckts. Elever, vilkas vårdnadshavare inte framställt något önskemål, har rätt att om det finns en skola nära hemmet bli placerad där. Om det inte finns någon skola nära hemmet måste kommunen i enlighet med den princip som kommit till uttryck i första stycket ändå beakta vad som för eleven är ändamålsenligt ur kommunikationssynpunkt. I vissa fall kan flera skolor bedömas som likvärdiga ur kommunikationssynpunkt även om de inte ligger på samma avstånd från hemmet. Eleven får dock inte drabbas av en allvarlig försämring beträffande sin skolväg. I situationer då flera önskat bli placerade i en skola än det finns plats i skolan skall samma principer vid urvalet gälla som då något önskemål inte framställts. En elev som inte kan beredas plats i den skola som vårdnadshavaren valt kan komma att påverka urvalet till en annan skola. I sådana situationer måste kommunen hitta den bästa lösningen för alla berörda elever.

Om ett önskemål skulle leda till ekonomiska eller organisatoriska svårigheter för kommunen skall kommunen kunna bortse från önskemålet. För att kommunen skall kunna bortse från önskemålet måste svårigheten vara betydande. Det självklara fallet är att skolan inte har plats för alla som vill gå där.

7 §

Hemkommunen är skyldig att sörja för att det för eleverna i grundskolan anordnas kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, funktionshinder hos en elev eller någon annan särskild omständighet.

När en elev till följd av skolgången måste bo utanför det egna hemmet, skall hemkommunen svara för att eleven utan extra kostnader får tillfredsställande förhållanden.

Hemkommunens skyldighet enligt första och andra styckena omfattar inte

1. sådana elever som väljer att gå i en annan grundskola än den som kommunen annars skulle ha placerat dem i om något önskemål om en viss skola inte framställts, eller

2. sådana elever som avses i 8 och 8 a §§.

För sådana elever som avses i 8 § skall den mottagande kommunen under samma förutsättningar som gäller för elever som är hemmahörande i kommunen sörja för kostnadsfri skolskjuts inom den kommunen. Kostnaden härför ingår i de utbildningskostnader som avses i 8 §.

I första stycket har uttrycket fysiskt handikapp ersatts med funktionshinder. Ändringen är en konsekvens av förslaget till en ny rättighetslag för personer med svåra funktionshinder (prop. 1992/93:159).

Andra stycket har ändrats i konsekvens med ändringen i 6 § samt med hänsyn till den nya 8 a §. För elever som avses i 8 a § har varken hemkommunen eller den anordnande kommunen någon skyldighet att anordna skolskjuts eller, om eleven inte kan bo hemma, svara för boendet på den ort där skolan är belägen.

8 a §

Efter önskemål av vårdnadshavare har en kommun rätt att i andra fall än som avses i 5 § tredje stycket och 8 § i sin grundskola ta emot en elev från en annan kommun. I sådana fall har kommunen rätt till ersättning för elevens utbildning från elevens hemkommun. Om inte de berörda kommunerna kommer överens om annat, skall ersättningen motsvara den genomsnittliga kostnaden per elev i hemkommunens grundskola det pågående kalenderåret på det stadium som eleven tillhör. Hemkommunen får dock göra ett avdrag som uppgår till högst 15 procent från den framräknade genomsnittskostnaden.

Paragrafen reglerar kommuners rätt att ta emot en elev som inte hör hemma i kommunen i andra fall än om kommuner kommit överens om att en kommun skall ta emot vissa elever från en annan kommun (5 § tredje stycket) eller om en elev har särskilda skäl på grund av sina personliga förhållanden att bli mottagen i annan kommuns grundskola (8 §). Om vårdnadshavaren begär det får annan kommun än hemkommunen ta emot eleven i sin grundskola. Någon skyldighet för kommunen att ta emot eleven finns inte. En kommun som tar emot en elev med stöd av bestämmelsen har rätt till ersättning från elevens hemkommun. I första hand skall kommunerna komma överens om ersättningens storlek. Om de inte gör det är hemkommunen skyldig att betala ett belopp som motsvarar genomsnittskostnaden i hemkommunens grundskola på det stadium eleven tillhör. Genomsnittskostnaden hänför sig till pågående kalenderår. Från genomsnittskostnaden får kommunen göra ett avdrag som uppgår till högst 15 procent.

9 §

Den som har tagits emot i en kommuns grundskola ett visst läsår har rätt att gå kvar hela läsåret, även om de förhållanden som låg till grund för beslutet ändras under läsårets gång. Om det för eleven endast återstår en årskurs har eleven också rätt att gå kvar sista årskursen.

I fall som avses i första stycket andra meningen har den kommun där eleven går kvar rätt till ersättning för sina kostnader för elevens utbildning från elevens hemkommun.

I paragrafens första stycke har gjorts ett tillägg som innebär att en elev har rätt att gå kvar årskurs 9 i en kommuns grundskola även om de förhållanden som låg till grund för beslutet att tas emot i kommunens grundskola ändras, när eleven går i årskurs 8 eller under sommarlovet mellan årskurserna 8 och 9.

Enligt andra stycket är hemkommunen skyldig att betala ersättning för elevens utbildning om elevens förhållanden ändras innan en elev börjar årskurs 9 men går kvar sista årskursen. Ersättningen skall utgå enligt samma grunder som ersättning enligt 8 § (jfr. specialmotiveringen till 8 § i prop. 1990/91:115 om vissa skollagsfrågor m.m. s. 75). Skyldighet att utge interkommunal ersättning finns endast för det extra året, däremot inte för det läsår som pågår när eleven flyttar.

11 §

Beslut som en kommun fattar i frågor som avses i 7 § andra stycket om åtgärder för elever som inte bor hemma, i 8 § första stycket första meningen om mottagande av en elev från en annan kommun samt i 10 § om rätt att fullfölja utbildningen får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd av eleven eller företrädare för denne.

Paragrafen har ändrats så att det tydligare framgår att det i fråga om beslut som fattas enligt 8 § endast är kommunens beslut, om en elev skall tas emot i kommunens grundskola, som får överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd. Däremot kan inte frågan om den interkommunala ersättningen bli föremål för prövning i överklagandenämnden.

5 kap. Gymnasieskolan

5 §

Varje kommun är skyldig att erbjuda utbildning på nationella program för samtliga de ungdomar i kommunen som avses i 1 § första stycket förutsatt att de

1. har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande och
2. inte tidigare har gått igenom utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan eller en i förhållande därtill likvärdig utbildning eller avlagt International Baccalaureate (IB).

Erbjudandet skall omfatta ett allsidigt urval av nationella program. Antalet platser på de olika programmen och deras grenar skall anpassas med hänsyn till elevernas önskemål.

Erbjudandet skall avse utbildning som anordnas inom kommunen eller i en annan kommun eller ett annat landsting i enlighet med samverkansavtal. Två eller flera kommuner som gemensamt erbjuder en utbildning på ett nationellt program bildar ett samverkansområde för den utbildningen. Kommuner som har sluit samverkansavtal med ett landsting om en viss utbildning bildar ett samverkansområde för den utbildningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får bestämma att särskilda krav på förkunskaper skall gälla för lokala grenar eller utbildningar på främmande språk.

Prop. 1992/93:230

I första stycket 2 har den ändringen gjorts att kommunen inte är skyldig att erbjuda den elev som har gått igenom en i förhållande till ett nationellt program i gymnasieskolan likvärdig utbildning på ett nationellt program inom gymnasieskolan. Med en likvärdig utbildning avses exempelvis en utbildning på ett specialutformat program i gymnasieskolan, en utbildning i en fristående skola som motsvarar ett nationellt eller ett specialutformat program eller en motsvarande utbildning vid ett riksinternat. Med en likvärdig utbildning kan även avses en tvåårig eller längre utbildning på en linje eller en specialkurs i den gamla gymnasieskolan. (Jämför prop. 1991/92:100 bil. 9 s. 29)

13 §

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av specialutformade program eller individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § och som inte har tagits in på något nationellt program i gymnasieskolan eller en likvärdig utbildning eller har avlagt International Baccalaureate (IB). Detsamma gäller den som har tagits emot på ett nationellt program i gymnasieskolan eller till en likvärdig utbildning, men som har avbrutit utbildningen där. I fråga om elever från särskolan gäller skyldigheten dock endast individuella program och endast om eleven vid prövning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i särskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.

Ett specialutformat program bör i fråga om utbildningens nivå motsvara ett nationellt program och därmed kunna ligga till grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller för yrkesverksamhet.

Ett individuellt program kan

1. syfta till att stimulera eleven att senare gå över på ett nationellt program eller ett specialutformat program,
2. göra det möjligt för ungdomar att förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan,
3. avse utbildning för udda yrken och
4. möta speciella behov hos eleven.

Utbildningen på ett specialutformat eller ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen. I fråga om sådana individuella program som avses i tredje stycket 2 får regeringen föreskriva att utbildningen i skolan skall omfatta minst vissa av de ämnen som anges i timplanerna i bilaga 2.

I första stycket har den ändringen gjorts att kommunen inte är skyldig att erbjuda den elev som har tagits in på en likvärdig utbildning på ett specialutformat eller ett individuellt program i kommunen. En likvärdig utbildning kan exempelvis vara en utbildning som motsvarar ett nationellt eller ett specialutformat program i en fristående skola

eller en riksinternatskola. Vidare har ett förtydligande gjorts som innebär att om en elev har tagits emot på en utbildning men därefter avbrutit utbildningen är kommunen, i likhet med vad som gäller för de nationella programmen, skyldig att erbjuda eleven ytterligare utbildning. Skyldigheten gäller dock, vilket framgår av 5 kap. 1 §, endast fram till och med första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år.

33 §

Till elever i gymnasieskolan som behöver inackordering till följd av skolgången skall hemkommunen lämna ekonomiskt stöd. Skyldigheten gäller till och med det första kalenderhalvåret det år då ungdomarna fyller tjugoo år. Stödet skall avse boende, fördyrat uppehälle och resor till och från hemmet. Stödet skall ges kontant eller på annat lämpligt sätt enligt kommunens bestämmande. Om stödet ges kontant, skall det utgå med lägst 1/30 av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för varje hel kalendermånad under vilken eleven bor inackorderad. Beloppet får avjämnas till närmast lägre hela tiotal kronor.

Ändringen i denna paragraf innebär att det nu klart framgår att det är kommunen som bestämmer hur stödet skall ges, kontant eller på annat lämpligt sätt. En motsvarande ändring har gjorts i 2 § lagen om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor.

6 kap. Särskolan

6 §

Varje kommun som anordnar särskola är skyldig att så långt det är möjligt organisera särskolan så att ingen elev blir tvungen att bo utanför det egna hemmet på grund av skolgången. Även i övrigt skall vid utformningen av särskoleverksamheten beaktas vad som ur kommunikations-synpunkt är ändamålsenligt för eleverna.

Vid fördelningen av elever på olika skolor med särskoleutbildning skall kommunen beakta vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på en så kort skolväg som möjligt åsidosätts eller att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Varje kommun är skyldig att för eleverna i sin särskola anordna kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, elevens funktionshinder eller någon annan särskild omständighet. Kommunens skyldighet omfattar dock inte sådana elever som väljer att gå i en annan särskola än den som kommunen annars skulle ha placerat eleven i om något önskemål om en viss skola inte framställts.

I lagen (1993:000) om stöd och service till vissa funktionshindrade finns föreskrifter om stöd och service i form av boende i familjehem eller

Ändringarna i paragrafens andra stycke motsvarar i huvudsak de ändringar som har gjorts i 4 kap. 6 § för elever i grundskolan. Bestämmelsen har närmare kommenterats i den allmänna motiveringen under avsnitt 7. Se vidare specialmotiveringen till 4 kap 6 §. Bestämmelserna om kommun avser den kommun som anordnar särskolan. I de fall detta inte är hemkommunen utan en kommun som hemkommunen slutit avtal med är det den anordnande kommunen som avses. Vidare har i andra stycket en konsekvensändring gjorts med anledning av förslaget till en ny rättighetslag för personer med svåra funktionshinder (prop. 1992/93:159).

I tredje stycket har intagits en begränsning i kommunens skyldighet att anordna kostnadsfri skolskjuts för elever i särskolan. På samma sätt som sedan tidigare gäller för elever i grundskolan är inte kommunen skyldig att svara för skolskjuts om eleven har valt en annan särskola än den som kommunen annars skulle ha placerat eleven i.

Ändringen i fjärde stycket är en konsekvens av förslaget till lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (prop. 1992/93:159).

6 a §

Efter önskemål av vårdnadshavare har en kommun rätt att i andra fall än som avses i 5 § andra stycket i sin särskola ta emot en elev från en annan kommun. I sådana fall har kommunen rätt till ersättning för elevens utbildning från elevens hemkommun. Om inte de berörda kommunerna kommer överens om annat, skall hemkommunen utge det belopp som regeringen föreskriver.

Paragrafen motsvarar vad som gäller för elever i grundskolan enligt 4 kap. 8 a §, dock skall om kommunerna inte kommer överens om ersättningens storlek hemkommunen utge ett belopp som föreskrivs av regeringen (jfr. specialmotiveringen till 4 kap. 8 a §). Elever som tas emot i en annan kommun än hemkommunen med stöd av denna bestämmelse har inte rätt till kostnadsfri skolskjuts eftersom de valt att gå i en annan skola än de annars skulle ha placerats i.

9 kap. Fristående skolor

1 §

Skolplikt får fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd för ändamålet.

Ärenden om godkännande för vanlig skolplikt prövas av Statens skolverk.

Såvitt gäller särskild skolplikt prövas

1. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar särskolan av Statens skolverk och
2. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar specialskolan av styrelsen för den specialskola som ansvarar för utbildning av samma handikappgrupp där skolan är belägen.

2 §

Godkännande för vanligt skolplikt skall meddelas, om skolans utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål. Härvid skall särskilt beaktas de krav som anges i 1 kap. 2 § andra och tredje styckena.

Godkännande för särskild skolplikt skall meddelas, om skolan ger eleverna en utbildning som väsentligen svarar mot den som de skulle få i särskolan eller specialskolan. En ytterligare förutsättning är att eleverna i samband med utbildningen bereds erforderliga omsorger.

I godkännandet för särskild skolplikt skall anges om det avser särskoleutbildning eller specialskoleutbildning eller båda dessa skolformer samt för vilka handikappgrupper utbildningen godkänns.

3 §

Ett barn får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola som är godkänd för särskild skolplikt och som motsvarar särskolan endast om styrelsen för särskolan i barnets hemkommun har bedömt att barnet har särskild skolplikt.

4 §

Om ett barn har funktionshinder som enligt 3 kap. 3 § kan vara grund för särskild skolplikt, får barnet fullgöra sin skolplikt i en godkänd fristående skola som motsvarar specialskolan endast om

1. skolan är godkänd för elever som har särskild skolplikt på grund av samma funktionshinder som barnet eller
2. huvudmannen för specialskolan bedömer att barnet ändå kan tillgodogöra sig utbildningen vid skolan.

Bestämmelserna i 1-4 §§ motsvarar de bestämmelser som tidigare fanns i 1-3 §§.

5 §

Den som har vanlig skolplikt men som endast för kortare tid är bosatt i landet eller som har andra skäl att få en utbildning med en annan internationell inriktning än den som får finnas inom grundskolan eller fristående skolor som är godkända för fullgörande av vanlig skolplikt får full-

göra sin skolplikt i en fristående skola med sådan inriktning (internationell skola), om skolan av Statens skolverk har godkänts för ändamålet.

För godkännande krävs att skolans utbildning som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans. Skolan skall förmedla kunskaper och färdigheter som underlättar fortsatt skolgång utomlands. Undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden skall meddelas i den omfattning som de i landet för kortare tid bosatta eleverna behöver.

Denna paragraf motsvarar i huvudsak tidigare 5 §. Eftersom utbildningar med viss internationell inriktning får förekomma i grundskolan och i fristående skolor som godkänts för elever med vanlig skolplikt enligt 1 och 2 §§ har första stycket ändrats så att definitionen av vad som betecknas som internationella skolor görs tydligare.

6 §

En fristående skola, som är godkänd för elever som har vanlig skolplikt, skall tilldelas bidrag till verksamheten av elevernas hemkommuner. För varje elev skall lämnas ett belopp som motsvarar den genomsnittliga kostnaden per elev i hemkommunens grundskola det pågående kalenderåret på det stadium som eleven tillhör. Vid tilldelningen får kommunen göra ett avdrag som uppgår till högst 15 procent av den framräknade genomsnittskostnaden. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får medge ett större avdrag, om det finns särskilda skäl.

Tilldelningen beräknas för ett bidragsår i sänder. Varje bidragsår börjar den 1 juli. Tilldelningen grundas på antalet elever från kommunen i den fristående skolan den 15 september under bidragsåret. Bidragen skall utbetalas med en tolfedel varje månad. Utbetalningarna i juli–september avpassas efter ett beräknat antal elever och reglering görs vid utbetalning i oktober. För en skola som är nystartad, får bidrag, som avser tiden juli–september månad, betalas ut samlat i september. För att en nystartad skola skall ha rätt till bidrag gäller dock att skolan skall ha ansökt om att bli godkänd för vanlig skolplikt före den 1 augusti året innan bidragsåret börjar.

Om en elev slutar i den fristående skolan efter den 15 september bidragsåret är hemkommunen inte skyldig att tilldela skolan bidrag för längre tid än till och med kalendermånaden efter den då eleven slutade.

Utbetalning av bidrag enligt andra stycket får grundas på den kostnad som hemkommunen fastställt i sin budget för respektive kalenderår. Om det slutliga utfallet skulle bli högre än det i budgeten fastställda har den fristående skolan rätt att få ut motsvarande mellanskillnad. Sådan slutreglering skall ske senast två månader efter det att kommunens årsredovisning för det aktuella kalenderåret har lämnats över till fullmäktige.

Vad som sägs i första–fjärde styckena gäller inte de fristående skolor för vilka regeringen har beslutat om statsbidrag genom särskilda föreskrifter eller andra särskilda beslut, och inte heller skolor, för vilka huvudmannen skriftligen avstått från medeltilldelning eller sådana skolor som Statens skolverk enligt 7 § förklarat sakna rätt till bidrag.

Denna paragraf motsvarar med vissa ändringar tidigare 4 a §.

I paragrafen har uttrycket medel ersatts med bidrag.

Ändringen i första stycket innebär att vid beräkningen av bidraget skall underlaget för genomsnittskostnaden hänföras till samma år som bidraget avser. Eftersom det kommunala budgetåret motsvarar kalenderåret kan den fristående skolan komma att få olika belopp för höstterminen respektive vårterminen.

I andra stycket har införts en bestämmelse som innebär att en nystartad skola som vill ha bidrag måste ha ansökt om att bli godkänd för vanlig skolplikt senast den 1 augusti året innan bidragsåret börjar. Med nystartad skola avses en skola som inte tidigare varit godkänd för vanlig skolplikt enligt 1 och 2 §§. Däremot kan den tidigare i och för sig har varit fristående skola, exempelvis en internationell skola enligt 5 §.

I ett nytt fjärde stycke har tagits in bestämmelser om underlaget för bidragen till de fristående skolorna och om viss slutreglering. Bestämmelsen innebär att hemkommunens budgeterade genomsnittskostnad skall ligga till grund för de månatliga utbetalningarna. Om det, när det slutliga resultatet finns tillgängligt, visar sig att den kommunala genomsnittskostnaden är högre än den budgeterade har skolan rätt till mellanskillnaden. Om den budgeterade genomsnittskostnaden är högre än den slutliga är skolan däremot inte skyldig att betala tillbaka mellanskillnaden till kommunerna.

Utbetalning av den eventuella mellanskillnaden skall ske senast två månader efter det att kommunens årsredovisning för aktuellt år lämnats över till kommunfullmäktige. Enligt 8 kap. 19 § kommunallagen (1991:900) skall årsredovisningen lämnas över till fullmäktige senast den 1 juni året efter det år som redovisningen avser. Reglering av bidragen kommer således att för varje bidragsår äga rum vid två tillfällen.

I femte stycket, som motsvarar det tidigare fjärde stycket, har vissa tillägg gjorts med hänsyn till det nya fjärde stycket och till nya 7 §.

7 §

Fristående skolor, som har rätt till bidrag enligt 6 §, får för de elever som bidragen avser endast ta ut elevavgifter som är skäligen med hänsyn till de särskilda kostnader som skolan har, förutsatt att kostnaderna kan anses rimliga för verksamheten.

Om Statens skolverk, vid prövning av en ansökan om godkännande som avses i 2 § första stycket, finner att elevavgifterna vid skolan inte kan anses skäligen, skall verket, om skolan godkänns, förklara att den inte skall ha rätt till bidrag enligt 6 §.

Skolverket skall vidare förklara rätten till fortsatt bidrag förverkad om en skola efter godkännandet tar ut elevavgifter som inte kan anses skäligen. Innan ett sådant beslut fattas skall skolan ges möjlighet att ändra avgiftens storlek.

Beslut om att en skola inte skall få bidrag får upphävas av Skolverket, om elevavgifterna senare bedöms som skäligen.

Paragrafen är ny och reglerar fristående skolors möjligheter att ta ut elevavgifter. Under vilka förutsättningar avgifter får tas ut har närmare motiverats i den allmänna motiveringen under avsnitt 4.

Bestämmelsen gäller enbart de elever som den fristående skolan får bidrag för enligt 6 §. Skolor som får statsbidrag enligt särskilda bestämmelser och skolor som avstått från bidrag enligt 6 § omfattas inte av bestämmelsen. För sådana skolor kan det i andra författningar finnas bestämmelser om elevavgifter.

Enligt andra stycket skall Skolverket i samband med att beslut om godkännande fattas besluta att skolan inte skall ha rätt till offentligt bidrag om den tar ut oskäliga elevavgifter. Detta innebär att huvudmannen för skolan i sin ansökan om godkännande bör ange hur stora elevavgifterna avses bli.

Elevavgifters skälighet ingår i Skolverkets tillsynsansvar och enligt tredje stycket skall skolverket sedan skolan väl är godkänd förklara rätten till bidrag förverkad om skolan tar ut oskäliga elevavgifter. I sådana fall har skolan inte rätt till bidrag från den tidpunkt då beslutet vunnit laga kraft. Innan ett sådant beslut fattas skall skolan ges möjlighet att ändra sin avgiftssättning.

Om en fristående skola som inte har rätt till bidrag efter beslut enligt andra eller tredje stycket därfter tar ut avgifter som inte kan anses oskäliga skall skolan enligt bestämmelsen i fjärde stycket åter ha rätt till bidrag efter beslut av Skolverket. Bidrag utgår från den tidpunkt då Skolverkets beslut om att upphäva det tidigare beslutet vunnit laga kraft.

Skolverkets beslut enligt andra-fjärde styckena får enligt 17 § överklagas hos kammarrätten.

8 §

Regeringen får i fråga om viss utbildning förklara en fristående skola berättigad till sådant bidrag som avses i andra stycket, om utbildningen ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som gymnasieskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot gymnasieskolans allmänna mål. Härvid skall särskilt beaktas de krav som anges i 1 kap. 2 § andra och tredje styckena. Förklaring skall dock inte lämnas i fråga om utbildning som skulle innebära påtagliga negativa följder för gymnasieskolan inom det offentliga skolväsendet i regionen.

Om en sådan förklaring som avses i första stycket lämnats, skall elevernas hemkommuner lämna bidrag till skolan. Kommunens skyldighet gäller endast utbildning för sådana elever som hemkommunen var skyldig att erbjuda gymnasieutbildning vid den tidpunkt då utbildningen började.

Om den fristående skolan inte kommer överens om annat med elevernas hemkommuner skall dessa erlægga det belopp som regeringen eller den myndighet som regeringen bestämt har föreskrivit.

Bestämmelserna i denna paragraf är nya.

I första stycket anges de krav som ställs på en utbildning vid en fristående skola för att skolan skall förklaras berättigad till bidrag. Det är regeringen som beslutar om skolan skall förklaras berättigad till bidrag. Kraven på utbildningarna har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 5.3.

I andra stycket anges till en början att elevernas hemkommuner är skyldiga att lämna bidrag till den fristående skolan om regeringen med stöd av första stycket har förklarat skolan berättigad till bidrag. Givetvis omfattar skyldigheten endast den utbildning vid den fristående skolan som förklaringen avser. Vidare anges vilka elever kommunerna är skyldiga att ge bidrag för. Kommunerna är endast skyldiga att betala för de elever som är hemmahörande i kommunen och endast för de elever som börjar utbildningen efter det att de har fullgjort sin skolplikt och fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år. Om en elev flyttar under tiden han går i en fristående skola är det naturligtvis den nya hemkommunen som blir skyldig att betala bidrag till skolan eftersom den kommunen skulle ha varit skyldig att betala bidrag för eleven om eleven bott där när utbildningen började. Kommunerna är skyldiga att betala för eleverna så länge att de kan fullgöra sin utbildning.

I tredje stycket slås det fast att i första hand skall parterna komma överens om vilket belopp elevens hemkommun skall betala. Om de inte kan komma överens skall hemkommunen betala ett belopp som är fastställt av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämt. Hur stort detta belopp kan tänkas bli har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 5.3.

9 §

Om kommunen och skolan inte har kommit överens om annat skall bidraget enligt 8 § beräknas för ett bidragsår i sänder. Varje bidragsår börjar den 1 juli. Tilldelningen grundas på antalet elever på den bidragsberättigade utbildningen den 15 september under bidragsåret. Bidraget skall utbetalas med en tolfedel varje månad. Utbetalningarna i juli-september avpassas efter ett beräknat antal elever och reglering görs vid utbetalning i oktober. För en skola som är nystartad, får bidrag, som avser tiden juli-september månad, betalas ut samlat i september.

Om en elev slutar efter den 15 september bidragsåret är hemkommunen inte skyldig att tilldela skolan bidrag för längre tid än till och med kalendermånaden efter den då eleven slutade.

För att en skola skall ha rätt till bidrag gäller dock att skolan har ansökt om att bli förklarad som bidragsberättigad senast den 1 augusti året innan. Ansökan skall lämnas in till länsstyrelsen i det län där skolan är belägen.

Bestämmelserna i denna paragraf är nya.

I första stycket anges till att börja med att kommunen och skolan i första hand skall komma överens om hur utbetalningen av bidraget

skall ske. Om de inte kan komma överens skall utbetalningen ske på det sätt som framgår av bestämmelsen. Bestämmelsen överensstämmer med hur utbetalningen skall ske till en fristående grundskola. Hemkommunen skall naturligtvis inte betala till den fristående skolan om eleven avbrutit studierna. Detta kommer till uttryck i andra stycket.

I tredje stycket finns föreskrifter om när ansökan om att bli förklarad som bidragsberättigad skall ha kommit in. Detta har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 5.3.

10 §

Skolor som har rätt till bidrag enligt 8 § får för de elever som bidragen avser endast ta ut elevavgifter som är skäligen med hänsyn till de särskilda kostnader som skolan har, förutsatt att kostnaderna kan anses rimliga för verksamheten.

Om en skola tar ut elevavgifter för utbildningar som berättigar till bidrag enligt 8 § och avgifterna inte kan anses skäligen, skall förklaringen om rätt till bidrag återkallas. Innan ett sådant beslut fattas skall skolan ges möjlighet att ändra avgiftens storlek.

Bestämmelserna i denna paragraf är nya.

En fristående skola som får bidrag får endast ta ut skäligen elevavgifter. Vad som kan anses vara skäligen elevavgifter är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Detta har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 5.3.

I andra stycket regleras det fallet att skolan tar ut oskäligen elevavgifter. Om skolan tar ut oskäligen avgifter från de elever som skolan får bidrag för av elevernas hemkommuner skall förklaringen om att skolan är berättigad till bidrag återkallas. Inget hindrar att förklaringen återkallas mitt under ett läsår. Om skolan sänker elevavgiften kan den efter ansökan på nytt bli bidragsberättigad.

11 §

Fristående skolor som avses i 1 och 5 §§ skall i fråga om sin utbildning för skolpliktiga elever stå under tillsyn av Statens skolverk. Skolorna är skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering av skolväsendet som genomförs av Statens skolverk.

Denna paragraf motsvarar med viss ändring tidigare 5 §.

Ändringen innebär att andra stycket om att kommunen har den omedelbara tillsynen över utbildningen i de fristående skolor som avses i paragrafen upphävs. Varje elevs hemkommun har fortfarande dock kvar sina uppgifter enligt 3 kap. 13 § att se till att de barn som är skolpliktiga fullgör sin skolplikt. Den kommun där skolan är belägen har även vissa tillsynsuppgifter över verksamhet som bedrivs inom kommunen. Tillsynen över utbildningen handhas enbart av Skolverket.

Om en fristående skola som avses i 1 och 5 §§ inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälps efter påpekande för huvudmannen, skall godkännandet återkallas. Detsamma gäller om en fristående skola trots påpekande inte iakttar sin skyldighet enligt 11 § att delta i uppföljning och utvärdering.

Återkallande beslutas av den myndighet som beslutar om godkännande.

Denna paragraf motsvarar i huvudsak bestämmelsen som tidigare fanns i 6 §.

13 §

Fristående skolor som får bidrag för viss utbildning enligt 8 § skall, i fråga om den utbildningen, stå under tillsyn av Statens skolverk. Skolorna är, i fråga om dessa utbildningar, skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering av skolväsendet som genomförs av Statens skolverk.

Bestämmelserna i denna paragraf är nya. Här stadgas att de utbildningar vid fristående skolor som berättigar till bidrag från kommunerna skall vara ställda under statlig tillsyn. Skolorna är vidare, när det gäller de utbildningar för vilka bidrag skall utgå, skyldiga att delta i Skolverkets uppföljning och utvärdering.

14 §

Om en fristående skola som har rätt till bidrag enligt 8 § inte längre uppfyller kraven för att få bidrag och bristerna inte avhjälps efter påpekande för huvudmannen, skall förklaringen om rätt till bidrag återkallas. Detsamma gäller om en fristående skola trots påpekande inte iakttar sin skyldighet enligt 13 § att delta i uppföljning och utvärdering.

Bestämmelsen innebär att regeringen kan återkalla det beslut som den fattat om att skolan är bidragsberättigad om utbildningarna inte längre fyller kraven för rätt till bidrag. Beslutet om rätt till bidrag kan också återkallas om skolan inte deltar i den uppföljning och utvärdering som den enligt 13 § skall delta i. Motsvarande bestämmelser finns för fristående grundskolor som är godkända. Återkallandet måste dock föregås av ett påpekande vilket innebär att skolan får en viss frist att rätta till bristerna. Fristen får inte vara så kort att skolan inte har en rimlig chans att rätta sig.

När en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en fristående skola, skall huvudmannen för skolan snarast lämna uppgift om detta till styrelsen för utbildningen i elevens hemkommun.

I 3 kap. 14 § finns föreskrifter om uppgiftsskyldighet vid vissa fall av frånvaro.

16 §

Ungdomar kan tas emot i en fristående skola som motsvarar den frivilliga särskolan, om styrelsen för särskolan i hemkommunen har bedömt att de är utvecklingsstörda.

Bestämmelserna i 15 och 16 §§ motsvarar de bestämmelser som tidigare fanns i 8 och 8 a §§.

17 §

Beslut av Statens skolverk i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande för en fristående skolan enligt 1, 5 eller 12 § samt beslut i ärenden om elevavgifter enligt 7 § får överklagas hos kammarrätten.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande för en fristående skola för särskild skolplikt enligt 1 § tredje stycket 2 eller 12 § får överklagas hos kammarrätten.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden som avses i 3, 4 och 16 §§ får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd. Beslut som avses i 3 § får överklagas endast av barnets vårdnadshavare. Beslut som avses i 16 § får överklagas endast av eleven eller företrädare för denne.

Paragrafen motsvarar i huvudsak den tidigare 9 §.

I första stycket har gjorts ett tillägg som innebär att Skolverkets beslut i ärenden om elevavgifter enligt 7 § får överklagas hos kammarrätten. I övrigt har i paragrafen gjorts ändringar som föranleds av den ändrade paragrafindelningen i kapitlet.

10 kap. Särskilda utbildningsformer

1 §

En internatskola kan på framställning från huvudmannen ges ställning av riksinternatskola genom beslut av regeringen. Kommuner och enskilda kan vara huvudmän för riksinternatskolor.

En riksinternatskola skall ha till uppgift att anordna utbildning, som motsvarar grundskolan och gymnasieskolan eller endera av dessa skolformer, för i första hand barn och ungdomar som har utlandssvenska

föräldrar eller har behov av miljöombyte eller som är från glesbygd och inte kan beredas tillfredsställande inackordering.

Prop. 1992/93:230

I den del en riksinternatskola motsvarar grundskolan skall den i fråga om rätten att fullgöra skolplikt där anses vara en enligt 9 kap. 1 § första och andra styckena godkänd fristående skola. I fråga om riksinternatsskolornas organisation och tillsynen över dem meddelas föreskrifter av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

För fristående skolor som har getts ställning av riksinternatskola gäller inte bestämmelserna i 9 kap.

I första stycket har den ändringen gjorts att det numera är regeringen som skall besluta om en internatskola skall ges ställning som riksinternat.

I ett nytt fjärde stycke har i förtydligande syfte tagits in en föreskrift som innebär att bestämmelserna i 9 kap. om fristående skolor inte gäller en fristående skola som fått ställning av riksinternatskola. I stället gäller de föreskrifter som regeringen meddelar med stöd av tredje stycket.

6 §

Beslut i ärenden enligt 4 § om att fullgöra skolplikten på annat sätt än som anges i denna lag får överklagas hos kammarrätten.

Ändringen i denna paragraf är en följdändring till att 1 § har ändrats på så sätt att det är regeringen som skall besluta om en skola skall förklaras som riksinternatskola.

11.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1110) om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor

2 § För en elev som har rätt till studiehjälp enligt studiestödslagen (1973:349), skall den kommun som enligt 1 kap. 15 § skollagen (1985:1100) är elevens hemkommun, ansvara för elevens kostnader för dagliga resor mellan bostaden och skolan. Ansvaret gäller för sådana resor där färdvägen är minst sex kilometer. Stödet skall ges kontant eller på annat lämpligt sätt enligt kommunens bestämmande. Om stödet ges kontant är kommunen inte skyldig att utge högre ersättning än vad som motsvarar 1/30 av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för varje hel kalendermånad som eleven har kostnader för resor mellan bostaden och skolan.

Ändringen av denna paragraf innebär till en början att det uttryckligen anges att kommunen får bestämma om stödet skall ges kontant eller på annat lämpligt sätt, t.ex. genom tillhandahållande av busskort eller dylikt. För det fall stödet ges kontant begränsas kommunens betalnings-

skyldighet till högst 1/30 av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring för varje kalendermånad som eleven har kostnader för dagliga resor.

Motsvarande ändring har gjorts i 5 kap. 33 § skollagen avseende kommunernas skyldighet att lämna stöd till inackordering.

Prop. 1992/93:230

11.3 Förslaget till lag om entreprenadförhållanden inom skolan

1 § Kommuner och landsting får sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att denne skall bedriva viss undervisning inom gymnasieskolan. Avtalet får endast avse undervisning i sådana ämnen som ingår i de ämnesblock som i bilaga 2 till skollagen (1985:1100) betecknas som estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnena.

I paragrafen anges att kommuner och landsting får sluta avtal med enskilda om att bedriva undervisning inom gymnasieskolan. Avtalet får endast avse de ämnen som ingår i de ämnesblock som i bilaga 2 till skollagen (1985:1100) är betecknade som estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnena. Om något av dessa ämnen ingår i tid för individuellt val, lokalt tillägg/ämnesanknuten praktik eller specialarbete får avtalet även avse sådan verksamhet. Avtal med stöd av denna paragraf får endast slutas med enskilda fysiska och juridiska personer. Härigenom utesluts offentligrättsliga personer, exempelvis statliga myndigheter, andra kommuner och landsting. I 2 § öppnas dock en möjlighet för regeringen att medge entreprenadavtal med annat än enskilt subjekt.

Avtalet får avse bedrivandet av undervisning. Härmed avses förutom själva undervisningen också sådan verksamhet som direkt hör ihop med undervisningen och som normalt utförs av lärare inom det offentliga skolväsendet. Däremot får inte rektors uppgifter enligt skollagen läggas ut på entreprenad. Det skall således för all utbildning alltid finnas en rektor som är anställd hos kommunen eller landstinget. Entreprenaden behöver inte avse ett helt ämne utan kan avse delar av ett ämne.

Kommunen eller landstinget är alltså huvudman för utbildningen. Undervisningen bedrivs inom huvudmannens gymnasieskola och ingår i det offentliga skolväsendet. Skollagens bestämmelser om utbildning som anordnas inom det offentliga skolväsendet gäller för undervisningen. Dock anges i 4 § vissa undantag från skollagens bestämmelser. Vidare gäller de bestämmelser som enligt andra författningar är tillämpliga på undervisning inom det offentliga skolväsendet, exempelvis gymnasieförordningen (1992:394), gymnasieskolans läroplan och kursplaner.

2 § Om det finns särskilda skäl får regeringen på ansökan av en kommun eller ett landsting i andra fall än som anges i 1 § medge att kommu-

nen eller landstinget får sluta avtal med någon annan om att bedriva undervisning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Prop. 1992/93:230

I denna paragraf ges regeringen bemyndigande att efter särskild prövning medge att undervisning läggs ut på entreprenad i vidare mån än som tillåts i 1 §. Bemyndigandet har två sidor. Dispensen kan sålunda avse vilken undervisning som får läggas ut, men den kan också avse att annan än enskild fysisk eller juridisk person får anlitas som entreprenör. I fråga om undervisningen kan regeringen sålunda medge att entreprenad får provas även inom annan skolform än gymnasieskolan. Vidare kan inom gymnasieskolan medges entreprenader som omfattar mer än de ämnen som anges i 1 §.

Liksom i 1 § är möjligheten till entreprenad begränsad till undervisningen (jfr. kommentaren till 1 §).

En förutsättning för att regeringen skall lämna tillstånd till entreprenaden är att det finns särskilda skäl. Vad som kan utgöra särskilda skäl får bedömas från fall till fall.

3 § Om en kommun eller ett landsting med stöd av denna lag överlämnar uppgiften att bedriva undervisning till en enskild fysisk eller juridisk person, får kommunen eller landstinget till denne överlämna också den myndighetsutövning som hör till uppgiften.

I paragrafen anges att uppgifter som hör till undervisningen och som innefattar myndighetsutövning får överlåtas till entreprenören. Vad som kan utgöra myndighetsutövning i skolverksamheten har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2). De uppgifter som kan komma att överlämnas är sådana som utförs av lärare.

4 § För undervisning som bedrivs med stöd av 1 eller 2 § gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 3 § skollagen (1985:1100). I stället gäller att för undervisningen skall användas lärare som har kompetens för den undervisning de skall bedriva.

I kommentaren till 1 § har angetts att undervisning som läggs ut på entreprenad ingår i det offentliga skolväsendet. I denna paragraf görs undantag från skollagens krav på att lärare inom det offentliga skolväsendet skall ha utbildning för den undervisning som de i huvudsak skall bedriva. För undervisning som läggs ut på entreprenad gäller i stället att lärare skall ha kompetens för den undervisning de skall bedriva. Detta innebär att lärare som är verksamma hos en entreprenör inte behöver ha en fullständig formell lärarutbildning. Läraren skall dock ha en adekvat utbildning för den undervisning som han skall bedriva och pedagogisk insikt. Lärarens kompetens skall vara sådan att undervisningen håller samma kvalitet som annars krävs inom det offentliga skolväsendet.

Det förhållandet att kompetenskravet på lärare hos entreprenören reglerats på ett annat sätt än som annars gäller enligt 2 kap. 3 § skollagen för det offentliga skolväsendet medför att bestämmelserna i 2 kap. 4 och 5 §§ skollagen inte kan bli aktuella hos entreprenören. Dessa bestämmelser anknyter sålunda till det grundläggande kravet på lärarutbildning i 2 kap. 3 §. På denna punkt skiljer sig alltså regleringen av lärarnas kompetens mellan entreprenadfallet och fallet då vuxenutbildning läggs på annan anordnare. I det senare fallet är grundkravet i 2 kap. 3 § gällande.

5 § Den som är eller har varit verksam inom enskild verksamhet som bedrivs med stöd av 1 eller 2 § får inte obehörigen röja vad han i den elevvårdande verksamheten har fått veta om någons personliga förhållanden. Han får inte heller obehörigen röja uppgift i ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier.

I bestämmelsen anges att den som är eller har varit verksam inom enskild verksamhet som bedrivits med stöd av 1 eller 2 § har tystnadsplikt. Föremålet för tystnadsplikten är framför allt uppgifter om eleverna som hänför sig till skolans elevvårdande verksamhet och i ärenden om disciplinära åtgärder mot en elev. Också uppgifter av personlig natur som rör andra personer kan omfattas av tystnadsplikten, exempelvis uppgifter om en elevs föräldrar och syskon.

I begreppet elevvårdande verksamhet ryms en verksamhet av betydande omfattning. Dit räknas bl.a. lärarnas inhämtande av uppgifter om elevernas personliga förhållanden i syfte att förebygga eller avhjälpa skolsvårigheter. Det kan gälla uppgifter om elevers fysiska eller psykiska förutsättningar, deras beteende och prestationer i skolan, hemmet eller fritidsmiljön. Dit hör också de mera aktiva rådgivnings- och stödåtgärder som kan förekomma.

Obehörigt röjande föreligger inte om någon fullgör sin uppgiftsskyldighet enligt lag eller förordning. En sådan bestämmelse finns i 71 § socialtjänstlagen (1980:620).

6 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om undervisning som bedrivs enligt 1 och 2 §§.

Bestämmelsen innehåller bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela de ytterligare föreskrifter som kan behövas om undervisning som läggs ut på entreprenad med stöd av lagen.

12 Hemställen

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

dels anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen om ändring i skollagen (1985:1100),
2. lag om ändring i lagen (1991:1110) om kommunernas skyldighet att svara för vissa elevresor,
3. lag om entreprenadförhållanden inom skolan,

dels godkänna vad jag anfört om

4. statligt stöd till kompletterande skolor (avsnitt 5.4.2),
 5. internationella skolor över grundskolenivå (avsnitt 5.6).
- Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om
6. internationella skolor på grundskolenivå (avsnitt 4.4),
 7. indelning av fristående skolor över grundskolenivå (avsnitt 5.2),
 8. resurstilldelning till fristående särskolor (avsnitt 6.2),
 9. gymnasieskolan (avsnitt 7.3),
 10. begreppet skola (avsnitt 8.1).

13 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder och de ändamål som föredraganden har hemställt om.

Sammanfattning av och remissyttranden över Utbildningsdepartementets promemoria ”Valfrihet i skolan” (Ds 1992:115)

Prop. 1992/93:230
Bilaga 1

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Statens skolverk, Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), Statskontoret, Riksrevisionsverket (RRV), Centrala studiestödsnämnden (CSN), länsstyrelserna i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Västerbottens län, kommunerna i Lidingö, Norrtälje, Sigtuna, Sollentuna, Stockholm, Södertälje, Uppsala, Katrineholm, Norrköping, Jönköping, Gotland, Lund, Malmö, Falkenberg, Göteborg, Skara, Örebro, Leksand, Östersund, Umeå och Kiruna, landstingen i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Kronobergs län, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Riksförbundet Hem och Skola (RHS), Grännaskolan, Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket, Riksföreningen för Waldorfpedagogik samt Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB).

Dessutom har yttranden inkommit från Barnmiljörådet, kommunerna i Haninge, Järfälla, Linköping, Tingsryd, Mönsterås, Strömstad, Filipstad, Hällefors, Karlskoga, Sundsvall, Timrå, Ånge, Piteå, landstingen i Östergötlands, Hallands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län, Handikappförbundens Centralkommitté (HCK), Intagningsnämnden för Rikszinternatskolorna, Kooperativa institutet, Stiftelsen Lundsbergs skola, Riksföreningen Autism, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar, Lärarnas Riksförbund (LR), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO), Synskadades Riksförbund (SRF), Sveriges Skolledarförbund, Sveriges Verkstadsindustrier, De Enskilda Läroverkens Förbund, Ekebyholmsskolan Rimbo, Gerlesborgsskolan Stockholm, Stiftelsen Skara Skolscen, Stenebyskolan i Dals-Långed samt Stiftelsen för Nyckelviksskolan i Lidingö.

1 Allmänt

En arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet har haft till uppgift att lämna förslag i syfte att öka valfriheten inom skolväsendet. Arbetsgruppens förslag redovisas i promemorian ”Valfrihet i skolan” (Ds 1992:115). Promemorian behandlar bl.a. elevernas möjlighet att välja grundskola och gymnasieskola, de ekonomiska villkoren för fristående gymnasieskolor och kommunernas möjligheter att lägga ut hela eller delar av en utbildning på fristående huvudmän.

De flesta remissinstanserna är i huvudsak positiva till promemorians förslag. I flera av frågorna har dock remissopinionen varit splittrad. Detta gäller främst frågorna om möjligheten att lägga ut skolor på entreprenad, val av gymnasieskola utanför hemkommunen samt i viss mån

2 Valfrihet inom grundskolan

2.1 Val av grundskola inom kommun

Arbetsgruppen föreslår att valet av skola bör få ökat genomslag när eleverna bereds plats på olika skolor. Eleverna skall beredas plats i huvudsak enligt deras val av skola. Om inget aktivt val görs skall närhetsprincipen gälla.

Nästan alla har tillstyrkt förslaget. Flera kommuner påpekar att dessa regler redan har införts i kommunerna.

Stockholms kommun som redan har uppfyllt de krav som föreslås i promemorian har inget att erinra mot att dessa krav lagfästs. *Göteborgs kommun* menar att förslagen i sak inte skiljer sig från gällande skollag, men att en markering av valet av skola är viktig i lagtexten under förutsättning att närhetsprincipen gäller. *RHS* ställer sig positiva till förslaget om att elever och föräldrar uppmanas att göra ett aktivt val. *Östersunds kommun* skriver i sitt yttrande att rätten till val inom kommunen inte får inkräkta på kommunens möjligheter till strategisk och ekonomisk skolplanering. Flera handikapporganisationer påpekar att valfriheten måste gälla alla, även de med handikapp, och att fristående skolor inte skall kunna vägra ta emot handikappade elever.

2.2 Val av grundskola i annan kommun

För kommunerna bibehålls en skyldighet att i sin grundskola, utöver elever från den egna kommunen, ta emot dem som har starka personliga skäl att få gå i en annan kommuns grundskola. Arbetsgruppen föreslår i promemorian att en bestämmelse införs som innebär att övriga intresserade får tas in i mån av plats. För dessa elever skall hemkommunen, om kommunerna inte kommer överens om ersättningen, vara skyldig att betala samma belopp som utgår för elever i fristående skolor. Beslut om intagning av andrahandselever skall inte kunna överklagas. För att markera skillnaden i tyngd mellan rätten att bli mottagen i första hand och möjligheten att bli mottagen i andra hand bör man i det förra fallet tala om synnerliga skäl i stället för särskilda skäl.

Även om majoriteten tillstyrker förslaget om intagning av elever i andra hand anser många kommuner att den föreslagna ersättningsnivån är för hög. Flera remissinstanser menar också att de regler som i dag finns om särskilda skäl är tillräckliga. Flera remissinstanser är också rädda för att framför allt glesbygdskommuner skall få svårt att planera sin skolverksamhet om många elever väljer att gå i en annan kommun.

Skolverket anser i sitt yttrande att principen om att kommunen tar emot en elev i andra hand kan innebära ökat tryck på överklagandenämden. De anser också att man inte skall ha olika ersättningsnivåer

för intagning i första hand resp. andra hand eftersom en kommun kommer att ange att särskilda skäl föreligger för att få det högre bidraget. Skolverket m.fl. finner ej den föreslagna ändringen av benämningen "särskilda skäl" till "synnerliga skäl" motiverad och föreslår att benämningen även i fortsättningen skall vara "särskilda skäl". *Länstytelsen i Västerbottens län* välkomnar tydligare regler för interkommunala ersättningar i dessa fall. De menar att det tvingande obligatoriet som grundskolan utgör bör kopplas till ökad frihet att välja skola. *Kommunförbundet* avvisar "den reglering av sökandekategorier ... som föreslås". Förbundet menar att kommunerna själva bör få komma överens i dessa frågor. *Kommunförbundet* m.fl. avstyrker uppdelningen i sökandekategorier. *Göteborgs kommun* menar att det är viktigt att det i lagtexten framgår att den interkommunala ersättningen gäller såvida inte kommunerna kommit överens om ett annat belopp. *Sundsvalls kommun* anser att man gynnar de större kommunerna på de små kommunernas bekostnad. *Sveriges Skolledarförbund* menar att det inför ett beslut om antagande av elev i annan kommun bör ske ett samråd mellan mottagande kommun och hemkommun för att fastställa om det föreligger synnerliga skäl. *Skolledarförbundet* m.fl. menar också att ersättningen till den mottagande kommunen är för hög. *Kommunförbundet* och *LO* anser att promemorians förslag innebär ett ingrepp i kommunernas beslutsfattande.

2.3 Informationsskyldighet lagfästes

I promemorian föreslås att kommunens skyldighet att informera om valmöjligheterna inom kommunens grundskola bör lagfästas.

Den stora majoriteten är för en lagstiftning i denna fråga. Några kommuner skriver att de redan inom kommunen informerar berörda om de valmöjligheter som finns. *LR* m.fl. anser det nödvändigt att kommuners skyldighet att informera om valmöjligheter inom kommunen lagfästs. Bl.a. *Kommunförbundet* menar dock att informationsskyldigheten inte bör lagfästas eftersom det ligger i kommunens intresse att lämna fullödig information.

3 Valfrihet inom gymnasieskolan

3.1 Val av gymnasieskola i annan kommun

Rätten att bli behandlad som jämställd med sökande från den kommun som erbjuder utbildningen bibehålls för den som saknar studievägen i hemkommunen och för dem som har starka personliga skäl att få gå i gymnasieskolan i den kommun dit de sökt. Arbetsgruppen föreslår att en elev därutöver skall kunna välja att gå i en annan kommuns gymnasieskola även om studievägen erbjuds av hemkommunen. Eleven skall då få tas emot i mån av plats i den andra kommunen. Denna elev tas emot i andra hand. Den mottagande kommunen skall ha rätt till ersättning från

elevens hemkommun. Ersättningen skall, om kommunerna inte kommer överens om annat, utgå med samma belopp som skulle utgått om eleven gått motsvarande utbildning i en fristående skola.

Motsvarande skall gälla för utbildningar som anordnas av ett landsting. Eleven skall inte kunna överklaga den mottagande kommunens beslut att inte ta emot honom.

Remissbilden är splittrad. Majoriteten av de kommuner som har svarat har avstyrkt. Många kommuner anser att nivån på ersättningen är för hög. Flera remissinstanser menar också att de regler som i dag finns om särskilda skäl är tillräckliga. Flera remissinstanser är också rädda för att framför allt glesbygdskommunernas gymnasieskolor utarmas om många elever väljer att gå i en annan kommun.

Skolverket avstyrker ändringen av särskilda skäl till synnerliga skäl. Verket menar vidare att man inte bör ha olika ersättningsnivåer för elever med särskilda skäl resp. elever utan särskilda skäl. *Skolverket* tycker dock att förslagen på gymnasieskolans område i allmänhet är positiva för elever och kommuner. CSN anser att förslaget om ändring av särskilda skäl till synnerliga skäl kan innebära en risk för att tillämpningen av bestämmelsen blir snävare. *Kommunförbundet* har avstyrkt förslaget. Förbundet menar att förslaget kan få mer långtgående konsekvenser i gymnasieskolan än i grundskolan, vad gäller kostnadsökningar för förortskommuner. Dessutom är promemorians förslag om reglering av de interkommunala ersättningarna anmärkningsvärd, menar förbundet. Förslaget är ett allvarligt hot mot de samverkansformer som utvecklas i kommunerna, förutom att det strider mot principen om kommunalt självbestämmande. *Landstingsförbundet* varnar för att den ökade valfriheten kan inkräkta på kommunernas/landstingens möjligheter att styra sina utbildningskostnader. *RHS* tycker att elevens val av studieväg så långt som möjligt måste tillgodoses och att de begränsningar som finns elimineras. *Göteborgs kommun* menar att förslaget om att andrahandssökande kan tas in i annan kommun är en fördel både för eleverna och för Göteborg. Kommunen anser dock att den mottagande kommunen skall ha full ersättning för de elever som tas in i andra hand. *Skolledarförbundet* menar att den utökade rätten att välja skola kan medföra planeringssvårigheter för kommunerna. Förbundet tycker också att ersättningen i dagsläget synes för hög. *Umeå kommun* m.fl. avstyrker förslaget utifrån regionalpolitiska överväganden. Man menar att en ökad frihet att välja gymnasieskola i annan kommun bl.a. kan drabba de mindre kommunerna i Norrlands inland som i dag har ett litet elevunderlag. *LO* tycker att eleverna redan i dag i den offentliga skolan kan välja profilskolor samt fördjupa sig i ett ämne de är intresserade av. *Uppsala kommun* m.fl. anser att de regler som i dag finns om särskilda skäl räcker och att ytterligare reglering inte behövs.

Arbetsgruppen föreslår i promemorian att hemkommunens skyldighet att betala ersättning för elevernas dagliga resor mellan bostaden och skolan begränsas. Skyldigheten skall inte gälla för de elever som har tagits emot i andra hand i en kommunal gymnasieskola och inte heller för de elever som valt att gå i en fristående skola med motsvarande utbildning. Ersättningen skall begränsas och skall utgå med högst 1/30 av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för varje hel kalendermånad som eleven har behov av resor. Hemkommunens skyldighet att lämna ekonomiskt stöd för elever som behöver inackordering föreslås begränsas och avser endast de elever som tas emot i första hand. Något statligt inackorderingstillägg till elever som valt att inte gå i den kommunala gymnasieskolan utan i en fristående skola med motsvarande utbildning skall inte heller utgå.

De flesta av remissinstanserna tillstyrker, främst kommuner. En del remissinstanser hävdar att förslaget minskar valfriheten för eleverna och avstyrker därför.

CSN och de flesta *kommuner* tillstyrker förslaget om begränsning av elevers hemresor och inackordering. CSN menar att om kommuner blir tvungna att ersätta elevers resor och inackordering som valt att gå i en annan skola än den kommunen anvisat kan det leda till försämringar i utbildningsutbudet för mindre kommuner. CSN tillstyrker också förslaget om en begränsning av kommunernas skyldighet att ersätta elevernas hemresor till 1/30 av basbeloppet för varje kalendermånad, men understryker att ersättningen i många fall bör vara högre. *Länsstyrelsen i Västerbotten* anser att förslaget är en skälig och logisk koppling mellan en begränsning av kommunernas ersättningsskyldigheter och elevernas ökade valmöjligheter. *Landstinget i Kronobergs län* avstyrker en begränsning. Landstinget menar att elever som valt en annan skola än den kommunen anvisat bör få ersättning för hemresor alternativt inackorderingstillägg om de hade varit berättigade till stödet om de hade valt den skola hemkommunen anvisat. *Göteborgs kommun* och *Sveriges Verkstadsindustrier* menar att förslaget minskar valmöjligheterna.

4 Valfrihet inom särskolan

Arbetsgruppen föreslår i promemorian att elever skall beredas plats på olika särskolor inom hemkommunen, alternativt samverkanskommunen, i huvudsak enligt deras val av skola. En kommun bör dock inte vara skyldig att tillgodose elevens och vårdnadshavarens önskemål, om dessa är förenade med betydande ekonomiska och organisatoriska svårigheter. Kommunens skyldighet att sörja för kostnadsfri skolskjuts skall inte omfatta sådana elever som väljer att gå i en annan kommunal särskola än den som kommunen/samverkanskommunen skulle ha erbjudit. Hemkom-

munens skyldighet att informera om valmöjligheterna inom särskolan skall lagfästas.

Remissopinionen är splittrad. De flesta kommuner har tillstyrkt förslaget medan organisationer som företräder föräldra-, elev- och handikappintressen har avstyrkt.

Kommunförbundet anser att valfriheten inom skolan i princip måste gälla alla, även elever i särskolan. Det är dock viktigt, enligt Kommunförbundet, att kommunerna kompenseras för kostnadsökningar i samband med ökad valfrihet på detta område. *SRF* m.fl. anser att samma valfrihet måste gälla elever i särskolan som i grundskolan. *SRF* ser ingen anledning till att kommunerna skall kunna hänvisa till organisatoriska och ekonomiska svårigheter vid placering av elev i särskola. *RHS* menar att föräldrarnas val skall vara det avgörande och inte personalens bedömning om vilken skolform som lämpar sig bäst för den enskilde eleven. *TCO* menar att det finns en risk för att särskolans elever kan komma att missgynnas i en decentraliserad skola. *TCO* föreslår vidare att Skolverket ges i uppdrag att särskilt följa utvecklingen och utvärdera verksamheten utifrån dessa barns behov.

5 Entreprenad

Arbetsgruppen föreslår i promemorian att kommuner och landsting får sluta avtal med ett aktiebolag, ett handelsbolag, en ekonomisk förening, en ideell förening eller en stiftelse om att utföra vissa av de uppgifter som kommunerna och landstingen ansvarar för enligt skollagen i fråga om anordnandet av grundskola, gymnasieskola, särskola, komvux, sär-vux, sfi samt skolhälsovård. Dock får inte uppgifter som ankommer på styrelsen för utbildningen överlämnas till annan. I promemorian föreslås också att det för att tillförsäkra kommunen insyn i skolan samt för att utföra vissa av rektors uppgifter som innebär myndighetsutövning, t.ex. utfärdande av betyg, skall finnas en kommunanställd tjänsteman som har till uppgift att utöva den direkta tillsynen över utbildningen. Utbildning som lagts ut på entreprenad skall ingå i det offentliga skolväsendet. De bestämmelser som enligt skollagen och andra författningar gäller för det offentliga skolväsendet skall i princip gälla för utbildningar som läggs ut på entreprenad. Arbetsgruppen föreslår också att de regler som i dag gäller angående handlingsoffentlighet och sekretess på skolområdet också skall gälla de utbildningar som läggs ut på entreprenad.

Av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan har den övervägande delen i princip tillstyrkt förslaget. Ungefär en tredjedel av de som tillstyrkt motsätter sig vissa delar eller har förslag till ändringar i ursprungsförslaget.

Skolverket betonar att den nationella uppföljningen och utvärderingen inte får försvåras av förslagen om entreprenad. Verket menar också att avtalen med entreprenören måste vara så utformade att huvudmannen (kommunen) kan genomföra sin egen uppföljning, utvärdering och tillsyn. *RRV* anser att frågan om entreprenad inom skolområdet skall

utredas ytterligare eftersom konsekvenserna inte är belysta i promemorian: "I promemorian finns ingen diskussion av i vilken utsträckning det finns behov av entreprenadlösningar. – Enligt förslaget skall kommunen alltjämt vara ansvarig huvudman i skollagens mening. Promemorian berör inte hur kommunen skall kunna leva upp till detta ansvar om en entreprenör, som tagit över driften av en eller flera skolor, går i konkurs". *RHS* avstyrker förslaget eftersom ansvarsfrågan, enligt förbundet, är oklar. *Kommunförbundet* anser att det är viktigt att genom regelverket öppna möjligheter till mellanformer mellan skola i förvaltningsform och fristående skolor. Förbundet menar vidare att en förutsättning för konkurrens är att olika intressenter har likvärdiga förutsättningar. *Kommunförbundet* anser att detta inte föreligger. *LR* avstyrker förslaget om entreprenad eftersom man anser att villkoren för lärarpersonalen är otillfredställande när det gäller anställning tills vidare eller för begränsad tid. *TCO* avstyrker också förslaget. *TCO* menar att det inte förts någon debatt om konsekvenser av entreprenadavtal inom skolområdet. *Statskontoret* är positivt till förslaget om entreprenad. *Statskontoret* tar liksom *Skolverket* upp avtalens betydelse och vikten av att de rättsliga relationerna mellan kommunen och entreprenören klart preciseras. Likaså är *SAF* positivt till förslaget om entreprenadavtal. *SAF* menar att entreprenadalternativet på många sätt är intressant för företagen och deras utbildningar. *LO* kan se att det finns motiv för entreprenadavtal i vissa utbildningar, t.ex. musik. Av de kommuner som har behandlat frågan är den övervägande delen positiv till möjligheten att sluta entreprenadavtal på skolområdet. Flera av landstingen menar att det även skall kunna gå att sluta entreprenadavtal inom skolområdet med landsting.

Angående frågan om myndighetsutövning samt handlingsoffentlighet och sekretess anser *Skolverket* att förslaget om inspektör "framstår som komplicerat". Verket anser att det finns starka skäl för att rektorn skall vara anställd av huvudmannen, dvs. kommunen. *Statskontoret* ifrågasätter också förslaget om inspektör. *Statskontoret* menar att kontrollen av betygssättningen ändå kan tillgodoses genom *Skolverkets* uppföljning och utvärdering. Flera av de andra remissinstanserna som yttrat sig i frågan, främst kommuner, avstyrker också förslaget om inspektör. *Sveriges skollärförbund* menar att förslaget om inspektör borde utredas ytterligare framför allt vad gäller befogenheter och ansvar. *Kommunförbundet* anser att entreprenadskolan bör utfärda betygen. *Göteborgs kommun* menar att promemorians förslag angående frågan om myndighetsutövning vid entreprenad är krånglig och otydlig vad gäller ansvaret. Kommunen anser vidare att man inte skall föregripa lokaldemokratiutredningen i frågan om regler för offentlighet och sekretess på skolområdet.

6 Förslag till nytt regelsystem för fristående skolor över grundskolenivå

Prop. 1992/93:230
Bilaga 1

I promemorian föreslås att de fristående skolorna skall delas upp i två kategorier:

1. Skolor vars utbildningar "motsvarar" gymnasieskolans nationella eller specialutformade program.
2. Skolor vars utbildningar "kompletterar" gymnasieskolans utbildningar och som bedöms vara av nationellt intresse.

6.1 Skolor "motsvarande" kommunala gymnasieskolor

Arbetsgruppen föreslår att offentligt stöd via kommunen bör utgå till skolor som erbjuder utbildningar som motsvarar den kommunala gymnasieskolans nationella eller specialutformade program. Stödet bör endast utgå för elever som kommunen är skyldig att erbjuda utbildning enligt 5 kap. 5 § skollagen. Ärenden om offentligt stöd i form av bidrag alternativt statlig tillsyn prövas av regeringen. Ansökan om bidrag av offentliga medel eller enbart om statlig tillsyn skall göras före 1 augusti året innan beslutet avses träda i kraft. Före beslut om bidrag och tillsyn skall yttranden inhämtas från berörda kommuner, länsstyrelse samt Skolverket. Bidrag och tillsyn bör kunna beviljas redan från skolstart. Om en huvudman inte fullgör sina skyldigheter i fråga om skolan, kan regeringen återkalla bidrags/tillsynsbeslutet. På skolan skall ställas vissa kvalitetskrav. Skolan måste också delta i Skolverkets reguljära uppföljning. Skolans elevavgifter bör vara skäliga med hänsyn till kostnader för verksamheten. I promemorian föreslås att regeringen fastställer bidragsnivån för de fristående skolor vars utbildningar motsvarar den kommunala gymnasieskolans och som av regeringen förklarats berättigade till bidrag. Bidragen föreslås bygga på kostnader för de olika studievägarna. Bidraget för varje studieväg föreslås vara medelvärdet av kommunerna i den nedre kostnadskvartilen inom samma kostnadsklass. Skolorna får rätt till medel för verksamheten av elevernas hemkommuner.

De flesta tillstyrker i huvudsak förslaget. De synpunkter som instanserna för fram berör främst konstruktionen av ersättningen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att man kan bidra med bedömningar av konsekvenser ur ett vidare regionalt perspektiv och över flera samhällssektorer, och att Skolverkets undervisningsråd besitter kunskaper om det offentliga skolväsendet. Skolverket menar dock att dess uppgift i frågan om etablering av motsvarandeskolor enbart skall vara att sammanställa de regionala myndigheternas yttranden. Vad gäller bidragskonstruktionen anser Skolverket att förslaget kräver ytterligare utvecklingsarbete vad avser de uppgifter som måste samlas in för att bestämma ersättningsnivån. Kommunförbundet menar att med den lagstadgade resurstilldelning som de fristående skolorna garanteras undanröjs de incitament som är en förutsättning för samhällsekonomisk effektivitet. SAF anser att förslaget innebär möjligheter för företagen och dess branscher att kunna erbjuda elever bra utbildning i företagsskolor eller

branschskolor. *Stockholms kommun* menar att en etableringskontroll av fristående skolor är nödvändig för att förhindra en överetablering av fristående skolor. TCO instämmer i arbetsgruppens förslag om att erbjuda fristående grundskolor och gymnasieskolor likartade förutsättningar. TCO anser dock inte att fristående skolor skall tillåtas att ta ut elevavgifter eftersom avgifter, enligt TCO, har en snedvridande effekt på urvalet av elever. *Uppsala kommun* betonar att det är viktigt att verksamheten i de fristående skolorna verkligen har en varaktighet, så att inte elever ställs utan undervisning om en skola upphör. *De enskilda Läroverkens Förbund* vänder sig kraftigt mot uppdelningen av de fristående skolorna i motsvarandeskolor och kompletterandeskolor. Förbundet menar vidare att det bästa vore att få bidrag direkt från staten, eftersom kommunerna har en ökande motvilja att ge bidrag till de fristående skolorna. *Riksföreningen för Waldorfpedagogik* menar att friheten inte tycks gälla individens val utan i stället kommunernas och länsstyrelsernas godtycke av vad de har råd med. Man förordar vidare en bidragskonstruktion som baseras på de samverkansavtal som kommunerna sluter med varandra. *Göteborgs kommun* m.fl. menar att en schablonisering av bidragen vore olycklig.

Vad gäller tiden när ansökan om etablering av fristående gymnasieskola skall vara inkommen finns det olika åsikter. *Göteborgs kommun* anser att det utifrån kommunens planerings- och budgetarbete är bra att en gräns för ansökan fastställs till den 1 augusti. *Skolverket* anser det också lämpligt att fastställa en tidsgräns. Bl.a. *Falkenbergs kommun* menar att den 1 augusti är alltför sent eftersom det kommunala utbildningsutbudet då är fastställt.

6.2 Skolor som "kompletterar" kommunala gymnasieskolor

Arbetsgruppen föreslår i promemorian att statligt stöd bör kunna utgå till ett begränsat antal skolor av god kvalitet, vars utbildning ej leder till gymnasiekompetens, men som ändå av samhället bedöms vara av nationellt intresse. Regeringen bör besluta om en skola med kompletterande utbildning skall förklaras vara berättigad till statsbidrag eller enbart statlig tillsyn. Det statliga stödet bör vara tidsbegränsat. Ansökan om statsbidrag eller enbart om statlig tillsyn skall göras före 1 augusti året innan beslutet avses träda ikraft. Statsbidrag och statlig tillsyn bör kunna beviljas samtidigt och redan från skolstart. Om en huvudman inte fullgör sina skyldigheter i fråga om skolan, kan regeringen återkalla beslutet om statligt stöd. I promemorian föreslås att statsbidrag utbetalas direkt till skolan. Bidraget beräknas med belopp per årselevplats inom en av regeringen fastställd elevplatsram. Beloppet per plats fastställs av regeringen.

De allra flesta har tillstyrkt förslaget. Många remissinstanser, framför allt kommuner, har i förbigående yttrat att detta är statens angelägenhet och att förslaget därför inte behöver kommenteras ytterligare.

Skolverket menar att det är inkonsekvent att ha en restriktiv linje vid beviljandet av kompletterandeskolor. Några skolor menar att det utöver

ett statligt stöd bör utgå ett kommunalt stöd. *Kommunförbundet* menar att alla kompletterandeskolor bör räknas som högskolor för att inte ta resurser som skall tillföras gymnasieskolan. *Falkenbergs kommun* tillstyrker förslaget men betonar att både samhällsekonomin och samhällsnyttan måste väga tungt vid godkännande av skolorna. Kommunen anser också att ingen form av krav på att kommunerna skall svara för stöd till dessa skolor får uttalas. Några fristående skolor menar att ersättningsnivån inte är tillräcklig. Skolorna vill att hemkommunerna står för en del av utbildningskostnaderna, alternativt att det statliga bidraget blir på en sådan nivå, att det tar hänsyn till skolornas faktiska kostnader.

Av de kommuner som yttrat sig i frågan om bidragskonstruktionen har de flesta konstaterat att detta är en statlig angelägenhet och att kommunerna inte bör belastas med kostnader för dessa skolor. Några remissinstanser, främst fristående skolor, har ändringar i förslaget eller avstyrker. Bl.a. *Nyckelviksskolan* föreslår att kommunerna rekommenderas att ge bidrag till kompletterandeskolorna.

6.3 Riksinternatskolor och internationella skolor

Arbetsgruppen föreslår i promemorian att statsbidrag till riksinternatskolorna lämnas genom direkt riktade statsbidrag och avser dels allmänt finansiellt stöd till skolverksamhet för elever med i utlandet bosatta svenska föräldrar, dels till kostnader för elevhems-, fritids- och elevvårdspersonal dels ock för den särskilda IB-utbildningen. Hemkommunen blir skyldig att betala för utbildningskostnaderna för en elev som har föräldrar bosatta i Sverige på samma sätt som för en elev vid en fristående skola, vars utbildning motsvarar den i den kommunala gymnasieskolan.

Arbetsgruppen föreslår i promemorian att offentligt stöd till internationella skolor kan ske antingen enligt reglerna för skolor med utbildning motsvarande den kommunala gymnasieskolans eller enligt reglerna för kompletterande skolor. Regeringen bestämmer från fall till fall vilken grupp skolan tillhör.

Av de som yttrat sig speciellt i frågan om riksinternatskolor har de flesta avstyrkt. Båda *riksinternaten* samt *Intagningsnämnden för riksinternatskolorna* avstyrker. Intagningsnämnden anser att riksinternaten sedan gammalt har en särställning i skolsystemet. Verksamheten är dessutom småskalig och känslig för konjunkturväxlingar. *Lundsbergs skola* avstyrker också förslaget. *Lundsbergs skola* vill dessutom bli riksinternat. *Piteå kommun* anser att riksinternaten är statens angelägenhet och att enbart statsbidrag bör utgå till riksinternaten. *Jönköpings kommun* vill att om förslaget i promemorian genomförs så skall kommunen kompenseras i statsbidraget. *Falkenbergs kommun* tillstyrker förslaget angående riksinternaten. Kommunen anser det vara särskilt viktigt att de kostnader som staten sparar in på vissa elever vid riksinternatskolorna återförs till kommunerna för att täcka de nya kostnader kommunerna får i och med förslaget. *LR* anser att det är viktigt med ett enhetligt bidragssystem. Bidragssystemet får inte utformas så att riksinternatskolorna får

dels statliga bidrag för elever med föräldrar bosatta i Sverige, dels bidrag från hemkommunen för samma elever.

Prop. 1992/93:230
Bilaga 1

Ett fåtal remissinstanser har yttrat sig speciellt i frågan om internationella skolor. Av de remissinstanser som har uttalat sig har de flesta inte haft några invändningar mot förslaget.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1993-03-23

Närvarande: justitierådet Per Jermsten, justitierådet Inger Nyström, regeringsrådet Leif Lindstam.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 11 mars 1993 har regeringen på hemställan av statsrådet Ask beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om entreprenadförhållanden inom skolan.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Lars Borg.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Förslag till

Lag om entreprenadförhållanden inom skolan

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Kommuner och landsting får sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att denne skall bedriva undervisning inom gymnasieskolan. Avtalet får dock endast avse undervisning i sådana ämnen som ingår i de ämnesblock som i bilaga 2 till skollagen (1985:1100) betecknas som estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnena.

2 § Om det finns särskilda skäl får regeringen på ansökan av en kommun eller ett landsting i andra fall än som anges i 1 § medge att en kommun eller ett landsting får sluta avtal med någon annan om att bedriva undervisning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

3 § Om en kommun eller ett landsting med stöd av denna lag överlämnar uppgiften att bedriva undervisning till en enskild fysisk eller juridisk person, får kommunen eller landstinget till denne överlämna också den myndighetsutövning som hör till uppgiften.

4 § För undervisning som bedrivs med stöd av 1 och 2 §§ gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 3–5 §§ skollagen (1985:1100). I stället för 2 kap. 3 § skollagen gäller att för undervisningen skall användas lärare som har kompetens för den undervisning de skall bedriva.

5 § Den som är eller har varit verksam inom enskild verksamhet som bedrivs med stöd av 1 och 2 §§ får inte obehörigen röja vad han i den elevvårdande verksamheten har fått veta om någons personliga förhållanden. Han får inte heller obehörigen röja uppgift i ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier.

6 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om undervisning som bedrivs enligt 1 och 2 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1992:38) Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter

Prop. 1992/93:230
Bilaga 4

I betänkandet har lämnats förslag i vissa frågor om bidrag och elevavgifter vid fristående skolor för skolpliktiga elever. I uppdraget ingick att bedöma effekterna av det nya statsbidragssystemet på grundskolans resurstilldelning och överväga vilka krav staten borde ställa på fristående skolor för skolpliktiga elever. Vidare skulle utredningen redovisa konsekvenserna av ett fortsatt avgiftssystem. Särskild utredare har varit Sven-Åke Johansson, skoldirektören i Stockholm.

1 Kartläggning och analys

Med utgångspunkt från de fristående skolornas verkliga arbetsförhållanden och ekonomi har förutsättningarna för ett fortsatt avgiftsuttag m.fl. frågeställningar analyserats. Således har en kartläggning av de fristående skolornas förhållanden bildat bakgrund för en analys och ett antal förslag som presenteras i betänkandet.

Många fristående skolor, deras personal, föräldrar och elever har ofta haft en otrygg tillvaro med brist på pengar, låga löner och stora ideella insatser. Följaktligen har de flesta skolorna tagit ut elevavgifter av varierande storlek (medianvärde 6 500 kr). De kommunala bidragen vid kartläggningstillfället var ofta av varierande storlek och beroende av kommunpolitikernas välvilja.

Utredningen har konstaterat att den genomsnittliga elevkostnaden vid de fristående skolorna är lägre än genomsnittskostnaden vid de kommunala skolorna framför allt beroende på lägre lön och lokalstandard.

2 Bidrag till fristående skolor

Det beslut som riksdagen fattade våren 1992, som innebar att 85 procent av den genomsnittliga elevkostnaden i kommunen skulle utgöra ett minimibidrag till de fristående skolorna, medför enligt utredningens analys en risk för att de fristående skolorna får gynnsammare förutsättningar att driva verksamhet än de kommunala skolorna. Det är angeläget att i framtiden skapa likvärdiga villkor för både fristående skolor och kommunala skolor. Detta kan enligt utredningen bli möjligt vid en lägsta bidragsnivå på 75 procent. För extra åtaganden som inte täcks av det offentliga bidraget skall de fristående skolorna erhålla ytterligare bidrag efter samma principer som gäller för de kommunala skolorna.

3 Elevavgifter

Även om det offentliga bidraget läggs på en nivå som i princip innebär att kommunala och fristående skolor tillåts konkurrera på likvärdiga

villkor har utredningen inte kunnat finna belägg för att skäliga elevavgifter skulle vara segregande. Utredningen finner att andra faktorer såsom t.ex. bostadssegregation och initiativrika föräldrar är mer betydelsefulla faktorer i detta sammanhang.

Vidare torde de flesta fristående skolor kunna täcka sina kostnader med det nu beslutade offentliga bidraget, varför ca 90 procent av skolorna skulle sakna ekonomiska motiv för att ta ut elevavgifter vid en bidragsnivå på 85 % (och ca 80 % vid en bidragsnivå på 75 %). Enligt utredningens uppfattning kommer möjligheten att ta ut skäliga elevavgifter inte att missbrukas, eftersom konkurrensen om framtida elever förmodas bli hård mellan olika skolor.

4 Förslag som presenteras i betänkandet

1. De fristående skolor som inte får vissa nödvändiga kostnader helt täckta med skattemedel, skall ha möjlighet att ta ut en skälig avgift, med bibehållet offentligt bidrag.
2. Sedan Skolverket vid godkännande av en fristående skola bedömt elevavgiftens storlek som skälig, föreslås kommunen ansvara för kontinuerlig skälighetsbedömning av avgiftsuttaget.
3. Kommunen föreslås ha rätt att reducera den fristående skolans offentliga bidrag, om kommunen bedömer att elevavgifterna är oskäligt höga.
4. Utredningen föreslår att två kriterier för elevintag/urval fastslås – anmälningsdatum och sociala skäl. Eventuella undantag fastställs av Skolverket redan vid godkännande av skolan (t.ex. vissa intagningskrav på grund av skolans särart). Övriga kriterier skall anses vara diskriminerande.
5. Nationella prov, som sammanställs för hela rikets skolor, bör även gälla för fristående skolor – men med hänsyn tagen till resp. skolas uppläggning av sin undervisning och andra omständigheter i anledning av sin särart.
6. Utredningen föreslår att kommunen ges rättighet att följa upp och utvärdera samt marknadsföra de fristående skolornas prestanda och organisation för föräldrar/elever i kommunen. Detta bör dock ske i den utsträckning som är rimlig i förhållande till den läroplan, som resp. skola verkar efter.
7. Den grundläggande och lagfästa bidragsprocenten till fristående skolor måste sättas så att konkurrensen mellan kommunala och fristående skolor sker på lika villkor. Dess lägsta gräns kan då enligt utredningens analys inte överstiga 75 procent av kommunens genomsnittskostnad per elev. För extra åtaganden, som inte täcks av det offentliga bidraget, skall fristående skolor av kommunen erhålla ytterligare bidrag efter exakt samma principer som gäller för de bidrag som utgår till kommunala skolor.
8. Skollag och övriga skolförfattningar föreslås ändras så att möjligheten att bilda kommunfriskolor öppnas.

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1992:38) Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter

1 Remissinstanser

Över betänkandet (SOU 1992:38) "Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter" har efter remiss yttranden avgivits av Statens skolverk, Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), Statskontoret, Riksrevisionsverket (RRV), kommunerna - Danderyd, Nacka, Norrtälje, Stockholm, Södertälje, Upplands-Bro, Uppsala, Nyköping, Linköping, Norrköping, Söderköping, Örkellunga, Helsingborg, Lund, Malmö, Falkenberg, Göteborg, Kungälv, Mölndal, Partille, Alingsås, Örebro, Västerås, Hedemora, Hudiksvall, Sundsvall, Skellefteå samt Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Riksförbundet Hem och Skola (RHS) och Elevorganisationen i Sverige.

Yttranden har dessutom inkommit från kommunerna Haninge, Österåker, Laholm och Vänersborg samt från Handikappförbundens Centralkommitté (HCK), Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU), Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB), Synskadades Riksförbund (SRF), Förbundet för alternativa skolor i Sverige (FASS), Riksföreningen för Waldorfpedagogik (RfW), Sveriges Kristna Friskoleråd och från Montessoriföreningen Barnens Hus i Varberg.

2 Allmänna synpunkter

Merparten av remissinstanserna stöder de flesta förslagen i betänkandet. Kommunerna redovisar en tämligen stor enighet i sin positiva inställning till förslagen. Osäkerheten och spridningen är större beträffande övriga remissinstanser.

Regeringens proposition (1991/92:95) om valfrihet och fristående skolor presenterades ett par veckor före aktuellt betänkande (för att möjliggöra en riksdagsbehandling av propositionen före riksdagens sommaruppehåll). Detta har föranlett många remissinstanser att tämligen ingående kommentera även riksdagsbeslutet om lägsta bidragsnivå i sina svar. Vissa instanser har krävt en omprövning av riksdagsbeslutet angående den beslutade bidragsprocenten på 85 % till de fristående skolorna.

3.1 Elevavgifter

Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget att fristående skolor skall ha en möjlighet att ta ut en skälig elevavgift med bibehållet offentligt bidrag. *Förbundet för alternativa skolor i Sverige* påpekar att risken för segregerande avgifter är praktiskt taget obefintlig, om den fristående skolan skall kunna överleva i konkurrensen om eleverna. *SACO* är positiv till en skälig elevavgift för verksamhet som ansluter till den fristående skolans speciella inriktning, medan *LO*, *TCO*, *Elevorganisationen i Sverige*, *Synskadades Riksförbund* och *Riksföreningen för Waldorfpedagogik* betonar att utbildning skall vara kostnadsfri. *Västerås kommun* menar att samhällets bidrag i stället bör sättas så högt att ingen som vill ha sitt barn i en fristående skola av ekonomiska skäl skall behöva avstå från detta. *HCK* och *RBU* anser att frågan om "skäliga elevavgifter" inte är tillräckligt utredd, då det är oklart vad begreppet innebär för elever med funktionshinder.

3.2 Kontinuerlig skälighetsbedömning av elevavgiftens storlek

Skolverket skall bedöma skäligheten av avgiftens storlek vid godkännandedetillfället. De flesta remissinstanserna instämmer i detta. Däremot förekommer delade meningar om hur den kontinuerliga uppföljningen av avgiftens storlek skall ske.

Ett stort antal kommuner stöder betänkandets förslag om att kommunen bör ansvara för den kontinuerliga skälighetsbedömningen. Dock anser *Svenska Kommunförbundet* att det är tveksamt om man bör ålägga kommunerna en kontinuerlig skälighetsbedömning av avgiftsstorleken vid en verksamhet, som kommunerna inte har något avgörande inflytande över. Även *Uppsala kommun* anser att den kontinuerliga skälighetsbedömningen bör ligga på Skolverket, som har överblicken över fristående skolor i hela landet. *Västerås kommun* instämmer härmed och tillägger att principiella skäl talar mot kommunens bedömning av avgiftens storlek, då ju kommunen är den fristående skolans konkurrent. *Skolverket*, *RHS*, *LR m.fl.* remissinstanser framhåller att om en fristående skola väsentligen höjer elevavgiften innebär detta en avvikelse från de förutsättningar på vilka Skolverkets beslut om godkännande grundats. Därför bör i sådana fall ett återkallande av godkännandet kunna bli aktuellt.

3.3 Kommunens rätt att reducera det offentliga bidraget vid oskäligt hög elevavgift

Kontinuerlig skälighetsbedömning och rätt att reducera det offentliga bidraget har oftast kommenterats som ett sammanhängande förslag, varför synpunkterna om reduktion till stor del ansluter till de svar som redovisas ovan under 3.2.

Ett antal kommuner tycker det är naturligt att de ges rätt att reducera bidraget om oskäligen avgifter tas ut. *Kungälv kommun* föreslår att ett kommunalt beslut att minska bidraget till en fristående skola under miniminivån bör kunna överprövas av Skolverket. *Skolverket m.fl.* däremot avvisar kommunernas möjlighet att reducera bidraget och förordar att rätten till eventuell reduktion skall ligga hos Skolverket.

3.4 Kriterier för elevintag/urval

Merparten av de kommuner som lämnat synpunkter om elevintag/urval stöder betänkandets förslag att endast anmälningsdatum och sociala skäl skall ligga till grund för elevintag/urval – förutom de undantag på grund av särskild profil som Skolverket fastställer vid godkännandet. *Nacka kommun m.fl.* avvisar emellertid anmälningsdatum som en lämplig metod. De menar att föräldrarna behöver känna trygghet att kunna välja skola vid en och samma tidpunkt oavsett om skolan är kommunal eller fristående. Kommunen bör därför ange ett sista datum för elever/föräldrar att välja skola. *Göteborgs kommun m.fl.* anser att urvalskriterier ej bör fastställas på central statlig nivå utan lokalt av kommunerna i samråd med Skolverket utifrån varje skolas inriktning. *RHS* föredrar ett urval med hjälp av lottning i stället för att låta anmälningsdatum styra, bl.a. för att undvika att föräldrar måste anmäla sina barn till skolan i samband med födseln. *Förbundet för alternativa skolor i Sverige* anser, att det ligger i de fristående skolornas karaktär och kompetens att vara fristående, att själva klara denna fråga. En sådan frihet motsätter sig *Handikapporganisationerna* som menar att de fristående skolorna liksom de kommunala, måste ha skyldighet att ta emot alla elever, även de som är resurskrävande. Bidrag till de fristående skolorna måste vara kopplat till en sådan skyldighet. Risken att de fristående skolorna väljer bort de resurskrävande eleverna är annars uppenbar.

3.5 Nationella prov

Remissinstanserna har i allmänhet endast berört frågan i förbigående, eftersom skyldighet för fristående skolor att bl.a. delta i dessa prov nyligen införts i skollagen.

3.6 Kommunens rätt att följa upp, utvärdera och marknadsföra de fristående skolornas prestanda och organisation

Ett stort antal kommuner samt Elevorganisationen i Sverige m.fl. instanser menar att kommunen måste ha möjligheter att utöva tillsyn och granska kvaliteten, eftersom de har ansvar för att alla barn i kommunen får en jämlik utbildning.

Kommunerna Uppsala, Linköping, Söderköping och Norrköping bedömer rätten till uppföljning och utvärdering som nödvändig, då ju kommunerna måste ha en fullständig insyn i skolorna för att på ett rättvisande sätt kunna bedöma deras behov vid fördelningen av resurser.

RHS tillstyrker att kommunen skall ha tillsynsansvar. Samtidigt menar man att det är nödvändigt att ha en opartisk instans om oenighet och tolkningstvister uppstår. Skolverket föreslås vara en sådan instans. *LR* varnar för att en kommunal uppföljning och utvärdering av de fristående skolornas verksamhet kan leda till att den speciella inriktning som den fristående skolan representerar kan begränsas genom lokala opinioner.

Skolverket avstyrker kommunernas uppföljnings- och utvärderingsrätt, då syftet med uppföljning/utvärdering är att garantera utbildningens likvärdighet i ett system där sätten att uppnå målen kan variera. Endast ett fåtal instanser berör den del i förslaget som rör kommunens rätt att marknadsföra de fristående skolornas prestanda och organisation. *Österåkers* och *Göteborgs kommuner* anser att marknadsföring av de fristående skolorna inte är kommunala uppgifter. Däremot skall kommunen informera om vilka skolor som finns i kommunen.

3.7 En bidragsnivå ej överstigande 75 procent av kommunens genomsnittskostnad per elev

Skolverket och *RRV* påpekar att det är för tidigt att ta ställning i frågan om lämplig bidragsnivå, eftersom systematiska studier av effekterna krävs, innan man kan dra säkra slutsatser. *Svenska kommunförbundet* samt ett antal kommuner kritiserar det avsteg från den kommunala självstyrelsen som man anser att en reglering av bidragsprocenten till fristående skolor innebär. *Flertalet kommuner* vill ha en sänkning av bidragsprocenten från beslutade 85 procent till i betänkandet föreslagna 75 procent. *Haninge*, *Hudiksvalls* och *Sundsvalls kommuner* vill sänka den lagfästa bidragsprocenten ytterligare – till en nivå som är lägre än 75 procent. Ett stort antal remissinstanser påtalar de risker som finns för att konkurrensen mellan fristående och kommunala skolor inte kommer att ske på lika villkor. Man befärar att de kommunala skolorna blir missgynnade. Således vill *LO* och *TCO* sänka bidragsnivån till 75 procent, *TCO* förordar vidare en stadieanpassning av bidragets storlek. *SACO* menar att om konkurrens på lika villkor skall råda bör en bidragsprocent på 75–80 procent gälla. *Kommunerna Linköping, Norrköping* och *Söderköping m.fl. kommuner* konstaterar att bidragsbeslutet medför en drastisk ökning av kommunens kostnader. Som flera kommuner påpekar medför ökade kommunala skolkostnader att följande års bidrag till de fristående skolorna höjs. För att komma tillrätta med de olägenheter som ibland kan uppstå, föreslår *Skolverket* att möjligheterna vidgas att få frågan om bidragets storlek prövad av regeringen i fall då konkurrensen inte förefaller ske på lika villkor. Även *SAF* och *Statskontoret* efterlyser stor flexibilitet och hänsyn till de lokala förhållandena vid regelutformningen och *SAF* understryker behovet av möjligheter att få bidrags- och tillståndsbeslut överprövade. *Flera kommuner* bl.a. *Stockholms skolförvaltning* samt *SACO, LR m.fl.* pekar också på de konkurrensnackdelar som blir följden av att besparingar inom det kommunala skolväsendet inte slår igenom i bidragen till de fristående skolorna förr

än kommande verksamhetsår. *Örebro kommun m.fl. kommuner med lokala skolpengssystem* påpekar att den centralt fastställda bidragsnivån kan resultera i att kommunerna kan tvingas ha olika storlek på skolpengen för kommunala skolor och fristående skolor. *Ett stort antal remissinstanser* bl.a. *Stockholms kommun, Lunds kommun* och *RHS* påpekar att stor oklarhet råder om vad som ingår i begreppet "kommunens genomsnittskostnad per elev". Man efterlyser en definition av denna kostnad. *Handikapporganisationerna* påtalar samtliga en oro för sina elevgrupper om inte särskild hänsyn tas till handikappade elever i form av t.ex. garantier för en med andra elever likvärdig skolgång. FUB understryker att de medel som går till särskolans elever inte får räknas in i bidragsunderlaget.

Endast ett fåtal instanser förespråkar en bidragsnivå på 85 procent, t.ex. *Nacka* och *Västerås kommuner*. *Riksföreningen för Waldorfpedagogik* framhåller att 85 procent behövs för att kompensera de fristående skolornas momskostnader och kommunens stordriftsfördelar.

3.8 Kommunfriskolor

Många kommuner har visat intresse för kommunfriskolor/entreprenadskolor. *RHS* tycker att det finns utveckling i ett förslag om entreprenad-drift. Dock får det inte bli ett argument för lägre kommunala kostnader, genom att kommunen avhänder sig det fulla ansvaret för skolan. *Skolverket* däremot avvisar förslaget om kommunfriskolor och menar att kommunerna skall ha det fulla ansvaret för det offentliga skolväsendet. Om reglerna inom det offentliga skolsystemet verkar hämmande bör dessa i stället ändras.

4 Övriga remissynpunkter med anledning av innehållet i betänkandet (SOU 1992:38)

I regeringens proposition (1991/92:95) om valfrihet och fristående skolor föreslås att de internationella skolorna ej skall omfattas av det nya bidragssystemet. I betänkandet ifrågasätts detta. *Skolverket* instämmer i att dessa skolor bör få bidrag i samma utsträckning som övriga fristående skolor. Verket menar att det är mycket svårt att avgöra skillnaden mellan en internationell skola och en skola med internationell inriktning. *Danderyds kommun* anser att dessa skolor bör ingå i bidragssystemet men med undantag för diplomatbarn som tillfälligt vistas i landet. Kommunen menar att inga svenska barn av ekonomiska skäl skall uteslängas från möjligheterna att studera i internationella skolor. För icke svensktalande elever bör staten stå för kostnader som överstiger hemlandets bidrag till den internationella skolan. Eleverna är inte folkbokförda i Sverige, varför dessa inte kommer att ingå i underlaget för beräkning av statsbidrag till kommunerna. Dessutom betalar ifrågavarande familjer inte kommunalskatt. *Förbundet för alternativa skolor i Sverige* under-

stryker att det synes otidsenligt att särbehandla de internationella skolorna i vår tid, då en internationalisering av den offentliga skolan pågår.

Skolverket och *Norrtälje kommun* föreslår att ansökan om godkännande av fristående skola skall vara inlämnad före 1 september året före det år verksamheten startar. Bättre förutsättningar skapas då för Skolverkets beslut och hänsyn till nya förhållanden kan tas i kommunernas budgetprocess. *Helsingborgs* och *Nacka kommuner* menar att nyetablering av fristående skola bör sammanfalla med läsårets början. *Falkenbergs kommun* vill dessutom ge kommunen rätt att i eget beslut kunna senarelägga skolstarten ett år, om lokala olägenheter uppkommer vid omedelbar start av ny fristående skola.

Prop. 1992/93:230
Bilaga 5

Propositionens huvudsakliga innehåll	3
Propositionens lagförslag	5
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 april 1993	25
1 Ärendet och dess beredning	25
2 Principiella utgångspunkter	26
3 Entreprenad på skolområdet	29
3.1 Inledning	29
3.2 Ökade möjligheter till entreprenad	31
3.3 Tystnadsplikt	36
4 Fristående skolor på grundskolenivå	37
4.1 Bakgrund	37
4.2 Resurstilldelning	38
4.3 Elevavgifter och skälighetsbedömning	40
4.4 Internationella skolor	41
5 Fristående skolor över grundskolenivån	43
5.1 Bakgrund	43
5.2 Indelning av skolorna i två grupper	44
5.3 Fristående gymnasieskolor	45
5.4 Skolor vars utbildningar kompletterar det offentliga skolväsendet	50
5.4.1 Inledning	50
5.4.2 Statligt stöd	50
5.5 Riksinternatskolor	53
5.6 Internationella skolor	55
6 Fristående särskolor	55
6.1 Bakgrund	55
6.2 Resurstilldelning	56
7 Val inom det offentliga skolväsendet	57
7.1 Grundskolan	57
7.1.1 Val av skola inom den egna kommunen	57
7.1.2 Val av skola i en annan kommun	59
7.2 Särskolan	61
7.2.1 Nuvarande bestämmelser	61
7.2.2 Val av särskola	62
7.3 Gymnasieskolan	65
8 Övriga frågor	66
8.1 Skola – Fristående skola	66
8.2 Tillsyn	68
8.3 Ersättning för dagliga resor för elever som har rätt till studiehjälp	70
8.4 Övriga skollagsändringar	70
9 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	71
10 Upprättade lagförslag	72
11 Specialmotivering	72
11.1 Förslag till lag om ändring i lagen om ändring i skollagen (1985:1100)	72

11.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1100) om kommunernas skyldighet att svara för vissa elev-resor	87
11.3	Förslag till lag om entreprenadförhållanden inom skolan	88
12	Hemställan	90
13	Beslut	91
Bilaga 1	Sammanfattning av remissyttranden över Utbildningsdepartementets promemoria "Valfrihet i skolan" (Ds 1992:115)	92
Bilaga 2	Lagrådet	103
Bilaga 3	Lagrådsremissens lagförslag	104
Bilaga 4	Sammanfattning av betänkandet (SOU 1992:38) Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter	105
Bilaga 5	Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1992:38) Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter	107